

***SMÅVILTJAKT I
KVITeseID KOMMUNE***

**Ei undersøking av uformelle institusjonar
kring allmenta si tilgang**

Av

Erik Nord

*Hovudoppgåve ved Norges Landbrukshøgskole
Institutt for landskapsplanlegging - seksjon planfag og rettslære
Ås-NLH 1997*

HOVEDOPPGAVE

<p>TITTEL</p> <p>SMÅVILTJAKT I KVITeseID KOMMUNE Ei undersøking av uformelle institusjonar kring allmenta si tilgang</p>	<p>IDENTIFIKASJON / DATERING</p> <p>14. -5- 1997</p>
<p>FORFATTER</p> <p>Erik Nord</p>	
<p>EKSTRAKT PÅ NORSK</p> <p>Dette er eit studie av allmenta si tilgang på småviltjakt i Kviteeid kommune. Tidsperioden er etter at jaktlova av 1899 tilla grunneigaren eineretten til mest all småviltjakt. Institusjonell teori er brukt som verktøy til å studere utviklinga av lokale arrangement i tilknytning til dette. Resultata viser at uformelle reglar har vore viktige i heile perioden. Likevel har endringar etter kvart gjort åtferdsreglane meir i samsvar med formell lovgjeving.</p>	
<p>ENGLISH ABSTRACT</p> <p>This is a study of the public access to small game hunting. The focus is on the periode after the 1899 legislation, which gave the landowner monopoly to almost all small game hunting. Institutionell theory has been the conceptual framework. The study shows that informal institutions and traditional values and behaviour have been dominant in the whole periode. But the importance of formal law has gradually increased.</p>	
<p>4 EMNEORD PÅ NORSK</p> <p>SMÅVILTJAKT INSTITUSJONAR LOVGJEVING SEDVANE</p>	<p>4 EMNEORD PÅ ENGELSK</p> <p>SMALL GAME HUNTING INSTITUTIONS LEGISLATION INFORMAL LAW</p>

Bibliografisk referanse i fortløpende tekst:

ETTERNAVN, FORNAVN. Trykkeår. Tittel. Utgiver. Utgiversted. Antall sider. Evt. ISBN-nr.

NORD, ERIK. 1997. SMÅVILTJAKT I KVITeseID KOMMUNE. Ei undersøking av uformelle institusjonar kring allmenta si tilgang. Institutt for landskapsplanlegging. Ås-NLH. 96 s.

Forord

Denne framstillinga er ei hovudoppgåve ved Norges Landbrukshøgskole, Institutt for landskapsplanlegging. Arbeidet utgjer ti vektal og vart gjennomført våren 1997. Oppgåva dannar avslutninga på mitt femårige studium ved NLH.

Temaet vart valt våren 1996, og utarbeiding av problemstillingar og arbeidsplan vart gjort i tida før eg tok til med feltarbeidet i januar 1997. Professor Hans Sevattal har vore rettleiar, og eg vil takke han for den hjelpa eg har fått. Datainnsamlinga byggjer på intervju av personar som bur i studieområdet, og eg vil takke desse for å ha vore hjelpsame med å gje nyttig informasjon. Dessutan vil eg òg takke dei tilsette ved Vest-Telemark jordskifterett for å ha stilt kontorplass til disposisjon den tida eg dreiv med feltarbeidet.

Ås-NLH, mai 1997.

Erik Nord

Samandrag

Dette arbeidet om småviltjakt i Kviteseid kommune, byggjer på intervju av 22 jegere og/eller grunneigarar. Dei viktigaste problemstillingane i denne samanhengen var: 1) Korleis tilgangen på småviltjakt har utvikla seg for allmenta, og 2) kva som låg til grunn for denne utviklinga.

Etter mykje diskusjon i Stortinget på slutten av 1800-talet vart det i 1899 fleirtal for ei ny jaktlov som tilla grunneigaren eineretten til all jakt på heile eigedomen, med unntak av rovviltjakta. Likevel vart det under arbeidet med jaktlova av 1951 peika på at det i ein heil del landkommunar vart praktisert ei småviltjakt der dei som budde i bygda, jakta meir eller mindre kor dei ville uavhengig av kven som åtte området. Det var med andre ord fleire stader ei anna praktisering av jakta enn det ein skulle tru ut frå den formelle jaktlovgevinga.

Ein slik praksis ser òg ut til å ha vore gjeldande i Kviteseid kommune. Før 1950-talet verkar det som folk i dei ulike bygdene jakta fritt i området der dei budde. Det ser ut til å ha vore ulike grunnar til at grunneigarane tillét slik jakting. Mange av dei som budde i bygda hadde tilknytning til gardsbruka i området. Dessutan hadde folk som regel meir kontakt med kvarandre enn dei har i dag, og ein del folk hadde heller ikkje så mykje å livnære seg av. Det vart difor sett på som rimeleg ut frå dei forhold som rådde at folk fekk jakte som dei ville i området der dei budde. Men forholda endra seg. Mekaniseringa i landbruket gjorde at det i mykje mindre grad vart behov for arbeidarar på gardsbruka. Utviklinga i kommunikasjonen førte til større «gjennomtrekk» av folk. Økonomisk oppgang gjorde at jakta utvikla seg til berre å verte ein hobby, og småviltbestanden byrja generelt sett å verte mindre. Alt dette gjorde at det i tida etter krigen har vore ei gradvis utvikling i praktiseringa av småviltjaka frå ei meir eller mindre fri utnytting til situasjonen ein har i dag, der grunneigaren hevdar sin einerett til jakta. Konsekvensane dette fekk i praksis var at det stadig vart ein mindre krins personar som kunne jakte fritt på dei einskilde eigedomane.

Avgrensingar i korleis, kor mykje og når folk kunne jakte ser det mest ikkje ut til å ha vore før grunneigarane i større grad byrja å hevde sin einerett til jakta i tida etter andre verdskrig. Når det gjeld utleige av jakt har svært få grunneigarar drive med dette. Nokon fleire har byrja å utnytte jakta på denne måten i den seinare tid, men framleis er det relativt få som leiger ut jakt.

I framstillinga har eg òg prøvd å få fram noko av bakgrunnen for dei endringane som har kome i det formelle regelverket, og under dette kven som har pressa på for å få i stand desse endringane. Når det gjeld innføringa av grunneigarretten var folket splitta. Bygdenoreg var imot å innføre eit slikt prinsipp, medan dei meir velstående borgarane som dreiv jakt for sporten si skuld, arbeidde for å få lovfesta dette prinsippet.

Douglass C. North (North, 1990) hevdar at institusjonelle endringar skjer som ei følge av press frå noko eller nokon som har fordel av dette, og at endringane skjer i små kortsiktige steg som «tilvekst» i «ytterkanten» av verkeområdet. Ser vi på korleis praktiseringa av småviltjakta har utvikla seg i Kviteseid kommune, og korleis dei formelle reglane i tilknytning til denne jakta har endra seg, synest dette å passe godt med North sitt syn.

Det som i hovudsak ser ut til å ha påverka korleis praktiseringa av småviltjakta har endra seg i området er samspeiet mellom lokal og nasjonal lovgjeving, tilgangen på jakt, kommunikasjonen og storleiken på småviltbestanden. Det er med andre ord ikkje berre formelt regelverk som har påverka korleis folk har jakta. Av den grunn har det vorte ein tregleik i systemet i forhold til korleis dei formelle reglane har endra seg.

Innhald

Forord
Samandrag
Innhald
Figurliste

Kap. 1. Innleiing	1
1.1 Tema	1
1.2 Det utvalde området	2
1.3 Problemstillingar	2
1.4 Materiale og framgangsmåte	3
1.5 Teorigrunnlaget	4
Kap. 2. Utviklinga i den formelle jaktlovgevinga	6
2.1 Innleiing	6
2.2 Lover før 1899	6
2.3 Jaktlova av 20. mai 1899	10
2.3.1 Utarbeiding av ny jaktlov	10
2.3.2 Jakt på rovvilt	15
2.3.3 Jakt i sameige	16
2.4 Revisjon av jaktlova i 1932	17
2.5 Jaktlova av 14. desember 1951	18
2.5.1 Grunneigarretten og allmenne interesser	18
2.5.2 Jakt på rovvilt	21
2.5.3 Jakt i sameige	22
2.5.4 Nye forvaltningsorgan og restriksjonar på jaktutøvinga	22
2.6 Viltlova av 29. mai 1981	23
2.6.1 Fredingsprinsippet	23
2.6.2 Grunneigarretten og allmenne interesser	24
2.6.3 Jakt på rovvilt	25
2.7 Oppsummering	26
Kap. 3. Undersøkinga	28
3.1 Presentasjon av området	28
3.2 Omtale av feltarbeidet	32
3.3 Resultat av sjølve undersøkinga, tematisk oppdeling	35
3.3.1 Matnyttig småvilt	35
<i>Korleis viltbestanden har endra seg</i>	<i>35</i>

Utviklinga i kva for vilt folk dreiv jakt og fangst på, og korleis dette vart gjort.....	38
Kven som dreiv med jakt og fangst og kva dette hadde å seie.....	43
Den frie jakta og ulike avgrensingar.....	47
Endringar i den frie jakta.....	56
Ulike synspunkt på utviklinga av den frie jakta.....	58
Situasjonen i dag.....	62
3.3.2 Rovvilt og gnagarar	63
Utviklinga i jakt og fangst på rovvilt og gnagarar.....	63
Utviklinga i den frie jakta på rovvilt og gnagarar.....	69
3.3.3 Kommersialisering.....	71
Utleige av småvilt- og rådyrjakt.....	71
Utleige av elgjakt.....	77
3.4 Oppsummerande drøfting.....	85
Litteratur.....	94

Vedlegg

Figurliste

Figur nr. 3.1. Prestentasjon av folketalsutviklinga i Kviteseid kommune	s. 29
Figur nr. 3.2. Tabell som viser utviklinga i talet på arbeidarar i primærnæringane	s. 30
Figur nr. 3.3. Tabell som viser prisen jegerane fekk for småvilt på 1930-talet	s. 45
Figur nr. 3.4. Maktbasis ved avgjerder	s. 85

Kap. 1. Innleiing

1.1 Tema

Temaet eg her har valt å sjå nærare på er «Utviklinga av allmenta si tilgang på småviltjakt i Kviteseid kommune».

«Tilgang» i denne samanhengen er ikkje meint å omfatte kjøp, leige, osv., men meir ei form for tålt bruk frå grunneigarane si side. Oppgåva går ut på å studere utviklinga av denne forma for tilgang på jakt. Eller sagt på ein annan måte, er det eit studie av den lokale oppfatninga av kven som kan utnytte småviltjakta. Dette gjeld ikkje berre i forhold til dei lokale som bur i bygda, men òg folk som er utanbygdsbuande.

Tidsperioden eg har valt å sjå på strekkjer seg så langt tilbake som folk i dag kan hugse. Det vil med andre ord seie frå om lag 1900 og framover. Grunnen til at denne tidsperioden vart valt, er at mest heile datagrunnlaget er skaffa gjennom intervju av lokalkjende personar. Dessutan er det berre i denne tida vi har hatt formelle jaktlover som har bygd på prinsippet om grunneigaren sin einerett til mest all jakt og fangst på heile eigedomen.

I utgangspunktet skal eg berre ta for meg jakt og fangst av småvilt. Grunnen til at storviltjakta ikkje er teke med er at denne jakta har ei anna historie, ved at grunneigaren har hatt eineretten til denne jakta mykje lengre enn tilfellet er for småviltjakta. Ei anna side av saka er at storviltjakta har vorte ein langt større ressurs for grunneigarane, ved utleige og ved at den gjev eit langt betre kjøtutbytte. Alt dette har gjort at grunneigaren i lagt større grad har hevda sin einerett til denne jakta enn tilfellet er med småviltjakta. Likevel vil eg til slutt i framstillinga sjå på korleis grunneigarane utnyttar elgjakta i Kviteseid området. Grunnen til dette er at etter kvart som eg arbeidde med innsamlinga av datamaterialet, viste det seg at elgjakta i området har fått mykje meir å seie enn småviltjakta i dei seinare åra. Det vart difor interessant å sjå korleis grunneigarane utnyttar denne ressursen. Særleg når ein veit at inntektene elles i landbruket berre har gått nedover dei seinare åra, noko som gjer at kravet til å tenkje nytt for å skaffe seg inntekter av gardsdrifta stadig aukar.

1.2 Det utvalde området

Det geografiske området eg har valt å sjå på er Kviteseid kommune som ligg i Vest-Telemark. Bakgrunnen for at Kviteseid vart valt, er at dette er min eigen heimkommune. Eg kjenner difor forholda i området godt, noko som eg ser på som ein fordel i arbeidet med ei slik oppgåve. Ulempene ved å velje denne kommunen er at det her finst lite samanhengande høgfjellsområde. Grunnen til at det hadde vore ønskjeleg med meir høgfjellsområde, er at eit slikt området ofte er mindre tilgjengeleg. Dessutan ville ein då òg i langt større grad kunne studert korleis den lokale utnyttinga av rypejakta har utvikla seg. Kviteseid har område der det finst rype, men dette utgjer ikkje nokon stor del av kommunen. Rypejakta har difor ikkje vorte utnytta i så stor grad som kunne vore ønskjeleg, når ein skal studere allmenta si tilgang på denne jakta.

1.3 Problemstillingar

Bakgrunnen for valet av tema, er først og fremst at eg har ei stor interesse for utnytting av utmarksressursar, og då særleg jakt. Eg syntest difor det kunne vere interessant å sjå korleis utnyttinga av småviltjakta har utvikla seg i eit område etter at vi fekk eit lovverk som gav grunneigaren eineretten til denne jakta. Ein del hovudproblemstillingar i tilknytning til dette kan skisserast slik:

- ✓ Korleis vert småviltjakta praktisert i dette området i dag, og korleis har utviklinga vore?
- ✓ Korleis har tilgangen på småviltjakt utvikla seg for allmenta?
- ✓ Kva ligg til grunn for denne utviklinga?
- ✓ Kva avgrensingar (artar, tidspunkt for jakt, innanbygds-/utanbygdsbuande osv.) ligg i tilgangen på småviltjakt og utviklinga i dette?
- ✓ Korleis har utleige av jakt vore praktisert, og kva har dette hatt å seie for utviklinga av allmenta si tilgang på jakt?

1.4 Materiale og framgangsmåte

Når det gjeld datamaterialet eg har bruka, er det meste henta inn ved intervju av «nøkkelinformantar» i området. Med «nøkkelinformantar» meiner eg personar som sit med nyttig lokalkunnskap om jakt. I dette tilfellet er det først og fremst grunneigarar og jegerar. Det er med andre ord ingen kvantitativ undersøking som er gjort, men ein kvalitativ der intervjuobjekta er valt ut med omhug og ikkje tilfeldig.

Utgangspunktet for undersøkinga er interesse i dei lokale forholda i tilknytning til jakt, og i mindre grad det at dette òg har teoretisk relevans i forhold til institusjonell teori. Denne teorien vert derimot bruka som eit verktøy til å studere korleis forholda har utvikla seg i området. Oppgåva utviklar med andre ord ikkje teoretisk innsikt vidare, den brukar teori til å analysere røyndomen.

Teorien eg har bruka, er henta frå litteratur på området, og då i det alt vesentlege frå North, 1990 og Sevatdal, 1997. Når det gjeld presentasjonen av det formelle lovverket byggjer denne på juridisk litteratur, som lovforarbeid, kommentarutgåver osv.

Eg vil først ta for meg utviklinga av det formelle lovgrunnlaget i tilknytning til småviltjakt. Deretter vil eg gå over til å omtale sjølve undersøkinga. Her vil eg byrje med ein kort presentasjon av det utvalde området. Dette gjer eg for at dei lesarane som ikkje er kjende med forholda i kommunen, skal få eit inntrykk av geografisk plassering, utvikling av folkemengd, næringsvegar, kommunikasjon osv. For den vidare lesinga av framstillinga ser eg det som viktig å vite litt om dette. Eg går så over til å omtale sjølve feltarbeidet. Først med ei skildring av korleis eg gjekk fram ved datainnsamlinga, dvs. intervju, og deretter resultatet av sjølve undersøkinga. Her har eg valt ein presentasjon med tematisk oppdeling. Dette vart gjort for å unngå for mykje oppattaking og for å få ein betre samanheng i framstillinga. Alternativet var å presentere datamaterialet ved ei inndeling etter dei ulike personane eg intervjuar. Fordelen med denne metoden er at ein då får ein meir samla oversikt over kva informasjon dei ulike intervjuobjekta har gjeve. Eg har deretter gått over til å sjå på korleis utleigesituasjonen har utvikla seg i kommunen, og i denne samanhengen har eg òg sett på utleige av elgjakt. Til slutt har eg gjort ei oppsummerande drøfting der eg med

bakgrunn i institusjonell teori har prøvd å trekkje opp ei forståingsramme av kvifor småviltjakta til ei kvar tid har vorte praktisert slik som den er.

1.5 Teorigrunnlaget

Institusjonell teori vil altså vere det teoretiske utgangspunktet for denne oppgåva. Nemninga institusjon er ei direkte omsetjing av det engelske ordet «institution» slik det vert bruka i det samfunnsvitskaplege og økonomiske teoritilfanget. Foreløpig har det vist seg vanskeleg å finne noko betre omsetjing til norsk, enn institusjon.

Institusjonar i denne samanheng er ikkje det vi vanlegvis oppfattar som ein institusjon, slik som aldersheim, sjukehus for sinnslidande og andre offentlege innretningar. Det ein her meiner med institusjonar er «reglar» som styrer kvar einskild si åtferd. Dette kan vere juridiske reglar som formelle lover, rettspraksis, forskrifter, osv. Men òg uformelle reglar som har sin bakgrunn i kulturelle forhold, slik som tradisjon, skikk og bruk, religion og moral. Institusjonane er reglar og normer som gjev spelerommet for handlingane og åtferda vår, når vi samhandlar med andre menneske. Dei er menneskeskapte, sosiale fenomen, og dei oppstår, endrar seg og fell bort. Dei omfattar både kva vi kan gjera og kva vi ikkje kan gjera, og vilkåra for at vi kan handle på den eine eller den andre måten. Institusjonar er, sagt på ein litt anna måte, menneskeskapte spelereglar som formar mellommenneskelege handlingar.

Institusjonane reduserer uvissa i kvardagen og i større samanhengar. I nokre situasjonar veit vi nokså instinktivt korleis vi skal opptre, men endå viktigare er kanskje at vi kjenner oss trygge på korleis dei vi samhandlar med vil opptre.

North brukar analogien med eit fotballag til å forklare kva ein meiner med institusjonar. Både spelereglane og reglane for straff og straffeutmåling når ein av spelarane har brote reglane for spelet, er å samanlikne med institusjonane. Formålet med reglane er å definere spelet som skal spelast. Vi kan med andre ord seie at institusjonane definerer spelet.

Dersom vi knyter denne teorien opp til temaet i oppgåva, dvs. allmenta si tilgang på småviltjakt i det utvalde området, vil omgrepet «institusjonar» omfatte formelle og uformelle lover,

reglar, tradisjonar, avtaler osv, som til saman set ei ramme for den einiskilde jeger si åtferd i området. Det formelle regelverket har vore klart sidan jaktlova av 1899, der grunneigaren vart tillagt eineretten til denne forma for jakt. Det interessante i denne samanhengen vert difor å studere kva for uformelle reglar det finst i området, korleis dei oppstår, korleis dei har endra seg, bakgrunnen for dette og kva slag rammevilkår det gjer at dei ulike aktørane i området har å tilpasse seg innanfor. Oppgåva vert med andre ord å studere utviklinga av lokale institusjonelle arrangement for småviltjakt.

Institusjonelle endringar er ein komplisert prosess. Hovudrolla til institusjonane er at dei minskar uvissa, ved å skape stabile, men ikkje nødvendigvis effektive, rammer for menneskeleg samhandling. North hevdar at endringane skjer i små kortsiktige steg som «tilvekst» i «ytterkanten» av verkeområdet, som ei følgje av press frå noko eller nokon som har fordel av denne endringa. Dette mykje på grunn av dei uformelle institusjonane. Dersom det skjer plutslege, store og diskontinuerlege endringar i det formelle regelverket, syter ofte dei uformelle reglane for at endringane ikkje vert så diskontinuerlege likevel. North legg stor vekt på dette, fordi dei kulturelt betinga institusjonane knyter fortid, nåtid og framtid saman, og er nøkkelen til å forstå den historiske utviklinga.

Kap. 2. Utviklinga i den formelle jaktlovgjevinga

2.1 Innleiing

Jakt og fangst har opp igjennom tidene vore ein viktig del av næringsgrunnlaget her i landet. Naturen i Noreg er variert noko som gjev gode levevilkår for eit svært rikt dyreliv. Dette gjer at forholda for å drive jakt og fangst er gode. Men teknologien har utvikla seg, og som eit resultat av dette har jaktmetodane vorte meir effektive. Dessutan har ei intensiv vegbygging gjort at tilgjenge til område som tidlegare var meir fjerntliggjande, har vorte lettare. Dette saman med ei auke i folkemengda, har gjort at «jakttrykket» på fleire artar etter kvart har vorte for stort. Eit resultatet av denne utviklinga, er ei jaktlovgjeving som i aukande grad avgrensar jakttilgangen.

I dette kapitlet vil eg sjå nærmare på utviklinga av jaktlovgjevinga og då særleg i høve til småviltjakt. Eg vil gjere eit forsøk på å få fram noko av bakgrunnen for dei endringane som har kome, og under dette kven som har pressa på for å få i stand desse endringane. Jakt i stat- og bygdeallmenning vil ikkje verte handsama, då det i området som eg seinare skal sjå nærare på, ikkje finst slike eigeformer.

2.2 Lover før 1899

Generelle reglar som regulerte kven som hadde rett til å drive jakt her i landet, fekk vi tidleg. Både Gulatingslova og Frostatingslova som er frå kring år 1 000, hadde reglar om jaktretten. Men desse reglane regulerte berre kven som hadde rett til å jakte. Korleis ein skulle ta vare på viltbestanden fanst det mest ikkje reglar om. Behovet for ei slik forvaltningsmessig regulering var nok heller ikkje stort på denne tida.

I Gulatingslova lydde regelen om kven som skulle ha rett til å drive jakt, slik (§ 95):

«Vapnom skal dyr veida, kvar som må, hvarr sem mordk à».

Korleis denne paragrafen skulle tolkast var det usemje om. Ulike omsetjingar har vore gjort. Nokre meinte dette gav grunnlag for å kunne påstå ein jaktrett som var fri for alle. Andre oppfatta regelen som at grunneigaren var tillagt eineretten til all jakt.

Professor Fr. Brandt hevda (Storthingsdokument No 67 for 1876) at jaktretten frå gamalt av var fri for alle. Han meinte ein måtte tolke § 95 slik:

«Med Vaaben maa enhver veide Dyr, som kan, hvo der saa eier Skoven».

Professor Knut Robberstad (Gulatingslovi, 1952 s. 121) omsette Gulatingslova i 1952, og han gav då § 95 denne ordlyden:

«Med våpen skal mannen veida dyr kvar han kann, kven det so er som eig utmarki».

«Den parlamentariske Landbrukskommission», som laga utkastet til jaktlova av 1899, var derimot av ei anna oppfatning og meinte at hovudregelen om at jaktretten var fri for alle historisk sett ikkje var rett. Ved å tolke dei gamle norske lovene kom kommisjonen fram til at grunneigaren hadde ein eksklusiv rett til jakt som ei følgje av eigedomsretten.

Då Magnus Lagabøter i 1274 samla og kodifiserte dei eldre landsdelslovene i ein felles landslov, tok han med jaktreglane i Gulatingslova. Magnus Lagabøters landslov var den lova som i hovudsak galdt i Noreg fram til vi fekk Christian IV's norske lov i 1604. Denne lova var ikkje noko nytt sjølvstendig lovverk, men ei omsetjing av Magnus Lagabøters landslov til dansk. Dette fordi embetsmennene i Noreg, særleg dei danske men òg dei norske, hadde problem med å forstå språket i dei gamle lovene. Omsetjinga vart gjort etter meir eller mindre fordanska attgjevingar og ikkje etter dei originale handskriftene til Magnus Lagabøter. Dette gjorde at lovverket kom til å innehalde mistydingar og feil, og Landbrukskommisjonen meinte dette var årsaka til at vi i denne lova fekk reglar som gjorde at jakt utan hund på alt vilt, unnateke hjort, vart fri for alle.

Denne lova vart avløyst av Christian V's norske lov frå 1687, der bok 5 kap. 10 inneheld reglar om jakt og fangst. Desse reglane er mykje av dei same som stod i Christian IV's norske lov. Jakt med hund samt hjortejakt (òg utan hund) var grunneigaren sin einerett etter

denne lova. Men jakt etter alle andre viltartar var fri, når den berre foregjeikk utan hund, (nokre rovdyr kunne òg verte jakta med hund).

Desse reglane vart med små endringar gjeldande jaktrett i Noreg fram til jaktlova av 1899. Endringane som kom i denne tida, var først og fremst at grunneigaren fekk eineretten til all elgjakt i 1818, og at det ved jaktlova av 1863 vart slege fast at ein måtte ha løyve av grunneigaren for all jakt i «heimemarka» etter vilt som lova hadde fredingsreglar om.

T. Austenå, 1965, har på sidene 310-311 gjeve følgjande oppsummering av reglane for å drive jakt og fangst i Noreg i tida før jaktlova av 1899:

A. Grunneigarens rett:

1. Grunneigaren hadde eineretten til all jakt *med hund* på heile sin eigedom, både i innmark og utmark (N.L. 5-10-2). Dette galdt likevel ikkje for jakt etter bjørn og ulv som var fri for alle. Grunneigaren kunne ved tinglysing etter reglane i N.L. 5-10-5 få eineretten til jakt på bjørn som låg i vinterhi i hans skog.
2. Grunneigaren hadde eineretten på jakt etter elg, hjort og bever.
3. I heimemarka hadde grunneigaren eineretten til jakt både med og utan hund. Dette galdt jakt etter hare, storfugl, orrfugl, rype, raphøns, ærfugl og rein.
4. Grunneigaren hadde einerett til all fangst, herunder snarefangst på heile sin eigedom.

B. Den frie jaktrett:

1. Alle hadde rett til kvar som helst å jakte etter bjørn og ulv. Jakta kunne drivast både med og utan hund.
2. I utmark hadde alle rett til å jakte *utan hund* etter alle slag vilt bortsett frå elg, hjort og bever.
3. I heimemark hadde alle rett til å jakte utan hund etter ender, bekkasiner, «snepper», kramsfugl og anna vilt som ikkje var freda.
4. I statsallmenning var all jakt, med og utan hund, fri for alle. Dette galdt ikkje for jakt etter elg, hjort og bever som berre kunne jagast etter særleg løyve frå styremaktene.

5. I bygdeallmenning skulle jakt med hund strengt teke høyre til dei som hadde bruksrett i allmenningen, men i praksis var jakta fri for alle som budde i bygda.

Som vi ser gav lovreglane før jaktlova av 1899, i stor utstrekning tilgang på fri jakt for alle. Dessutan vart desse reglane praktisert ulikt fleire stader i landet, noko som gjorde at den frie jaktrett i realiteten var meir omfattande.

Austenå har nytta omgrepet «heimemark» i denne framstillinga. Dette omgrepet er òg bruka i lovforarbeida til jaktlova av 1899. Kva som ligg i omgrepet er noko uklart, men i følge forarbeida kom ikkje dette inn i jaktlovgjevinga før i 1845. Fram til 1899 hadde det vore vanskeleg å bestemme seg for korleis ein skulle tolke dette omgrepet. Brandt (Tingsretten, 1878 side 409) har kome med følgjande definisjon:

«Gaarden med alle dens Tilliggelser hjemme i Bygden, altsaa ikke alene Indmarken, men ogsaa Hjemhagen».

Men i lovforarbeida til jaktlova av 1899, er det peika på at heller ikkje dette kan vere ein heilt korrekt definisjon. Det kan difor synast vanskeleg å gje ei fullgod forklaring av omgrepet. Mykje av dette skuldast nok at «heimemark» ikkje hadde den same tydinga alle stader i landet. Eg reknar med at meiningsinnhaldet i dette omgrepet er nokolunde det same som det ein meiner med «heimrasten» som O. Olafsen skriv om, (Olafsen, 1909). Her tyder «heimrasten» noko slikt som; den delen av det dyrka og udyrka området som ligg rundt gardshusa nede i bygda, og stølane på fjellet. Sjølv om det er vanskeleg å finne ein heilt korrekt definisjon av kva «heimemark» omfattar, skjønar vi i det alt vesentlege kva som ligg i dette omgrepet, noko som skulle vere tilstrekkeleg i denne samanhengen.

Som ei følgje av at det fanst ulike oppfatningar av kva «heimemark» omfatta, vart det vanskeleg å handheve reglane som galdt for jakt utan hund. Dette fekk ein del å seie når jaktlova av 1899 skulle utformast, noko eg kjem tilbake til seinare.

2.3 Jaktlova av 20. mai 1899

2.3.1 Utarbeiding av ny jaktlov

I siste halvdel av 1800-talet var det fleire forsøk på å få i stand ei heilt ny jaktlov. Eit av dei første forsøka kom i byrjinga av 1870-åra. Indredepartementet utarbeidde då eit fullstendig forslag til ny lov, og i 1875 vart dette framsett som kongeleg proposisjon for Stortinget. Forslaget bygde i det alt vesentlege på eit utkast som Norges Jæger & Fisker-Forening (NJ&FF) hadde fremja for departementet i 1872. I forslaget vart det gjort framlegg om ei monaleg innskrenking i den frie jaktretten. Departementet var av den meining at ei utviding av grunneigarretten var det rette, men at dette burde skje gradvis, og at tida ikkje var moden for å gje grunneigaren eineretten til all jakt.

Det var stor usemje i stortingskomiteen som skulle handsame forslaget frå departementet. Komiteen var einig i at den frie jaktretten førte til at folket fekk «den Opøvelse til Raskhed, Haardførhed og Færdighed i Vaabenbrug, som Syslen med Jagt i saa fremtrædende Grad fører med sig», (Stortingsforhandlinger, 1898 s. 27). I synet på grunneigaren sin einerett til jakta var komiteen derimot delt. Fleirtalet ønskte å gå inn for ein meir omfattande grunneigarrett, medan mindretalet meinte den frie jaktretten burde vere som den var, då ei innskrenking ville føre til misnøye blant folket. Komiteen kom fram til at slik situasjonen var ville det beste vere å utsetje saka.

Året etter var Indredepartementet med på å utarbeide eit nytt lovforslag som vart lagt fram for Stortinget. Stortingskomiteen hadde ikkje endra synet på grunneigarretten, men la denne gongen likevel fram ei innstilling for Odelstinget. Etter at eit forslag om å leggje bort heile saka vart forkasta i Odelstinget, vart lova vedteken nokolunde slik innstillinga frå komiteen var. Men Lagtinget kom med monalege merknader og reaksjonsendringar, og ved andre gongs handsaming i Odelstinget vart det gjort vedtak om å leggje saka til sides med 41 mot 40 stemmer.

Etter desse mislykka forsøka på å få Stortinget med på ein revisjon av jaktlova, innleidde NJ&FF og Indredepartementet eit samarbeid om forvaltninga av lova av 1863. På denne tida var medlemmene av NJ&FF folk som dreiv jakt og fiske for sporten si skuld. Desse

«sportsutøvarane» var velstående handelsborgarar, sivile og militære embetsmenn, akademikarar som lækjarar og sakførarar, eller storbønder og godseigarar som ofte hadde akademisk utdanning og solid økonomi. Bakgrunnen for stiftinga av foreininga i 1871, hadde til dels med det sosiale fellesskap å gjere, men ikkje minst at det var eit forsøk på å sikre grunneigaren einerett til all jakt og fangst. Det viktigaste for foreininga var å få oppheva den frie jaktretten som dei meinte var den største trusselen mot det matnyttige viltet. Dei arbeidde òg for å få innført tilstrekkelege fredingsreglar og sørgje for at desse vart overhalde. Dessutan var det å oppmuntre til jakt på rovvilt høgt prioritert. Foreininga argumenterte med at sportsjakt var den beste utnyttinga av jakta sett frå eit samfunnsøkonomisk synspunkt, ved at sportsjegeren betala langt meir for retten til å jakte enn sjølve verdien av fangsten, og kjøpte mange andre tenester frå bygdefolket under jakta. Dessutan tok sportsjegeren ut relativt lite av bestanden samanlikna med den næringsmessige fangsten, og difor var det òg biologisk rett å fremje sportsjakta.

Foreininga tala av den grunn til fordel for skogeigarane, men slik den politiske situasjonen var på denne tida var det ikkje mogeleg å få oppslutning frå andre enn dei største skogeigarane. Desse høyrde til den politiske høgresida og dreiv sjølv med sportsjakt. Venstresida argumenterte for ein fordelingspolitikk, og meinte dette var å ta jakta frå fattigfolk som verkeleg trong denne ressursen, for så å gje den til rikfolk slik at dei kunne drive sport.

Bygdenoreg såg med andre ord annleis på saka enn NJ&FF. Sportsutøvarane representerte eit nytt element i haustingssamanheng. Skulle innskrenkingar verte innført måtte iallfall denne jakta opphøyre før det kunne være på tale å innskrenke den næringsmessige fangsten. Bygdeinteressene organiserte seg difor mot sportsjakta, og kvart år kom det søknader frå amtstinga til Indredepartementet om utviding av haustfredinga. Men sidan departementet hadde innleidd eit samarbeid med NJ&FF vart alle slike søknader etter 1878 lagt fram for foreininga, som kom med ei tilråding før departementet avgjorde fredingsspørsmåla. Desse tilrådingane utgjorde ein viktig del av departementet sine grunnleggjeringar i sakene. Mange søknader om å utvide fredinga vart difor avslått med grunnleggjering i NJ&FF sine faglege anbefalingar eller eventuelt innvilga etter at det vart gjort justeringar i retning av det NJ&FF hadde føreslege. På denne måten fekk foreininga stor innverknad på forvaltinga av vilt-

ressursane i denne perioden. Etter kvart utvikla foreininga seg til å verte departementet sitt uformelle fagorgan i viltforvaltinga.

Dette møte sjølv sagt til dels sterke reaksjonar i ein del krinsar, og fleire meinte det var å sette «bukken til å passe havresekken». Stortinget kunne ikkje leggje seg opp i embetsverket si sakshandsaming, men då foreininga i 1893 for første gong søkte om statstilskot, var det mange som gav uttrykk for at det no hadde gått for langt. Noko statstilskot vart det med andre ord ikkje tale om.

I 1891 vart det bedt om ei utsegn frå amtmennene i landet om dei ulike fredingsforslaga som etter kvart hadde vorte vedteke. I tilknytning til dette uttalte ei rekkje av amtførmansskapa eit ønskje om ein revisjon av rettsforholda kring jakt. Med dette som utgangspunkt fremja Indredepartementet eit forslag for Stortinget i 1894 om å løyve 5 000 kr til nedsetjing av ein kgl. kommisjon til handsaming av ein revisjon og kodifikasjon av jaktlovgjevinga. Løyvet vart derimot nekta av Stortinget.

I 1895 la ein del grunneigarar i Nordre Trondjems Amt fram eit privat forslag om å ordne elg- og hjortejakta. Forslaget vart oversendt regjeringa med ei utsegn frå Landbrukskomiteen om at det var ønskjeleg med ei revisjon av jaktlovgjevinga, der spørsmålet om ordning av sjølve jaktretten måtte handsamast.

Av dette ser vi at det på slutten av 1800-talet var eit stadig aukande press for å få utarbeidd ei ny jaktlov, og i juli 1895 gjekk Stortinget med på at ein kommisjon, «Den parlamentariske Landbrukskommission», kunne arbeide med dette. Forslaget kommisjonen kom fram til skulle vise seg å føre til jaktlova av 20. mai 1899. Det som i første rekkje vart diskutert i under utarbeidinga av forslaget var, som i tidlegare forslag, om ein skulle stadfeste og utvide grunneigaren sin einerett til jakt på eigen grunn. Etter at fleire sider av saka var vurdert kom kommisjonen til at grunneigaren skulle, med nokre få unntak, ha einerett til all jakt på heile sin eigedom.

Det var særleg to grunnar til at ei slik løysing syntest å vere den beste. For det første var kommisjonen, som tidlegare nemnt, av den oppfatning at dette var i samsvar med tidlegare

lovgjeving. Dette fant kommisjonen grunnlag for ut frå ei tolking av Frostatings- og Gulatingslova. I desse lovene var det føresett at viltet kunne verte fanga ved hjelp av dyregraver, fangstreiskapar og ved jakt. At dei to første fangstmetodane var ein einerett for grunneigaren meinte kommisjonen det ikkje var tvil om, og uttrykket i lovene tydde òg på at så var tilfelle med jakta. Dette gjorde at kommisjonen meinte jakta òg var ein einerett for grunneigaren. Den andre, og sannsynlegvis den viktigaste grunnen, var omsynet til viltet. Dette var ein forholdsvis ny tankegang innan jaktlovgjevinga, og førte til mykje diskusjon. Kommisjonen var av den oppfatning at skulle ein klare å bevare viltbestanden her i landet, ville den beste løysinga vere å fjerne prinsippet om fri jaktrett for alle, og heller gje grunneigaren einerett til all jakt. Eit slikt prinsipp ville gjere grunneigaren meir interessert i utbyttet av jakta på eigedomen. Dette meinte kommisjonen ville føre til at grunneigaren kom til å ta meir omsyn til utnyttinga av jakta, og på den måten passe på at det ikkje vart drive rovjakt. I forslaget til ny jaktlov vart det gjort nøye greie for den uheldige verknaden den fri jaktretten hadde på viltbestanden. Dessutan var kommisjonen av den oppfatning at det økonomiske utbyttet av jakta vart mindre ved at jakta var fri.

Mange stader var snarefangsten etter kramsfugl og andre mindre fugleartar sett på som fri for alle på denne tida. Årsaka til dette er sannsynlegvis at det i N.L. 5-10-6 stod at grunneigaren hadde eineretten til å «gjøre Gildre» på heile sin eigedom. Tolkinga av dette har vore ulik. Nokre meinte ordet «Gildre» omfatta berre fangstreiskapar for rovdyr, medan andre hevda at det tydde fangstreiskapar generelt. Resultatet at dette var at lova vart forstått og praktiserte ulikt alt etter korleis folk i den einskilde bygd tolka denne regelen.

Økonomisk ser det ut til at denne fangstmetoden har hatt mykje å seie fleire stader. Likevel fant kommisjonen det mest tenleg å la denne retten tilhøyre grunneigaren, av omsyn til å få ein meir einsarta lovregel. Med dette unngjekk ein òg ulike definisjonsproblem. Dette var noko av problemet i forhold til den tidlegare lova. Ord som «hjemmemarken» og «høifjeld» var, som tidlegare nemnt, ikkje klart nok definert i lova eller lovforarbeida, og gjorde at ein del av lovgjevinga ikkje fekk særleg stor effekt pga. ulik oppfatning. Dette var argument som klart talde for å innføre «grunneigarprinsippet», og som vart tillagt stor vekt.

Utkastet til ny jaktlov som kommisjonen hadde kome fram til, vart gjenstand for mykje kritikk. Nokon meinte dette var det mest reaksjonære som hadde vore lagt fram i landet sidan Harald Hårfagre si tid. Skyttarlag, arbeidarforeiningar, heradsstyre og andre kom med protestar mot forslaget om å gje grunneigaren eineretten til småviljakta. Det var stort engasjement, og i desember 1898 vart det under eit protestmøte valt ein protestkomité som skulle arbeide vidare med saka. Mange lokale jaktforeiningar, NJ&FF og Norsk Landmannsforbund med alle lokalforeiningar, støtta derimot forslaget. At NJ&FF var einige i forslaget som vart lagt fram, er i grunnen ikkje så rart sidan både formann og viseformann var sakkunnige i kommisjonen sitt arbeide. Dessutan var eit anna mangeårig medlem av foreininga ekspedisjonssjef i kommisjonen.

Landbrukskomiteen i Stortinget som skulle gje innstilling til Odelstinget, var samrøystes einig i konklusjon til kommisjonen, om at grunneigaren sine rettar måtte styrkjast og utvidast. Komiteen var, som kommisjonen, av den oppfatning at dette totalt sett ville vere det beste for heile samfunnet.

Innstillinga vart oversendt Odelstinget til handsaming vinteren 1899 og førte til stor debatt. Eit moment som er interessant i denne samanhengen, er at det på denne tida òg var vedteke at alle menn over 21 år skulle ha stemmerett under stortingsvalet i 1900. Å gje grunneigaren einerett til jakta ville vere det same som at den gruppa som nettopp hadde fått stemmerett, no ville miste retten til å gå på jakt. Ingen kunne ha håp om å få vedteke ein grunneigarrett i eit Storting valt i tida etter 1900. Dette gjorde at tilhengarane av grunneigarretten var viljuge til å strekkje seg temmeleg lagt for å få prinsippet inn i lova.

Utanom forslaget om å gje grunneigaren einerett til småviljakta, var det òg stor diskusjon om når småviltjakta skulle byrje om hausten. Tilhengarane av grunneigarretten gjekk inn for 15. august, medan distriktsrepresentantane ville ha den utsett til 15. september, mykje på grunn av å råke dei som dreiv med sportsjakt. Desse meinte at når sportsjegerane av omsyn til viltbestanden gjekk inn for å tillegge grunneigaren eineretten til jakta, burde dei òg stemme for at ikkje jakta skulle byrje for tidleg. Sportsjegerane jakta stort sett berre tidleg på hausten, og jaktstart 15. september var etter deira meining ikkje akseptabelt.

Etter ni dagars forhandlingar i Odelstinget vart det endeleg vedteke eit lovforslag som vart oversendt Lagtinget. Behandlinga i Lagtinget vart ikkje enklare enn den hadde vore i Odelstinget. Etter tre dagar sendte dei lovforslaget attende til Odelstinget med 24 merknader. Lagtinget gjekk med eit knapt fleirtal inn for grunneigarretten og ein jaktstart 15. september. Alternativet for Odelstinget vart no å leggje bort forslaget eller å godta Lagtinget sine merknader. Dei kunne òg fremje eit endringsforslag for Lagtinget, men dersom ikkje Lagtinget godtok dette måtte lova verte handsama av eit samla Storting, der det var små sjansar for at forslaget ville gå igjennom. Tilhengerane av grunneigarretten sto no overfor eit vanskeleg val. Dei feste valde likevel å stemme for Lagtinget sitt forslaget i håp om at det ville verte justeringar i jakttida seinare.

Sjølv om sportsjegerane var godt nógde med at lova av 1899 gav grunneigarane eineretten til småviltjakta, var dei sjølv sagt svært misnógde med den seine starten på jakta, og redaktøren i NJ&FF's Tidsskrift kommenterte i ettertid lova under overskrifta «Et misfoster». Dessutan gjekk det ikkje lang tid før alle som mista inntektene frå transport, forpleining og andre tenester som sportsjegerane hadde betala for, fekk merke dette. I løpet av 1901 kom det difor inn forslag frå amtsting over heile landet om endring av lova. Den 3. januar 1902 fremja regjeringa ein proposisjon om endringar i jaktlova der småviltjakta skulle ta til 25. august, og speljakt som vart ulovleg i 1899, igjen skulle verte lovleg. Forslaget vart seinare vedteke av Stortinget.

2.3.2 Jakt på rovvilt

På denne tida hadde fagfolk innan viltbiologi og andre, nokså primitive, ofte feilaktige, førestellingar om korleis ulike faktorar påverkar bestanden av ville dyr. Dei såg på småviltbestanden som ein stor flokk med dyr, og det einaste som avgrensa storleiken på denne flokken var rovviltet. Filosofien bak viltstellet var difor heilt klar. Ei utrydding av desse dyra vil føre til at anna vilt kjem til å formere seg kraftig, og naturen vil bogne av vilt. Det var med andre ord ikkje tale om å verne om rovdyra på same måte som det matnyttige viltet.

Det var stor semje om kor viktig kampen mot rovviltet var. Korkje dyrevernarar eller naturvernarar talte rovdyra si sak. Likevel var ikkje folk einige når det gjaldt om

grunneigaren burde ha eineretten til denne jakta. NJ&FF meinte vi umogeleg kunne fortsetje med ei fri jakt på desse dyra dersom grunneigaren fekk eineretten til anna småviltjakt. Argumentasjonen bak dette var at ei fri rovviltjakt ville undergrave grunneigarretten då det vart for lett å drive ulovleg jakt. «Den parlamentariske Landbrukskommission» såg det som gunstig at fleire enn grunneigaren jakta på desse dyra, og kom til at det ikkje var ønskjeleg å tillegge grunneigaren eineretten til jakt på rovdyr. Fleirtalet i Stortinget var òg einige i denne vurderinga, og jaktlova av 1899 kom difor til å innehalde reglar om fri jakt.

2.3.3 Jakt i sameige

Med unntak av ein fordelingsregel i N.L. 5-10-6, var det ingen særskild regel som regulerte jakta i sameigestrekningar før 1899. Sameige i utmark var svært vanleg på denne tida, og sjølv om fleire av dei har vorte utskifta er dette òg i dag ei vanlege eigeform. På grunn av sameigetilhøvet vart det lett for at jakta i slike område vart intensiv og lite kontrollert. Av den grunn tok Landbrukskommissjonen opp spørsmålet om utnyttinga av jakta i desse områda under utarbeidinga av forslaget til ny jaktlov.

Det som i første rekkje vart diskutert under dette arbeidet, var om og eventuelt korleis ein skulle gjennomføre «grunneigarprinsippet» i sameige. Kommisjonen var av den oppfatning at:

«Jakten i Sameier skal tilkomme de egentlige Grundeiere paa samme Maade som paa privat Grund», (Stortingsforhandling, 1899 s. 87).

Dei som hadde bruksrettar og servituttar i området, skulle ikkje få nokon jaktrett, sjølv om dei svært ofte hadde utnytta jakta. Kommisjonen meinte dei tidlegare berre hadde nytta seg av den alminnelege jaktfridom og difor ikkje ville få ein større reduksjon i sine rettar enn dei vanlege borgarane, dersom den fri jaktretten vart innskrenka.

Landbrukskomiteen var stort sett einig i det kommisjonen hadde kome fram til, og saka vart sendt til Odelstinget. Der var det derimot stor usemje i korleis jaktretten skulle ordnast. Det var særleg to innvendingar fleire av representantane hadde. For det første ville forslaget verke svært urimeleg overfor mange husmenn, då fleire av desse meir eller mindre hadde jakt som ei tilleggsinntekt. Det vart hevda at desse saman med ungdommen i bygdene, var dei

som ofte hadde den største inntekta av jakta. Den andre innvendinga var at framlegget ikkje tok nok omsyn til dei ofte uklåre eigedomstilhøva det kunne vere i slike sameige. Ved å gje grunneigaren eineretten til all jakt i sameige, kjem ein fort inn på spørsmålet om kven som eigentleg er grunneigar i sameige. På grunn av desse uklåre eigedomstilhøva og problem kring dette, var det mange av representantane som òg ville gje jaktrett til dei som var bruksrettshavarar. Forslaget vart sendt tilbake til landbrukskomiteen for ny vurdering etter at Odelstinget hadde kome med desse innvendingane. Komiteen var ikkje viljug til å endre på «grunneigarprinsippet», men når det galdt husmennene var dei einige i at desse burde få ein noko sterkare rett og gjorde difor visse endringar i lovforslaget. Forslaget vart på nytt sendt til Odelstinget, og etter mykje diskusjon vart innstillinga frå komiteen vedteken med 41 mot 38 stemmer.

Saka vart no oversendt til Lagtinget. Representantane der var ikkje nøgde med det Odelstinget hadde godteke, og det vart gjort endringar. § 3, første ledd, i jaktlova fekk etter dette denne ordlyden:

«I sameiestrækninger tilkommer retten til jakt og fangst samtlige de, der har eiendoms- eller brugsret til skog, havnegang, slaatte eller grund i sameiet».

I denne forma vart § 3, første ledd, seinare vedteken av Odelstinget. Det skulle dessutan vise seg at denne regelen var uklår og førte til ei rekkje tvistar og rettssaker i åra som kom. Det var særleg spørsmålet om kva som var meint med «sameigestrekning», som har skapt dei største vanskane.

2.4 Revisjon av jaktlova i 1932

Jakt på rovvilt hadde vore ei prioritert sak i tida før vi fekk jaktlova av 1899. Men på byrjinga av dette hundreåret tok folk verkeleg opp kampen mot rovviltet. Dette vart NJ&FF viktigaste sak, og kampanjen for å redusere bestanden av desse dyra fekk støtte i Stortinget og hos folk elles. I motsetning til innføringa av grunneigarretten var dette ei sak som samla folket. Det vart drive informasjonsverksemd om slik jakt, ved at folk reiste rundt i landet og delte ut informasjonsbrosjyrar og heldt foredrag. Dessutan vart det løyvd meir pengar til skotpremiar.

Entusiasmen kring dette arbeidet var stor, og det gav resultat. Utbetalinga av skotpremiar auka, og bestanden av det matnyttige småviltet gjekk berre oppover. Men etter nokre år med enorme mengder med vilt kom nedgangen. Folk leita etter moglege forklaringar, og ein del zoologar byrja no å setje spørsmål med rovviltkrigen. Men i opinionen og på Stortinget møtte dei lita forståing. Likevel byrja fleire etter kvart å få eit noko anna syn på desse dyra, og ved revisjonen av jaktlova i 1932 vart alle ugler, med unntak av hubro og snøugle, freda. Dessutan vart den fri rovviltjakta oppheva, noko som det var stor motstand mot på Stortinget. Særleg venstresida reagerte på dette, og under arbeidet med denne lovrevisjonen fremja Arbeiderpartiet eit motforslag som gjekk ut på at all jakt og fangst utan hund på uinnhegna mark skulle vere fri for alle norske borgarar.

Med revisjonen i 1932 vart i tillegg snarefangst av skogsfugl, speljakt og bruk av fotsakser forbode. Det vart heller ikkje lov å legge ut gift, men departementet kunne gje løyve til fangst av rovdyr etter strenge reglar.

2.5 Jaktlova av 14. desember 1951

2.5.1 Grunneigarretten og allmenne interesser

Sjølv om ein ved lova av 1899 slo fast at grunneigaren skulle ha einerett til mest all jakt på heile sin eigedom, var det ikkje slutt på diskusjonen kring dette. Spørsmålet om grunneigarretten og om allmenta si tilgang på å drive lovleg jakt, var òg noko av det mest sentrale under diskusjonane til ny jaktlov på 1930- og 40-talet. Nokre arbeidde hardt for å få oppheva grunneigarretten, og folk innan arbeidarrørsla var blant desse. I 1933 vart Arbeidernes Jeger- og Fiskerforbund (AJFF) stifta, og dette forbundet hadde som hovudoppgåve å gje allmenta jakt- og fiskeretten tilbake.

I 1937 oppnemnde Landbruksdepartementet ein komite som skulle kome med forslag til ny jaktlov. Denne jaktlovkomiteen gjorde i si innstilling av 26. mai 1939 likevel ingen endring i prinsippet om grunneigaren sin einerett. Men komiteen påpeika at det ville vere ønskjeleg å kome fram til ei ordning der større samanhengande område vert slege saman til eitt jaktfelt. Bakgrunnen for dette var at den delen av folket som ikkje var jordeigarar, òg måtte få høve til å drive lovleg jakt. Komiteen gjorde merksam på at det i nokre få bygder allereie var

prøvd ut ei slik løysing, men at det i ein heil del landkommunar i dag vart praktisert ei jakt der dei som budde i bygda, jakta meir eller mindre kor dei ville uavhengig av kven som åtte området. Ei gjennomføring av ei slik organisering meinte komiteen ville føre til at det i kvar einskild bygd ville verte skapt ei større samla interesse for jakt og fangst, noko som ville føre til at dette vert drive meir forsiktig og ikkje som rovdrift. Komiteen meinte likevel at ordninga måtte vere frivillig. Forslaget innebar at viltnevdene skulle arbeide for samanslåing av eigedomar til sams jaktområde og hjelpe til med å få i stand gode reglar for utøvinga av jakta i området. Både Landbruksdepartementet og organisasjonane som uttalte seg om dette, gav komiteforslaget tilslutning.

Med bakgrunn i komiteen si innstilling vart Ot. prp. nr. 1 av 1940 framsett. I denne var ein i det alt vesentlege einig i det komiteen hadde kome fram til, med unntak av forslaget om autorisert rovviltjakt. I proposisjonen vart dette endra til ei meir eller mindre fri rovviltjakt, slik som ein hadde før revisjonen av jaktlova i 1932. Proposisjonen kom aldri opp til handsaming i Stortinget på grunn av krigsutbrotet.

I 1949 var Ot. prp. nr. 41 ferdig utarbeidd. Denne viste seg meir eller mindre å vere ei gjentakning av proposisjonen frå 1940. Grunneigarretten vart oppretthalden, og rovviltjakta skulle vere fri. Men ingen av dei nærast interesserte var nøgde med lovforslaget, og Odelstinget vedtok difor at ein ikkje skulle ta forslaget opp til handsaming dette året. Landbruksdepartementet gjekk gjennom saka på ny, og i 1951 vart Ot. prp. nr. 9 lagt fram. Det var denne proposisjonen som kom til å danne grunnlaget for lov om viltstell, jakt og fangst av 14. des. 1951 nr. 7.

Sjølv om regelen om grunneigaren sin einerett til jakt og fangst danna utgangspunktet for dei fleste forslaga til ny jaktlov som vart utarbeidd på denne tida, var det likevel nokon forslag som mest fråveik dette prinsippet heilt. AJFF utarbeidde eit ganske radikalt forslag, der dei foreslo å opprette sams jaktområde under offentleg styring. I desse områda skulle det vere lik tilgang på jakt for alle norske borgarar. Administrasjonen av områda skulle verte finansiert ved sal av jaktkort. Grunneigarane i området skulle ha krav på gratis jaktkort til seg sjølv og den næraste familien.

Forslaget fekk ikkje stor nok oppslutning, og saka vart utsett. For å leggje press på regjeringa gjekk AJFF saman med Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norsk Skog og Landarbeiderforbund for å utarbeide eit nytt forslag. Her vart det gjort framlegg om at småviltjakt utan hund på både privat og offentleg grunn, skulle vere fri for alle norske borgarar på vilkår som viltstyret skulle fastsetje. Dessutan vart rovdyrjakta foreslått i det alt vesentlege fri for alle. Når det gjeld storviltjakt og småviltjakt med hund samt all fangst, innebar forslaget ei stadfesting av dei gjeldande reglane. Grunneigaren sin einerett var med dette innskrenka til berre å gjelde innmark med heimeskog.

I høyringsuttalingane til dei forslaga som vart utarbeidd på denne tida, stod ein samla bondestand kategorisk på grunneigarretten, medan kommunistane og store delar av Arbeiderpartiet gjekk inn for allemannsretten.

I samband med utarbeidinga av proposisjonen frå 1951, vart det reist tvil om ei stor innskrenking i grunneigaren sin einerett til jakt ville kome i konflikt med prinsippet om full erstatning etter § 105 i Grunnlova. Spørsmålet vart reist for Justisdepartementet i 1950. Departementet var av den oppfatning at dersom grunneigaren sin einerett vart innskrenka til fordel for allmenta måtte ein yte erstatning. Var derimot motivet for ei slik innskrenking at det synast påkravd av omsyn til viltet, vart situasjonen kanskje ein annan, men dette fant dei ikkje naudsynt å ta standpunkt til.

Landbruksdepartementet måtte seie seg einig i denne tolkinga, og meinte ein difor ikkje kunne kome forbi den eineretten som jaktlova av 1899 gav grunneigaren. Departementet var einig med Jaktlovkommiteen av 1937, at ein i første rekkje må leggje vekt på den næringsmessige delen som jakt og fangst representerer for bygdene. Prinsippet den nye jaktlova måtte byggje på vart difor rasjonell viltpleie og jakt. Med dette utgangspunktet meinte departementet ein berre kunne løyse problemet med å skaffe dei som ikkje eigde jord auka tilgang på jakt, ved å opprette sams jaktområde der folk kunne jakte mot å løyse inn jaktkort. I proposisjonen frå 1949 hadde departementet gjeve klart uttrykk for at dei la monaleg vekt på den oppgåva viltnemdene vart tildelt i § 5 i lovutkastet, om å arbeide for danning av sams jaktområde. Men departementet meinte likevel ikkje det ville vere tenleg å påby tvungen

organisering. Dette kunne verke hemmande på å få i stand slike område frivillig, noko som måtte vere det ein i første rekkje tok sikte på.

Då saka vart handsama i 1951 var dei fleste einige i at det var å føretrekkje å ha ei frivillig ordning. Men det var fleire som meinte at ein ikkje kunne rekne med tilstrekkeleg organisering på frivillig basis. Departementet kom etter ei avveging fram til at dei ulempene ein ville få ved å innføre tvangsreglar på dette området, vart overskygd av omsynet til ei meir effektiv ordning. Forslaget frå departementet gjekk difor ut på å innføre ein ny paragraf som skulle opne for å kunne samle fleire eigedomar til eit jaktterreng gjennom fleirtalsvedtak. Dessutan gjorde departementet framlegg om eit nytt kapittel om sams jaktområde. Her var det reglar om kva ein meiner med dette omgrepet og korleis ein opprettar slike område, bl.a. med reglar om tvungen organisering og oreigning. Vidare fekk viltnemdene utvida sine oppgåver ved at dei no skulle arbeide for oppretting av sams jaktområde heilt generelt.

Under behandlinga i Odelstinget var det berre tre av representantane som stemte mot å oppretthalde grunneigaren sin einerett til jakta. I spørsmålet om å gje regjeringa fullmakt til å gjennomføre tvungen samanslåing til sams jaktområde støtta Kristelig folkeparti Arbeiderpartiet. Høgre, Venstre og Bondepartiet gjekk derimot inn for ei frivillig ordning, men desse utgjorde eit mindretal. Lagtinget hadde ingen merknader til vedtaket i Odelstinget, og Noreg hadde no fått ei moderne jaktlov.

2.5.2 Jakt på rovvilt

Sjølv om resultatet av rovviltkrigen på byrjinga av dette hundreåret, førte til at folk fekk eit litt anna syn på desse dyra, gjorde nokre år med lite småvilt at kampen mot rovdyra igjen fekk prioritet utover på 40- og 50-talet.

I proposisjonen frå 1949 gjekk ein, som tidlegare nemnt, inn for ei relativt fri rovviltjakt. Forslaget gjekk ut på å opne tilgangen på jakt på nærare angjeve rovdyrartar for alle innanbygdsbuande som fekk erklæring frå viltnemnda om at dei kunne jakte på desse dyra. Viltnemnda kunne berre nekte å gje slik erklæring dersom vedkomande hadde misbruka denne retten tidlegare. Departementet som utarbeidde proposisjonen av 1951, hadde eit noko anna syn på saka og kom fram til at det jaktlovkomiteen av 1937 hadde gjort framlegg om

var ei betre løysing, dvs. ei ordning med autorisert rovviltjakt. Dette innebar m.a. at viltnemnda kunne gje andre enn dei som hadde jaktrett til grunnen, tilgang på å drive jakt etter artar som var oppgjeve i lova. Jakt etter ulv, jerv og gaupe skulle derimot vere fri for alle norske borgarar. Dette forslaget fekk seinare fleirtal i Stortinget.

2.5.3 Jakt i sameige

I tida etter lova av 1899 kom det berre små endringar i reglane om jakt i sameigestrekning. Då Jaktlovkomiteen av 1937 la fram forslaget til ny jaktlov, gjekk dei inn for at det ikkje skulle gjerast nokon endring i reglane om jaktrett i sameige. Landbruksdepartementet slutta seg i prinsippet til det komiteen hadde kome fram til, jf. proposisjonane av 1949 og 1951, og Stortinget hadde heller ingen merknader til dette. Kven som fekk jaktrett i sameigestrekningar vart difor løyst på same måten i lova av 1951 som etter lova av 1899.

2.5.4 Nye forvaltningsorgan og restriksjonar på jaktutøvinga

Lova av 1951 innførte eigne forvaltningsorgan for viltstell og jakt. Dette var ein ny tankegang i jaktlovgjevinga. I tillegg til at lova gav restriksjonar på utøvinga av jakt, vart mykje av ansvaret no lagt på desse organa. Det var no opp til dei å setje avgrensingar i jakta på ein heil del artar, slik at ein fekk ei forsvarleg utnytting av viltet her i landet. Dessutan fekk vi eit avgiftssystem, krav til areal for storviltjakt og reglar som skulle sikre human jakt. Kravet til ei meir human jakt kjem m.a. til uttrykk i § 43, første ledd:

«Jakt og fangst skal utøves på en måte som tar rimelig hensyn til viltbestanden og slik at den ikke medfører viltet unødige lidelser».

Dessutan vart ein heil del fangstreiskapar ulovlege. Snarefangsten vart no generelt forbode, men viltstyret kunne tillate snarefangst etter rype i nærare fastsette område.

Lova gjorde òg nokre innskrenkingar i jakttidene på småvilt. Jaktperioden for rype vart frå 15. september til utgangen av februar, med unntak for ein del stader i Nord-Noreg der det var jakt til 31. mars. Skogsfugl kunne ein no berre jakte fram til 23. desember. Det vart òg forbod mot å drive toppjakt på skogsfugl, då ein meinte dette gjekk for hardt utover bestanden, og dessutan var det fare for menneske og husdyr. Rådyret byrja derimot i større

grad å gjere seg gjeldande her i landet, og desse vart no jaktbare. Det hadde vore jakt på rådyr sidan 1927 i ein del kommunar der ein rekna med at bestanden var stor nok til å tåle det. No var det derimot opp til viltnemda å gje løyve til denne jakta, og det vart stilt krav til minsteareal, dvs. same reglar som for jakt på elg og hjort.

2.6 Viltlova av 29. mai 1981

2.6.1 Fredingsprinsippet

Viltlova byggjer stort sett på dei tankar og forslag som eit revisjonsutval for jaktlova, oppnemnt 20. des. 1968, la fram i NOU 1974:21. Mange av dei nye prinsippa som vart innført ved lova av 1951, dannar òg grunnlaget for viltlova av 1981. Likevel har denne lova innført nokre nye prinsipp. Særleg står «fredingsprinsippet», òg kalla «speilvendingsprinsippet», sentralt. Jaktlova av 1951 tillét jakt på alt vilt som ikkje var freda. Viltlova snur på dette, ved at ein no berre har lov å jakte på dei viltartane som det er fastsett jakttid for. Med andre ord kan ein seie at det før var fredinga som måtte grunngjevast, i dag er det jakta.

Med viltlova syner det seg ei ny haldning til dyrelivet. I formålsparagrafen (§ 1) står det:

«Viltet og viltets leveområder skal forvaltes slik at naturens produktivitet og artsrikdom bevares».

Det kjem her til syne noko av den same tankegangen som ligg bak formålet med naturvernlova, jf. nvl. § 1, dvs. ein økologisk tankegang og ei haldning til naturen der mangfaldet i naturen vert sett på som verdifullt. Formålet med viltlova kan ein sjå på som ei vidareføring av formålet med naturvernlova.

Då «fredingsprinsippet» vart innført i norsk lov, var ikkje dette så mykje ut frå ei vurdering av forholda i Noreg, men meir at den allmenne innstillinga hadde endra seg. Prinsippet hadde dessutan allereie vorte innført i Finland i 1962, og i Sverige og Danmark i 1967. Nordisk Råd kom fleire gonger med sterke oppmodingar til regjeringa om å endre prinsippet for jaktlovgjevinga i Noreg òg. Dette var mykje av grunnen til at Jaktlovutvalet vart nedsett i 1968. Utvalet gjorde i utgreiinga framlegg om at «fredingsprinsippet» skulle verte teken inn i lova. Det var rett nok ein av medlemmene av utvalet som dissenterte, men blant høyrings-

instansane var det ei allmenn oppslutning om å innføre prinsippet. Då viltlova kom i 1981 vart lova bygd opp kring «fredingsprinsippet» på same måten som utvalet hadde gjort framlegg om.

2.6.2 Grunneigarretten og allmenne interesser

I tida etter at jaktlova av 1951 vart vedteken ser motstanden mot grunneigarretten etter kvart ut til å ha vorte mindre. Eit resultat av dette var at AJFF som var ei av foreiningane som kjempa mest for å avskaffe dette prinsippet på 30- og 40-talet, i 1960 slo seg saman med NJ&FF og danna Norges Jeger og Fiskerforbund (NJFF). Når arbeidet med viltlova av 1981 byrja ser det ut som prinsippet om grunneigaren sin einerett til jakta mest var allment akseptert. Det var iallfall ikkje på langt nær like stor diskusjon kring dette spørsmålet lenger. Retten til jakt i sameigestrekning vart heller ikkje endra med denne lova, og det ser ut som desse reglane no er godt innarbeidd i lovverket.

Når det gjeld reglane om sams jaktområde med oreigna jaktrett til fordel for allmenta som vart innført med jaktlova av 1951, vart desse aldri teke i bruk. Reglane fungerte nok heller som «et ris bak speilet», for å lette tilgangen til jakt for dei som ikkje var grunneigarar. I utgreiinga frå 1974 kom det fram at reglane om sams jaktområde i jaktlova hadde hatt ein gunstig verknad på allmenta si tilgang på jakt. Men det vart understreka at reglane om etablering av føremålstenlege jaktområde, m.a. samanslåing av jaktområde, i større grad kunne vore nytta. Grunnen til at slik samanslåing vart lite nytta var i hovudsak, manglande opplysning og initiativ frå styresmaktene, og tregleik med frivillig samanslutning. Jaktlovutvalet kom likevel fram til at dei ville oppretthalde denne ordninga.

Miljøverndepartementet som utarbeidde Ot. prp. nr. 9 av 1980/81, valde å kutte ut ideen om sams jaktområde, mykje på grunn av at regelen slik den var formulert i jaktlova av 1951, var uklar. Departementet valde heller å påleggje grunneigaren å selje jaktkort til allmenta, jf. vl. § 36, som var ein parallell til § 77 i innlandsfiskelova av 6. mars 1964. Dette er ein av dei paragrafane i viltlova som har vorte mest omdiskutert. Ser vi på utsegnene som har kome inn til departementet om dette, finn vi likevel at svært mange var einige i prinsippet om sal av jaktkort. Det folk var ueinige i, var kor stor grad av tvang det skulle liggje i denne regelen.

Ein del framheva òg at ei slik ordning berre måtte skje innanfor ramma av ei forsvarleg forvaltning av viltressursane.

Styresmaktene valde i første omgang å vente med å setje § 36 i kraft. Seinare vart paragrafen endra noko, og den tro så i kraft 8. april 1983. Departementet hadde ikkje til meining å gjera paragrafen til ein «vanhevds klausul». Men ved endringa i 1983, fekk regelen likevel preg av dette. I Stortinget vart det under diskusjonane peika på at regelen ville kome til å fungere som «et ris bak speilet», då den sjeldan ville verte bruka. Når det gjeld reglane om organisering og fleirtalsvedtak, valde styresmaktene å behalde desse, jf. vl. kap. VIII.

2.6.3 Jakt på rovvilt

Ved utarbeidinga av viltlova ser vi ei heilt anna haldning ikkje berre til det matnyttige vilt, men òg til rovviltet. Dette kjem direkte til uttrykk i grunngjevinga Miljøverndepartementet (MD) gav i Ot. prp. nr. 9 (1980-81), på kvifor dei ikkje ønskte fri jakt på rovdyr. MD uttalte på s. 61 i samband med dette:

«Departementets forslag til ny viltlov bygger på det syn at rovviltet har en rettmessig plass i landets fauna og at vi har et internasjonalt ansvar for å bevare disse arter som til dels har vært og fortsatt er truet. Forvaltningen av dem må legges opp etter en avveining av vern og motstående næringsmessige interesser».

Vidare uttalte MD:

«Rovviltbekjempelse som et ledd i viltstellet bør være en oppgave for innehaver av jaktretten og det er derfor lite logisk å innskrenke hans enerett til jakt på rovvilt i større utstrekning enn grunneier selv ønsker for å oppnå dette. Selvsagt må grunneieren på egen eiendom kunne gi adgang til f.eks. kråkejakt og revejakt».

Vi ser at det har skjedd ei stor endring i synet på desse dyra. Tidlegare var rovviltet sett på som eit skadedyr som i størst mogleg grad måtte utryddast, medan ein no ser på desse dyra som ein del av faunaen i landet som vi har eit ansvar for å bevare. Stortinget hadde ingen merknader til dei to ovanfor nemnde sitat. Dette tyder på at det ikkje berre var i naturvern krinsar ein hadde eit slik syn, men at heile samfunnet no byrja å sjå annleis på desse dyra.

Men denne utviklinga har gått gradvis. Lova av 1951 gav alle rett til å jakte ulv, jerv og gaupe, og viltnemnda kunne òg gje andre enn grunneigaren rett til å jakte ei rekkje andre rovviltartar av fugl og pattedyr. Men etter ein markert tilbakegang i bestanden av ulv, jerv og bjørn, samt fiskeørn, kongeørn, havørn og andre rovfuglar, skjøna ein at det var naudsynt med fredingstiltak. På 1960-talet vart difor alle ørnene freda, og i 1971 galdt dette òg alle dagrovfuglar og ugler. Ulv, bjørn og jerv med unntak for dei fire nordlegaste fylka, vart totalfreda i 1973. Av dette ser vi at styresmaktene allereie hadde freda mange av rovdyra før viltlova vart sett i kraft, og overgangen til det nye lovverket vart i praksis ikkje så stor.

2.7 Oppsummering

Formelle reglar som regulerte retten til å drive jakt og fangst, fekk vi tidleg her i landet. Både Gulatingslova og Frostatingslova inneheldt slik reglar. Seinare vart Magnus Lagabøters landslov, Christian IV's norske lov og Christian V's norske lov utarbeidd, og desse hadde òg reglar om jakt og fangst. Meininga var at ingen av lovene skulle gjere nokon vesentlege endring i dei tidlegare jaktreglane. Likevel var «Den Parlamentariske Landbrukskommission» av den oppfatning at det ved utarbeidinga av Christian IV's norske lov var skjedd ein heil del endringar pga. feil ved omsetjinga av dei gamle lovene.

Desse reglane vart med få endringar gjeldande fram til det på 1800-talet for alvor byrja å verte behov for ei ny jaktlovgjeving. Presset på å få i stand ei ny lov var aukande. Nokre forslag vart utarbeidd, men det var stor usemje i korleis lova skulle vere. Særleg kring spørsmålet om å gje grunneigaren einerett til all jakt, kunne ein ikkje verte einig. Men då «Den parlamentariske Landbrukskommission» kom med sitt forslag i 1898, klara ein omsider å få mobilisert eit fleirtal for ei ny lov. Lova gav grunneigaren eineretten til mest all jakt på heile sin eigedom. Unntaket galdt rovviltjakta som framleis var fri, då dette syntest mest fornuftig ut frå den utryddingstanken som då rådde. Dessutan vart det danna reglar for kven som no hadde jaktrett i sameige.

Sjølv om vi i Noreg hadde hatt ei lov som gav grunneigaren eineretten til så godt som all jakt i fleire tiår, vart grunneigarretten òg eit diskusjonstema under utarbeidinga av jaktlova av 1951. Etter ei rådføring med Justisdepartementet om korleis det stilte seg med erstatning i

tilfelle innskrenking av grunneigarretten, kom Landbruksdepartementet fram til at ein ikkje kunne kome utanom dette prinsippet. Lova av 1951 opprettheldt difor grunneigaren sin einerett og reglane for jakt i sameige, men peikte på at ein òg måtte ta omsyn til allmenta sitt jaktbehov. Det vart difor innført krav om samordning av jaktområde og høve til oreigning av jaktrett til fordel for allmenta. For å betre forvaltninga av jakta vart det oppretta eigne forvaltningsorgan. Ein kan seie at lova vart ei fullmaktslov som delegerte viktige avgjersler til departement og direktorat.

I kor stor grad rovviltjakta skulle vere fri var framleis omdiskutert, men det er ein tendens at utryddingstanken ikkje står like sterkt som tidlegare. Dette ser vi òg av at det no vart innført reglar som skulle sikre ei meir human jakt, noko som m.a. gjorde at det vart forbod mot bruk av ein heil del fangstreiskapar. Rovviltjakta vart ein grunneigarrett allereie med revisjonen av lova i 1932. Styresmaktene kom til at denne regelen òg burde takast inn i jaktlova av 1952, med unntak for jakt på ulv, jerv og gaupe. Dessutan kunne viltnemnda gje andre løyve til å jakte på ein del artar som vart opprekna i lova.

Etter at vi fekk jaktlova av 1951 har tanken om å bevare mangfaldet i naturen gradvis fått større oppslutning i samfunnet. Det vart difor få protestar, då ein på byrjinga 1970-talet gjorde framlegg om at ei ny lov burde byggjast opp kring «fredingsprinsippet». I praksis innebar heller ikkje dette store forskjellen frå gjeldande lovgjeving, då styresmaktene etter kvart hadde gjennomført omfattande fredingar. Den haldningsendringa som skjedde til viltet i denne perioden, ser ikkje ut til berre å ha foregått i Noreg. Då viltlova vart vedteken i 1981 hadde allereie mange andre europeiske land tilsvarende lover om vilt og jakt.

Prinsippet om grunneigaren sin einerett til jakt og reglane om kven som har jaktrett i sameige, ser etter kvart ut til å ha vorte så godt innarbeidd, at å gjera ei endring på dette med viltlova av 1981 vart lite aktuelt. Reglane om sams jaktområde som skulle sikre allmenta tilgang på jakt, valde ein derimot ikkje å ta med i lova. Styresmaktene var framleis opptekne av at det skulle vere mogeleg for allmenta å drive jakt, men valde i staden å innførte tvungen sal av jaktkort.

Kap. 3. Undersøkinga

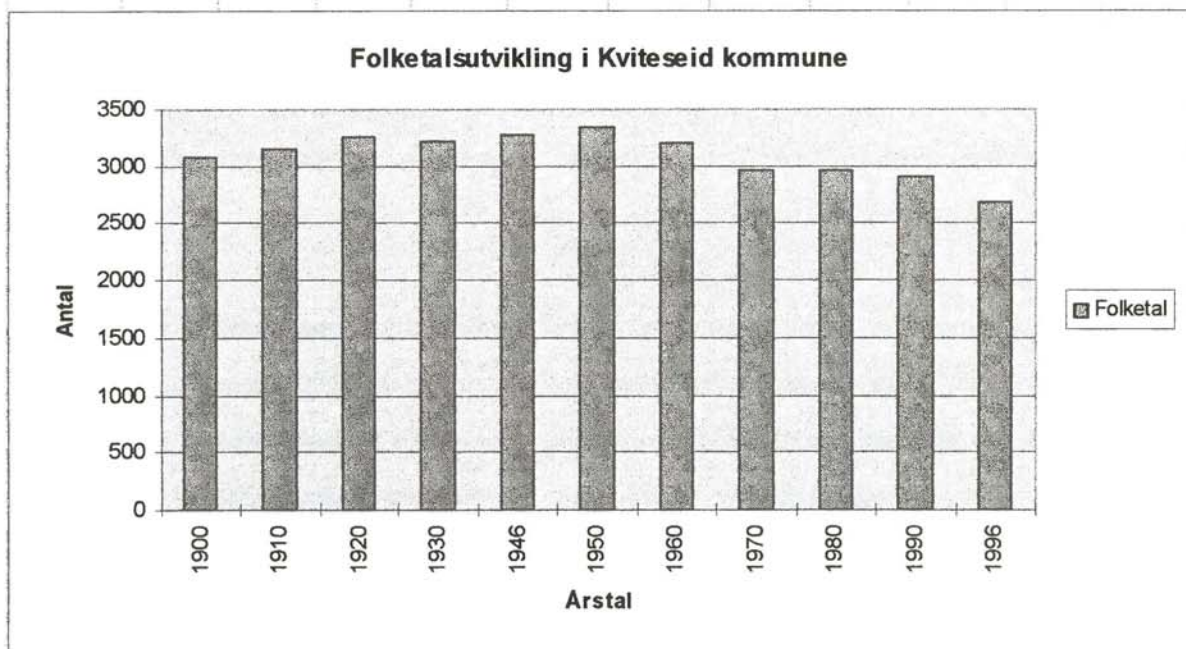
3.1 Presentasjon av området

Det geografiske området eg har undersøkt er, som tidlegare nemnt, Kviteseid kommune. Dette er ein av kommunane som ligg i Vest-Telemark, og den grensar til kommunane Drangedal og Nissedal i sør, Fyresdal i sørvest, Tokke i vest, Seljord i nordaust og Nome i aust. Kart over området er lagt med som vedlegg 1.

Terrenget i området er kupert. Fjell og dalar set sitt preg på landskapet. Det finst høgdevariasjonar på over 1 000 m. Desse naturforholda gjer at kommunen har lite samanhengande høgfjellsområde. Det finst to store vassdrag i kommunen. Det er vassdraget Flåvatn-Kviteseidvatn-Bandak som er det største, og vassdraget Nisser-Vråvatn. Begge vassdraga har hatt mykje å seie for kommunikasjonen i tidlegare tider. Ikkje minst det førstnemnde der bygging av sluser har gjort det mogeleg å køyre med båt frå Skien/Porsgrunn forbi Kviteseid og opp til Dalen som er kommunesenteret i Tokke. Her har det gått rutebåt i over 100 år. I dag er det berre turisme som gjer at to rutebåtar dagleg trafikkerer denne strekninga i sommarmånadene. Det andre vassdraget byrjar i Vråliosen går søraust til Vrådal for så å strekkje seg rett sør til Treungen som ligg i Nissedal kommune. Tidlegare var det jernbane frå Treungen og ned til Sørlandsbanen, og båttrafikken på dette vassdraget vart på denne måten òg viktig for kommunikasjonen i området.

Folketalsutviklinga i kommunen har sidan 1950-talet berre gått nedover, jf. figur nr. 3.1. Vi ser at det frå 1950 til 1970 var ein nedgang i folketalet på 381 personar. Dette er ei endring på over 10 prosent. Frå 1970 til 1990 har det berre vore små endringar, men på 90-talet byrja nedgangen for alvor att. Dei siste seks åra har folketalet gått ned med 216 personar. Dette er dramatisk for ein kommune med i underkant av 3 000 innbyggjarar. Kommunane i Vest-Telemark har generelt sett hatt ein tilbakegang i talet på innbyggjarar, men Kviteseid er den kommunen som klart skil seg ut i negativ retning. Endringa i folketalet er noko som kommunen sine innbyggjarar er svært opptekne av, og ein arbeider no med å prøve å stogge denne utviklinga.

År	1900	1910	1920	1930	1946	1950	1960	1970	1980	1990	1996
Folketal	3085	3147	3255	3218	3277	3342	3212	2961	2957	2904	2688

Figur nr. 3.1. Prestentasjon av folketalsutviklinga i Kviteseid kommune.
(Kjelde: Statistisk sentralbyrå)

I Kviteseid kommune fanst det tidlegare fleire små bygder eller grender som var «sjølvstendige» i den meining av at det fanst butikk, postkontor, skule o.a. Fråflyttinga frå desse områda har etter kvart vorte stor, noko som har gjort at mykje av service- og skuletilbodet har vorte dårlegare desse stadene. Dette gjer at dei som i dag bur i desse områda, i langt større grad er knytte opp mot dei større bygdene i kommunen som Kviteseid og Vrådal, enn dei var tidlegare.

Når det gjeld kommunikasjonen i kommunen har, som nemnt tidlegare, båttrafikken på Bandakkanalen hatt svært mykje å seie for området. Kviteseid var grunna denne ferdselsåra eit senter for Vest-Telemark, noko som har ført til at det her vart etablerte både sorenskrivarkontor, jordskiftekontor, apotek og meieri. Men forholda har endra seg, og i dag er det berre bil og buss som vert nytta som transportmiddel. Det at båttrafikken ikkje lenger har noko å seie for kommunikasjonen i Vest-Telemark, gjer at Kviteseid ikkje lenger har den fordelten dette gav kommunen i forhold til dei andre kommunane i området. Kommunen vert difor ikkje lenger rekna som noko senter for dei øvre områda av Telemark.

Hovudferdselsårer i dag er Rv. 11 og Rv. 39. Rv. 11 skjer gjennom kommunen i nord og går forbi både Brunkeberg og Morgedal. Rv. 39 byrjar i Brunkeberg og strekkjer seg sørover i kommunen. Sidan Rv. 11 som er ein mykje trafikkert veg mellom Aust- og Vestlandet, og Rv. 39 som er hovudvegen frå Vest-Telemark og nedover mot Sørlandet, møtest i Brunkeberg, er denne staden i dag å rekne som eit knutepunkt for kommunikasjonssystemet i området.

Tidlegare var svært mange av innbyggjarane i kommunen tilknytt primærnæringane. Som vi ser av tabellen under, galdt dette nesten halvparten av arbeidsstyrken i 1960. Går vi lenger tilbake i tid vil vi nok finne at ein endå større del arbeidde i denne næringa. Men forholda har endra seg. I 1990 utgjorde desse berre om lag 13 % av arbeidsstyrken.

Årstal	Talet på arbeidande i primærnæringane	Total arbeidsstyrke	Prosent av arbeidsstyrken i primærnæringane
1960	602	1255	48 %
1970	483	1294	37 %
1980	262	1435	18 %
1990	182	1404	13 %

Figur nr. 3.2. Tabell som viser utviklinga i talet på arbeidarar i primærnæringane.
(Kjelde: Statistisk sentralbyrå)

Talet på arbeidarar i primærnæringane har med andre ord hatt ein jamn tilbakegang i den siste halvdel av dette hundreåret. Andre næringar har vokse fram, og av ein arbeidsstyrke på 1404 menneske i 1990 hadde følgjande næringsvegar i kommunen over 100 arbeidande:

✓ Industri- og bygg- og anleggsarbeid:	319
✓ Helse og sosialtenester:	211
✓ Landbruk:	182
✓ Undervisning og forskningsverksemd:	151
✓ Varehandel:	125
✓ Hotell- og restaurantdrift:	115

Når det gjeld storleiken på landbrukseigedomane i kommunen er det særleg to eigedomar som skil seg ut. Det er eigedomane til Aall-Ulefoss og Cappelen. Aall-Ulefoss eig ein skogeigedom på om lag 132 000 daa. Denne er så å seie samanhengande og ligg i kommunane Kviteseid, Seljord, Bø og Nome. Mestparten av eigedomene ligg i Kviteseid, og dette utgjer om lag 64 000 daa. Cappelen eig kring 180 000 daa i Telemark, der om lag 48 000 daa ligg i Kviteseid. Dette arealet er delt i to område, der det eine utgjer i overkant av 23 000 daa og ligg i kring Brokefjell og Brakandalen, medan det andre ligg på sørsida av Kviteseidvatnet.

Dersom vi ser bort frå desse to skogeigarane finn vi likevel relativt store forskjellar i eigedomane si arealutstrekning. Det er særleg dersom vi samanliknar storleiken på eigedomane dei ulike bygdene imellom at forskjellane kjem fram. I områda kring Vrådal ligg mange av eigedomane kring 10 000 daa, og mest ingen er under 3 000 daa. I Fjågesund er òg eigedomane store. Den største er Østenå på om lag 10 500 daa. Ser vi derimot på områda kring Kviteseid, Brunkeberg og Morgedal finst det her ingen eigedomar over 5 000 daa. Dei fleste er berre på nokre hundre daa. Det er altså ein veldig forskjell i storleiken på eigedomane innan kommunen, noko som i stor grad påverkar korleis dei vert utnytta.

Tidlegare var det mange gardbrukarar som dreiv med husdyr i tilknytning til skogbruket. Til samanlikning er det i dag langt færre som driv med dette. Myke av årsaka til dette kjem sjølvstapt av eit auka krav til effektivitet, men òg det faktum at det er relativt få gardsbruk i kommunen som har større område med innmark. Flesteparten av eigedomane består hovudsakleg av skog- og heiområde. Skogbruket har difor hatt mykje å seie for gardbrukarane i området. Dessutan har denne næringa sysselsett mange av innbyggjarane i kommunen, og då særleg før mekaniseringa kom for alvor inn i skogbruket. På det meste kunne berre Aall og Cappelen til saman sysselsette ein stad mellom 100-150 arbeidarar. Dessutan hadde òg mange andre større grunneigarar folk som arbeidde for seg i skogen.

Mest all eigedom i kommunen er privat eigd. Forutan at Opplysningsvesenets fond eig tre eigedomar på om lag 3 000, 2 000 og 600 daa, eig kommunen ein skogeigedom i Ordal på litt i overkant av 4 000 daa. Statsallmenning og bygdeallmenning finst det ikkje i kommunen, og brukssameiger er det svært lite av. Etter kvart har mange av grunneigarane vorte utanbygdsbuande, og i dag er rundt rekna 1/3 av dei busette utanfor kommunen.

3.2 Omtale av feltarbeidet

Undersøkinga som vart gjort av det utvalde området, byggjer, som nemnt i innleiinga, på intervju av såkalla «nøkkelinformantar». Dette er altså ikkje ei undersøking der personane er tilfeldig utvalde. Eg har etter beste evne prøvd å kome i kontakt med folk i Kviteseid kommune som sit inne med mykje lokal kunnskap. Sidan oppgåva i stor grad går ut på å skildre ei historisk utvikling har eg bevisst prøvd å oppsøkje personar som sit med kunnskap om eldre tider. Dette vart i første rekkje eldre menneske, men òg nokre yngre som var historieinteresserte.

Det viste seg relativt tidleg at det hadde vore ein fordel å gjort denne undersøkinga for om lag 10 år sidan. Eg ville då kunne snakka med langt fleire av dei personane som har vore aktive jegerar sidan 1920-talet og framover. For 10-15 år sidan var dei fleste av desse endå i live, medan flesteparten av dei no har gått bort. Grunnen til at det hadde vore ein fordel å kunne snakka med desse personane er at dei i langt større grad har opplevd korleis utviklinga av småviltjakta har vore. Naturleg nok er det ein del yngre folk som har vorte fortalt korleis forholda var tidlegare. Eg har fått mykje informasjon av desse, men dette vert sjølvsagt ikkje heilt det same. Likevel meiner eg den informasjonen som har kome fram under samtalanene, er god nok til at eg i grove trekk kan skildre korleis forholda har utvikla seg i området.

Eg tok for alvor til med feltarbeidet i januar 1997. Den første delen av arbeidet var å oppspore personar som sat inne med nyttig kunnskap. Dette hadde eg allereie byrja med i desember året før. Eg ringde då rundt til ein del personar som eg rekna med hadde nyttig informasjon, anten ved at dei sjølv visste mykje om korleis forholda hadde utvikla seg, eller at dei kunne gje meg namnet på andre som hadde slik kunnskap. Då eg byrja med sjølve undersøkinga i januar visste eg difor allereie om ein del personar som kunne vere interessante å snakke med. Men eg trong fleire og måtte difor vere på stadig søken etter nye informantar. Den lettaste og sannsynlegvis den beste måten å nå fram til desse personane på, var å høyre med dei eg intervjuar om dei visste om andre som sat inne med informasjon eg kunne ha bruk for. Dette viste seg iallfall å fungere svært bra for meg, og på denne måten fekk eg stadig nye namn på personar som kunne vere interessante å oppsøkje.

Dersom eg ikkje kjende personane eg fekk namnet på eller elles ikkje visste noko om dei, prøvde eg som regel å skaffe nokre slike opplysningar på førehand. Dette kunne være alder, kor dei budde, om dei var grunneigarar eller ikkje, kva slag yrke dei hadde osv. Eg såg på det som ein fordel å vite litt om bakgrunnen deira før eg tok kontakt. Dette for å vere betre førebudd på kven eg til ei kvar tid skulle møte, men òg fordi dette var ein fordel når eg skulle gjere avtalar. Dei eldre var jamt over ikkje så opptekne på kveldane som dei yngre, og dessutan var nokre av dei òg heime på dagtid. Dette gjorde at det kunne vere ein fordel å gjere avtalar med dei yngre før dei eldre.

Framgangsmåten ved intervjuet var at eg alltid byrja med å ringje. Eg presenterte meg og fortalde kva eg dreiv med. Deretter prata vi litt saman, og gjennom denne samtala danna eg meg som regel, eit inntrykk av om vedkomande sat med kunnskap eg kunne ha bruk for. Dersom dette var tilfelle avtala vi eit møte. Berre ein av personane vart intervjuet på telefon.

Eg såg det som ein fordel å treffe dei ulike menneska personleg. Det er mogeleg eg kunne intervjuet fleire personar pr. telefon. Eg ville då totalt sett kunne snakka med fleire personar noko som hadde vore ein fordel. Likevel følte eg at det var betre å besøke kvar einskild. Dette gjorde at eg fekk mykje betre kontakt med dei eg intervjuet, noko som eg trur førte til at dei kom fram med meir informasjon enn dei elles ville ha gjort. Dessutan avsette eg god tid til kvart besøk, noko som heilt klart var ein fordel. Eg gjorde aldri meir enn to intervju pr. kveld. Grunnen til dette var for det første at fleire berre ville gjort samtalane stressande, og dessutan var det av praktiske grunnar vanskeleg å få til fleire enn to intervju.

Før eg tok til med datainnsamlinga utarbeidde eg ein «spørsmålsguide». Denne er lagt som vedlegg 2. Bakgrunnen for å lage ein slik guide er for det første at ein då må byrje å arbeide med aktuelle problemstillingar. Ein får då i gang tankar om korleis framstillinga skal vere, og kva det er viktig å få fram under datainnsamlinga. For det andre er det ein fordel å ha med seg ein slik guide under intervjuet. I mitt tilfelle bruka eg ikkje guiden direkte, men eg passa på å vere innom dei spørsmåla som høvde for den personen eg snakka med.

Innsamlinga av data kan ein seie hadde form av eit «trappesystem». Eg tok med meg kunnskap frå dei ulike intervjuet til nye intervju. Eg gjekk med andre ord frå ein visst

kunnskapsnivå og opp på høgare nivå etter kvart som eg fekk ny informasjon. Kunnskapen som eg opparbeidde meg, vart bruka i det vidare innsamlingsarbeidet. Det vart heile tida å vidareutvikle spørsmålsstillingane. Intervjua eg gjorde har difor ikkje form av ei spørjeundersøking, men liknar meir samtalar. Ved ei oppgåve som dette, der ein m.a. skal skildre ei historisk utvikling, ser eg det som ein fordel å organisere datainnsamlinga på denne måten. Ein får med seg meir informasjon frå kvar einskild med denne metoden, enn ein gjer ved ei spørjeundersøking der ein stiller er faste spørsmål. Ulempen med denne metoden er at det ofte kan verte mykje utanomsnakk, og av den grunn tek kvart intervju som regel lenger tid. Dette er sjølvsagt avhengig av kor pratsame dei ulike personane er, og i kor stor grad du sjølv avgrensar dette. Dessutan vil ei spørjeundersøking lettare kunne gjennomførast pr. telefon, noko som hadde gjort at intervjua kunne vore gjennomført raskare.

Tidsforbruket som gjekk med til datainnsamlinga, vart litt i underkant av tre veker. I løpet at denne perioden gjorde eg 22 intervju. Ei liste over intervjuobjekta er lagt som vedlegg 3. På førehand visste eg ikkje kor mange personar det var nødvendig for meg å intervju. Dette følte eg litt på undervegs, og etter kvart merka eg at det stadig gjekk lenger mellom kvar gong det kom fram ny kunnskap under samtalan. Eit anna moment var at eg syntest det var nødvendig å snakke med minimum ein, helst fleire, i kvar grend av kommunen. Dette fordi eg etter kvart fekk eit inntrykk av at den historiske utviklinga ikkje hadde vore den same i heile kommunen. Det vart difor nødvendig å intervju personar som hadde kjennskap til dei ulike delane av kommunen. Flesteparten av dei eg snakka med visste berre korleis tilhøva hadde vore i området der dei budde, og det vart difor naudsynt å oppsøkje personar forskjellige stader i kommunen.

Mange av personane eg kom i kontakt med hadde ulik yrkesbakgrunn. Ein del av dei var rett nok gardbrukarar og skogsarbeidarar, men elles var det både snikkarar, lærarar, anleggsarbeidarar o.a. Alle hadde derimot til felles at dei var grunneigarar og/eller jegerar. Nesten alle var oppvaksen i Kviteseid kommune, og fleire av dei hadde mest budd på same staden heile livet. Av dei 22 personane eg snakka med var det berre to som ikkje hadde ei slik tilknytning til kommunen. Den eine var oppvaksen i Hjartdal og hadde jakta mykje i dette området som ungdom. Den andre var oppvaksen på Seljordsheia. Han var svært historieinteressert og hadde god kjennskap til korleis forholda hadde vore i dette området tidlegare.

Under kvart intervju skreiv eg ned så mykje som eg fekk tid til. Desse notata vart seinare reinskrivne så fort eg fekk høve til det. Eg såg det som svært viktig for arbeidet vidare at notata var gode, og bruka difor mykje tid på dette.

Sidan svært få av dei eg snakka med var heime på dagtid, vart flesteparten av intervjuet gjort om kvelden. Eg møtte veldig mange positive og interesserte menneske, noko som gjorde arbeidet mykje lettare for meg. Folk var svært imøtekomande, og dei fleste syntest det var hyggeleg med besøk. Eg erfarte at det var viktig å presentere seg skikkeleg, og på førehand fortelje kva det var eg kom for å spørje om. Eg følte òg at det var ein fordel at eg sjølv kom frå kommunen. Dette såg ut til å verke positivt i forhold til det å oppnå god kontakt med dei eg intervjuet, samtidig som det var ein fordel at eg hadde ein del kunnskap om området.

3.3 Resultat av sjølve undersøkinga, tematisk oppdeling

3.3.1 Matnyttig småvilt

Sjølv om rådyret pr. definisjon ikkje høyrer til det som vert kalla småvilt, vil eg likevel handsame det i denne delen av framstillinga. Bakgrunnen for dette er at rådyret fleire stader i kommunen mest har vore utnytta på same måten som småvilt. Når det gjeld jakt på bever og ekorn har eg valt å sjå på dette noko seinare, under det eg har kalla «gnagarar».

Korleis småviltbestanden har endra seg

Småviltbestanden i kommunen har endra seg mykje den siste halvdel av dette hundreåret. Fram til 1950-talet var det generelt sett godt med skogsfugl. Det var sjølv sagt svingingar i storleiken på bestanden då som det er i dag, men jamt over ser det ut til å ha vore meir fugl enn det er no. Særleg var skogsfuglbestanden stor under andre verdskrig og på byrjinga av 50-talet. Nesten alle eg har snakka med har nemnt på dette. Under intervjuet har det kome fram fleire historier som viser kor mykje fugl det var på denne tida. A. og O. Groven kunne fortelje om ein tiurleik med over 50 tiurar. O. Berge hugsar han var på ein leik med 30-40 orrhanar, og T. Fjågesund fortalde at han på denne tida ein gong såg 14-15 tiurar i ei furu.

Men utover på 60-talet byrja det å verte mindre skogsfugl. Denne generelle tilbakegangen har halde seg heilt fram til i seinare tid. For nokre år sidan var det jamt over svært lite fugl i

kommunen. Rett nok var det meir orrfugl enn storfugl, men heller ikkje orrfuglbestanden var stor. I dei siste par åra har det derimot vore ei endring å spore, ved at det fleire stader har vore ein merkbar auke i talet på observerte fugl. Om dette tyder på at vi går betre tider i møte, eller det berre er nokre gode år i dei vanlege svingingane ein har i småviltbestanden, er likevel vanskeleg å seie.

Som tidlegare nemnt, er det lite samanhengande fjellområde i kommunen. Dette gjer at det i dag ikkje kan seiast å vere noko større område der det finst rype. Tidlegare derimot var situasjonen ein litt annan. Rypebestanden var større enn den er no, og dette gjorde at rypa trekte lenger ned i terrenget. G. Kvålseth fortalde at rypa på den tida var heilt nede i sjølve Ordal, og H. Meinstad hugsar godt at han såg rype på Meinstad. Meinstad er ein gamal husmannsplass i Kviteseid og ligg ikkje meir enn 300-400 m.o.h. At rypebestanden var større tidlegare kunne O. Hauge òg stadfeste. I 1939 var han med nokre jegerar frå Oslo som jakta rype med hund i området mellom Vrådal og Fyresdal. Det var veldig bra med rype, og han fortalde om store flokkar med fugl. I dag finst det framleis rype i dette området, men det kan ikkje samanliknast med forholda tidlegare. Rypebestanden i kommunen ser med andre ord ut til å ha hatt ein merkbar tilbakegang dei siste 50 åra.

Det ser ut til at bestanden av hønsfuglar i kommunen har vorte mindre. For meg er det vanskeleg å seie kor stor denne tilbakegangen eigentleg har vore. Ut frå det folk har fortalt meg må nedgangen ha vore monaleg. Likevel må det ha vore periodar med relativt lite fugl tidlegare òg. Dette fordi det av naturlege årsaker vil vere svingingar i desse fuglebestandane. Det var likevel ingen av dei eg snakka med som fortalde om slike «magre» år. Ei årsak til dette kan vere at det var lite fugl på denne tida òg, men at folk berre hugsar dei gode åra. Ei annan årsak kan vere at det tidlegare var så lenge mellom kvar gong det var dårlege år, at dette berre var å rekne som unntak i større samanheng. Eller det kan vere at det var så mykje fugl at sjølv i dei dårlege åra var det bra med fugl, samanlikna med forholda i dag.

Tross desse spekulasjonane meiner eg å kunne påstå at det jamt over var meir hønsfugl tidlegare enn det er no, og at denne nedgangen har skjedd over ein lengre periode. Dette fordi alle eg har snakka med har gjeve uttrykk for ei slik utvikling, og at fleire andre stader i landet har hatt nokolunde den same utviklinga.

Når det gjeld harebestanden er den for store delar av kommunen i dag på eit minimum. H. Finkenhagen som er dommar på jaktprøver for harehundar i Telemark, sa at dei i år har vore i område der det er heilt tomt for hare. S. Bilstad som har ansvaret for utmarksforvaltninga til Aall-Ulefoss, kunne fortelje at rapportane som dei får inn frå harejegerane ikkje er mykje oppløftande. Men det finst framleis område i kommunen der situasjonen ikkje er like dårleg. O. Hauge som bur på vestsida av Vråvatn, meinte det framleis er brukbart med hare i området der han bur.

Det at harebestanden for mindre enn 10 år sidan var veldig stor, kan dei fleste av dei eg intervjuar stadfeste. Mange meinte auken i rovdyrbestanden er årsaka til at det i dag er lite hare i kommunen. Andre meinte ein for nokre år sidan hadde ein for stor harebestand, og at det no har kome pest på han. Det er vanskeleg å seie nøyaktig kva årsaka kan vere. Likevel er det eit faktum at harebestanden kan ha enorme svingingar. Det er eit sosialt dyr og formerer seg raskt, noko som gjer den utsett for sjukdomar.

Det var ingen som fortalde at det tidlegare hadde vore like lite hare som det vi no er vitne til. På tross av dette reknar eg med at det må ha vore periodar med lite hare på denne tida òg. Eg skal ikkje spekulere for mykje i kvifor ingen har fortalt om dette. Men noko av årsaka trur eg kan vere, som eg nemnde ovanfor, at folk kan ha mykje lettare for å hugse dei gode åra enn dei som er dårlege.

Det har ikkje vore rådyr i Kviteseid kommune i meir enn 50-60 år. G. Bakkan, som har skote kring 90 rådyr i sitt liv, meinte det var i 1937 at folk første gong observerte rådyr nede i sjølve Kviteseid. A. Groven kunne fortelje at han og nokre kameratar såg rådyr for første gong under krigen, og han hugsa godt at dei lura på kva for dyr dette var. Etter krigen var bestanden veksande, og folk såg stadig oftare rådyr. Rådyret etablerte seg først i låglandet og seinare i dei høgareliggjande områda.

Eg har undersøkt litt i «Jakt-statistikk 1845-1977» som er utgjeven av Statistisk sentralbyrå, og det første rådyret som er registrert skote i kommunen er i 1955. Etter tala på registrerte rådyr i perioden 1957-1966, ser det ut som rådyrbestanden var veksande desse åra og då særleg etter 1960. På det meste er det registrert 35 dyr. Men i 1967 må det ha vore ein stor

nedgang i bestanden, då det berre er registrert eit dyr dette året. På byrjinga av 70-talet ligg talet på skotne rådyr kring 10 stk. pr. år. I 1976 ser derimot rådyrstamma ut til å vere på veg oppover att, då det plutseleg er registrerte heile 28 dyr. For åra etter 1977 har eg ikkje funne noko jaktstatistikk. Men eg har vorte fortalt at rådyrbestanden generelt sett var aukande på 80-talet, og at det ein periode var relativt bra med rådyr. I dei siste åra har derimot bestanden hatt stor tilbakegang.

Det går som regel hardt utover rådyrstamma når det er vintrar med mykje snø. Slike vintrar har vi til no hatt med jamne mellomrom i kommunen og då særleg i dei høgareliggjande områda. Dette kan vere noko av forklaringa på at det har vore store svingingar i rådyrbestanden. Det er heller ikkje mange år sidan vi hadde ein slik vinter, noko som kan vere ein del av årsaka til at det no er lite rådyr. Likevel var det ikkje dette folk meinte var hovudårsaka til at det i store delar av kommunen mest ikkje finst rådyr. Flesteparten av dei eg intervjuar meinte årsaka ligg i at gaupebestanden har vorte mykje større enn den var tidlegare. At rådyret no berre er «gaupemat» var eit utsegn som fleire kom med.

Utviklinga i kva for vilt folk dreiv jakt og fangst på, og korleis dette vart gjort

Tidlegare var det langt fleire i kommunen som dreiv med småviltjakt enn det er i dag. Det var særleg skogsfugl og hare folk jakta på. Rypejakt har det vore noko mindre av, og når det gjeld jakt på and ser ikkje dette ut til å ha vore utbreidd i nokon større grad. Mange av dei som jakta hadde hund. Men det er mest berre harehund folk i dette området har hatt. Jakt med fuglehund har med andre ord ikkje vore vanleg.

Når det gjeld fangst var det ein del som tidlegare sette ut snarer i skogen etter skogsfugl og på fjellet etter rype. Det vart òg fanga hare med snare. A. Groven meinte det stort sett var gutar mellom 15-20 år og eldre menneske som ikkje hadde så mykje å gjere om vinteren, som dreiv med snarefangst. Han kunne fortelje at han òg hadde sett ut snarer etter rype på Ordalsskarvet eit par år. E. Findreng frå Vrådal meinte det var vanleg å setje ut snarer før og under krigen. Det var ikkje berre han og bror hans som dreiv med dette, men òg far deira sette ut snarer.

Sjølv om det var ein del snarefangst i kommunen tidlegare, har eg ikkje fått inntrykk av at det var mange som har dreiv med dette i særleg stor utstrekning. Sannsynlegvis var det meir av denne fangstmetoden når ein går tilbake til byrjinga av dette hundreåret. På denne tida var det færre som hadde våpen og ammunisjon, og av den grunn vart det meir vanleg å bruke slike fangstreiskapar. Ein kamerat av meg kan fortelje at bestefar hans som er oppvaksen i Langlim og har opplevd denne tida, dreiv mykje med fangst av fugl. På ein vinter kunne han vere med å fange fleire hundre rype med snare. Dei fanga òg ein del skogsfugl i både snare og med nett. Fangst med nett foregjekk dagen etter eit snøfall. Fuglen låg då ofte i dokk. Med litt trening såg ein kor fuglen hadde lagt seg, og ein kasta då eit nett over dette området. Denne fangstmetoden kunne gje eit bra utbytte på gode dagar. Eg har ikkje høyrte at folk i Kviteseid kommune har bruka denne metoden å fange fugl på. Likevel reknar eg med at nokre dreiv med dette her òg. Kor vanleg denne fangstmetoden var er eg derimot meir usikker på.

Generelt sett har fangst med snare vore mest utbreidd på rype. Dette gjer at denne fangstmetoden har hatt mest å seie dei stadene der det finst større område med rypeterreng. Som tidlegare sagt, finn ein ikkje det i Kviteseid kommune. Nabokommunen Seljord derimot har slike område, og her ser det ut som snarefangst var meir vanleg, jf. det som er skrive over om fangst i Langlim. H. Finkenhagen kunne fortelje at han var med og sette ut snarer i Hjartdalsfjella både under og nokre år etter krigen. Finkenhagen er oppvaksen i Hjartdal, og der finst det mykje høg fjell. Han fortalde vidare at dei hadde ute kring 60-70 snarer. Fangstane var gode og bestod hovudsakleg av rype og hare, men noko skogsfugl vart det òg.

Sjølv om snarefangsten i åra før andre verdskrig ikkje ser ut til å ha hatt så mykje å seie i Kviteseid kommune, vart denne og andre fangstmetodar svært vanleg under krigen. Bakgrunnen for dette var at tyskarane sette forbod mot å oppbevare våpen. Fleire av dei eg snakka med hadde berre sett ut snarer under krigen og korkje før eller etter. O. Hauge er ein av desse, og han kunne fortelje at snarefangstane på denne tida ofte var gode.

Jaktlova av 1951 sette eit generelt forbod mot denne fangstmetoden, med unntak for rype i ein del område av landet, jf. kap. 2. Desse unntaka galdt dei kommunane der fangstmetoden

vart rekna som ein del av dei fastbuande sitt hevdvunne næringsgrunnlag. Unntaket omfatta ikkje Kviteseid kommune, og det vart etter kvart slutt på snarefangst i dette området.

Tidlegare var det mange som jakta småvilt med rifle. G. Bakkan som jakta svært mykje tidlegare, fortalde at han i åra før og litt etter krigen berre jakta med rifle. Det var ikkje før noko seinare at han kjøpte seg hagle. På harejakta bruka folk som regel hagle. Mange nytta òg hagle når dei jakta fugl. Men toppjakt om vinteren ser ut til å ha vore ei vanleg form for jakt på denne tida, og då måtte ein bruke rifle. O. Hauge kunne fortelje at folk dreiv mykje med slik jakt tidlegare. Han sjølv har ikkje jakta på denne måten, men han hugsar godt at far hans dreiv med toppjakt. På kalde dagar i januar og februar sat det ofte tiurar og orrhanar i trea på åskammane. Dei kunne då sjåast som «svarte dottar» mot himmelen. Men som tidlegare nemnt, vart denne forma for jakt ulovleg med jaktlova av 1951, fordi ein meinte slik jakting gjekk for hardt utover bestanden, og dessutan var det fare for menneske og husdyr. Det verkar likevel som ein del dreiv med denne jaktmetoden utover på 50-talet, men etter kvart ser det ut til å ha vorte slutt. I dei siste åra har toppjakt vorte lovleg att i Telemark og fleire andre område av landet, men eg har ikkje høyrte om nokon i kommunen som jaktar på denne måten i dag. Likevel er dette ei prøveordning som ser ut til å ha vore vellukka, då det frå i år vert lov å jakte skogsfugl med rifle i heile landet.

G. T. Råmundal (t.v.) og G. S. Råmundal med tiurar skoten på toppjakt i 1953.

I tillegg til å jakte på topp, var det òg mange som dreiv med speljakt om våren. På denne jakta har eg vorte fortalt at folk bruka både rifle og hagle. Sjølv om speljakt vart ulovleg med revisjonen av jaktlova i 1932 har eg inntrykk av at denne jaktforma var svært vanleg fram til litt etter andre verdskrig. Under krigen ser det ut som veldig mange dreiv med slik jakt, sjølv om ein då måtte vere svært varsam med våpen. Historiar om dette har kome fram frå nesten alle delane av kommunen. A. og O. Groven fortalde at dei i området kring Brunkeberg stadig høyrde skot i liene om morgonane. A. Groven kunne hugse at han var med og skaut over 30 skogsfugl ein vår. O. Gravir i Fjågesund fortalde at far hans og ein kamerat kom heim med seks tiurar ein morgon. T. Dalen i Dalane dreiv òg med speljakt, men dette var mest i tida før krigen. Han meinte likevel det var ein del andre som jakta mykje under krigen. Dalen hugsar at det var best å jakte dersom det var litt nedbør og heilt vindstille. Under gunstige forhold kunne dei skyte opptil fleire gonger, fordi fuglane då kom attende til leiken ei stund etter at dei hadde skote.

Etter kvart som det vart mindre av både topp- og speljakt, gjekk folk over til berre å bruke hagle på småviltjakta. Tidlegare var det, som sagt, svært få som hadde fuglehund i kommunen. Dette skulle ein tru ville endre seg no. Men det ser ikkje ut til å ha vore slik. Nokre bruka sjølvsagt hund på fuglejakta, men etter dei opplysningane eg har fått kan ikkje dette ha vore mange. Støkkjakt må difor ha vore den dominerande jaktforma etter at det på 50-talet meir eller mindre vart slutt på riflejakta. Ei av årsakene til at svært få jakta med hund, kan vere at det er relativt lite rype i området, og at det ikkje har vore vanleg å bruke hund på skogsfugljakt. I dei seinare åra har det òg vore problem knytt til dette med bandtvang pga. sau. H. Finkenhagen kunne fortelje at Kviteseid Jeger og Fiskeforening (KJFF) har arbeidd mykje med dette i den seinare tida, noko som har ført til at det i dag òg er mogeleg å jakte med hund tidleg i jakta. Eg sjølv veit at dette har ført til at nokre fleire i Kviteseid har skaffa seg fuglehund, men framleis er det få som jaktar fugl på denne måten.

I dag er det relativt få som driv med småviltjakt i kommunen. Det er nokre som tek seg ein jakttur eller to kvar haust, men få som jaktar noko meir. Interesse for elgjakt er derimot veldig stor. Fleire meinte dette er noko av grunnen til at folk no er lite interessert i småviltjakta. Elgjakta har vorte mykje lengre enn tidlegare, og elgstamma er i dag stor. Dessutan har småviltbestanden vorte mindre, og som H. Øy påpeika, er det eit kupert terreng dei fleste

stadene i kommunen noko som gjer jakta slitsam. Bygdefolket er ikkje interessert i å slite så mykje når det mest ikkje er småvilt å jakte på. Det same behovet for rekreasjon og mosjonering som folk i byane har, finn ein ikkje i like stor grad på bygdene. L. Roholt var av den oppfatning at dei unge i kommunen heller ikkje har den same interessa for jakt som tidlegare. Samfunnet har utvikla seg bort frå primærnæringane, noko som har ført til at dei unge ikkje lenger har den same tilknytninga til naturen. Roholt nemnde som døme frå den tida han var ung, at han då fleire gonger skulka skulen for å gå på jakt. I dag er det ingen som gjer dette. Årsaka til det har ikkje berre med interesse å gjere, men samfunnet gjer det umogeleg å skofte skule eller arbeid for å jakte. Det vert stilt heilt andre krav til folk i dag. Dessutan er det svært få unge i bygda som ikkje har arbeid eller er lausarbeidarar, og av den grunn har høve til å jakte mykje. Mange flyttar òg ut av bygda for å utdanne seg i dag. G. Kvålset frå Ordal meinte det var langt fleire som jakta småvilt berre for 10-20 år sidan. På denne tida kom ungdommen heim i helgene for å jakte. Dette er det mykje mindre av no.

Det kan kanskje synast merkeleg at det er få som har interesse for småviltjakt i kommunen. Likevel kan verke som dette ikkje er noko særmerkje for området. H. Øy fortalde om ei undersøking som har vore gjort på tettleiken av småviltjegerar. Denne viste at Oslo og Akershus kom ut med høgast verdi. Det kan med andre ord verke som det ikkje er så mange som driv med småviltjakt på bygdene, som det ein i først omgang skulle tru. Småviltjakta ser ikkje ut til å ha same popularitet og status som det den har i dei meir urbane delane av landet. Dette er iallfall tilfelle i Kviteseid kommune.

Rådyret kom, som tidlegare nemnt, ikkje til kommunen før kring 1940. Men til å byrje med var det lite dyr i området og av den grunn relativt lite jakting. Etter kvart vart rådyrstamma større, og det ser ut som fleire tok til å utnytte denne ressursen. H. Meinstad har vore med på organisert rådyrjakt hos Cappelen, og O. Hauge kunne fortelje at det på sørsida av Vråvatn vart praktisert drivjakt på rådyr for ei tid sidan. Det kan verke som det i ein periode var nokre som til ein viss grad utnytta denne jakta. Likevel ser det generelt sett ut som rådyret i liten grad har vore utnytta i kommunen. K. S. Brennmo fortalde at folk har skote seg eit rådyr av og til, men at det ikkje har vore intensiv jakt. Sjølv om dette galdt tilhøva på Seljordsheia, har eg inntrykk av at dette er ganske dekkjande for det meste av Kviteseid kommune òg. Fleire av dei eg snakka med meinte at rådyret tidlegare vart utnytta om lag på

same måten som småviltet. G. T. Råmundal kunne fortelje at det i Mogedal var vanleg at dei skaut rådyr under småviltjakta dersom dei kom over det. G. Flatland frå Vrådalen sa at denne jakta vart meir eller mindre tilfeldig. Når dei såg nokre dyr jakta dei på desse. Elles var det lite dei dreiv med rådyrjakt.

Frå venstre: G. A. Råmundal, G. T. Råmundal og G. Råmundal etter ein jakttur i 1956. Fangsten vart ein hare og eit rådyr.

Etter kvart har reglane for rådyrjakt vorte strengare, og no er det bl.a. kome krav om tilgang på ettersøkjande hund. Desse regelendringane har nok til ein viss grad ført til at folk ikkje i like stor grad jaktar rådyr i samband småviltjakta. Fleire har etter kvart gått over til å berre jakte rådyr med rifle. Likvel er det framleis nokon som jaktar på denne måten, og som eg kjem tilbake til seinare er det fleire grunneigarar som leiger ut rådyrjakta i samband med utleige av småviltjakt. I dag er rådyrbestanden dei fleste stadene i kommunen så liten, at det no er få som driv jakt på desse dyra.

Kven som dreiv med jakt og fangst og kva dette hadde å seie

Som nemnt ovanfor, var det mange fleire som dreiv med småviltjakt tidlegare, enn det er i dag. T. Dalen kunne fortelje at nesten alle jakta litt på denne tida. Men det var særleg dei

som ikkje hadde husdyr, som dreiv mykje med dette. Først og fremst jakta folk til eiga husaldning, men nokre selde òg viltet. H. Meinstad fortalde at far hans jakta mykje i tidsrommet rundt andre verdskrig. Han dreiv òg fangst med snarer og andre feller. Viltet vart både bruka som mat og bytta mot andre varer. Då dei var ein stor familie og budde på ein gamal husmannsplass, hadde jakt og fangst relativt mykje å seie for dei på denne tida.

K. S. Brennmø fortalde at for mange var småviltjakta svært viktig fram til 1930-talet, både som matauk og ved at dei bytte til seg andre varer mot vilt. Av dei som budde på Seljordsheia var det mange som bytte varer på butikken «Karl Sørensen» som ligg nede ved Garvikstrondi og i dag har namnet «Haugerud Landhandel». Han kunne òg fortelje at nokre i dette området dreiv eit aktivt fiske. Som eit døme nemnde han ein som budde på ein av husmannsplassane under Aall sin eigedom. Denne personen betala leiga av plassen med fisk i perioden frå 1925 til kring 1940.

O. Berge meinte grunneigarane ikkje i like stor grad var interessert i småviltjakta som mange andre. Desse var som regel ikkje avhengig av å jakte ved sida av gardsdrifta. For dei som ikkje hadde så mykje å livnære seg av, vart derimot jakta ofte både matauk og inntekt. Nokre få levde til tider av jakta, og då særleg om vinteren. På denne årstida var det mindre arbeid å få, og jaktforholda var òg best då. Ein kunne drive med snarefangst, toppjakt, sporjakt og på seinvinteren kunne ein jakte på leik. M. Skarperud kunne òg fortelje om folk på 20-30-talet som meir eller mindre livnærte seg av jakt. Dette var svært dyktige jegerar, og dei tente difor betre på å jakte enn å arbeide i skogen. Men på same måten som Berge, presiserte han at dette berre dreia seg om nokre ganske få personar.

I Vrådal der eigedomane er relativt store, kunne L. Roholt fortelje at gardsbruka ofte hadde 2-4 lausarbeidarar, og når det ikkje fanst arbeid for desse på gardsbruket vart det ofte til at dei jakta. Men ikkje berre lausarbeidarane dreiv med jakt, grunneigarane gjorde òg det. Roholt var av den oppfatning at jakta òg hadde ein del å seie for grunneigarane. Folk levde nøkternt med små krav og mange var lidenskapleg interessert i jakt, samstundes som det gav eit godt tilskot til mat. G. Flatland som overtok eit ca. 10 000 daa stort gardsbruk i Vrådal kring 1930, fortalde at han stort sett hadde fire mann i arbeid heile året i tida før krigen. Desse jakta ein del, og han meinte jakta hadde meir å seie for dei enn for han som

grunneigar. Likevel var arbeidarane avhengige av den inntekta dei fekk ved å arbeide på gardsbruka, noko som gjorde at dei som oftast berre jakta når dei hadde fri eller det ikkje var arbeid å få.

O. Hauge kunne fortelje at familiane tidlegare som regel var større enn i dag, og at borna på husmannsplassane ofte hadde vanskar med å skaffe seg arbeid. Mange av desse jakta difor svært mykje, og han nemnde døme på ein plass i grenda der heile familien mest livnærte seg på denne måten.

E. Findreng fortalde at både han, bror hans og far deira som forpakta eit gardsbruk i Vrådalen på ca. 3 000 daa, jakta ein del. For dei var jakta ikkje berre var mattilskot, men det hadde òg noko å seie økonomisk. Dei selde viltet på butikken, og tente ein god del pengar på denne måten. Likevel kunne dei ikkje jakte så ofte, då det var skogsarbeidet som var hovudinntektskjelda, og dei hadde lite fritid. Jaktinga vart difor stort sett avgrensa til helger og når dei ikkje hadde arbeid i skogen. Prisane dei fekk for viltet på denne tida var om lag som oppstilt i tabellen under. Til samanlikning fekk dei på denne tida kring 3-4 kr pr. tylft når dei arbeidde i skogen.

VILT	PRIS (1930-talet)
Hare	ca. 1,5 kr
Stor tiur	4-5 kr
Rype	ca. 1,0 kr
Orrfugl	ca. 2,0 kr

Figur nr. 3.3. Tabell som viser prisen jegerane fekk for småvilt på 1930-talet.

G. Flatland kunne òg hugse nokre prisseksempel frå tida før krigen. Han gifta seg i 1936 og betala då 90 kr for ein dress og 9 kr for eit par sko. På den tida fekk han som grunneigar ca. 9 kr/m³ for slip og ca. 12 kr/m³ for spesial (furu). Løna for tømmerhoggarane på den tida var svært dårleg, og han betala dei om lag 0,9 kr/m³ for barka tømmer. Dei låg som regel på ei dagløn kring 2,5-3,0 kr.

Av dette skjønar vi at det var mogeleg å skaffe seg ei brukbar inntekt ved å drive jakt. Dette var sjølvstøtt avhengig av at ein var god til å jakte. Men som eg har nemnt tidlegare, var det generelt sett meir småvilt på denne tida, og sjansen for å få gode fangstar skulle vere større enn i dag. For dei som hadde eit arbeid som var dårleg betala, vart det difor eit alternativ å drive med jakt. Det kunne iallfall for mange vere eit godt tilskot til hovudinntekta dersom ein jakta når ein hadde fri. For dei større grunneigarane hadde nok denne jakta lite å seie, anna enn at det for mange var ein hobby. Derimot ser det ut som jakta var viktig for fleire av dei som ikkje åtte så mykje, slik som småbrukarar og husmenn. Sidan familiane ofte var store på denne tida, tente ikkje alle nok på landbruksdrifta og anna arbeid, til å kunne brødfø heile familien. Jakta vart for mange av desse eit godt tilskot til anna inntekt. For dei som arbeidde i skogen eller var lausarbeidarar og av den grunn tente dårleg, vart jakta svært ofte ei tilleggsinntekt.

Sjølv om ikkje småviltjakta hadde like mykje å seie for alle i tida før krigen, vart forholda annleis under krigen. Lite mat gjorde at langt fleire jakta for maten si skuld. Jakta fekk med dette mykje meir å seie i desse åra. Men, som eg tidlegare har nemnt, var det ikkje lov å oppbevare våpen under krigen, og mange byrja difor i langt større grad enn tidlegare å setje opp feller. Det må likevel ha vore ein del som jakta med våpen, då mange av dei eg har snakka med, kunne fortelje at ikkje berre dei men òg fleire andre dreiv med jakt desse åra. Som eg tidlegare har vore inne på, var det særleg speljakt folk dreiv med under krigen.

Nokre år etter krigen vart det økonomisk vekst i Noreg. Fleire og fleire fekk betre økonomiske kår. Dette førte til at folk som tidlegare hadde jakta fordi dei meir eller mindre var avhengige av eit tilskot til anna inntektsbringande arbeid, ikkje trong jakt lenger. Det var framleis mange som dreiv med jakt, men jakta hadde no i mykje større grad utvikla seg til å verte ein hobby. Utover på 60-talet byrja skogsfuglbestanden å gå tilbake, og interessa for småviltjakta vart etter kvart mindre. Talet på småviltjegerar byrja no å gå nedover, og i dag er det, som sagt, relativt få i kommunen som driv med denne jakta.

Svært mange av dei eg intervjuar var grunneigarar, og inntrykket eg sit att med, er at dei i liten grad jaktar småvilt. Elgjakta er derimot mest alle grunneigarane interessert i, og flesteparten av dei er med og jaktar elg. Tidlegare var det ungdomen som var ivrigast til å

jakte. No er det berre eit fåtal av dei som har den same interessa. Dei som jaktar småvilt i dag, er difor berre nokre få som er interessert i denne jakta, og så er det nokre av grunneigarane som jaktar litegrann.

Den frie jakta og ulike avgrensingar

Av det eg har skrive over ser vi at det ikkje berre var grunneigarane som utnytta småviltjakta tidlegare. Skogsarbeidarar, lausarbeidarar og andre jakta mykje. Ja, ofte jakta desse meir enn det grunneigarane gjorde, sidan dette som regel hadde meir å seie for dei. Som vi såg i kap. 2, var det med jaktlova av 1899 at grunneigaren fekk eineretten til all jakt på heile eigedomen. Det er med andre ord grunneigaren som fullt og heilt har rådd over jakta i heile dette hundreåret. Likevel har langt fleire utnytta denne ressursen. Sidan det som regel ikkje var tale om nokon form for utleige, har mange av dei som i stor grad utnytta denne jakta, ikkje hatt nokon formell rett til dette. Det melder seg då nokre interessante spørsmål:

- ✓ Kven var det som kunne utnytte småviltjakta på dei einskilde eigedomane, og kva låg til grunn for at dette vart akseptert?
- ✓ Låg der nokon avgrensing i kor stor grad og korleis denne jakta kunne utnyttast?

O. Hauge kunne fortelje at folk tidlegare jakta heilt fritt etter småvilt på sørsida av Vråvatn. Han hugsar at det ofte hende dei traff på grunneigarane når dei var ute på jakt. Desse slo ikkje så sjeldan følgje og vart med og jakta. Grunneigarane må med andre ord ha akseptert at dei jakta på denne måten. Likevel var ikkje Hauge av den oppfatning at kven som helst kunne jakte. Det vart berre akseptert at dei som budde i grenda eller på ein annan måte hadde tilknytning til området, dreiv med dette.

Han fortalde vidare at forholda var heilt annleis før enn dei er no. Tidlegare var det som regel langt fleire personar som hadde tilknytning til kvart gardsbruk, enn det er i dag. Familiane var større, og mange arbeidde på gardsbruka. Desse fekk som regel jakte småvilt som dei ville. Eit anna moment er at ein del av folka som budde i grenda på denne tida, heldt til på plassar som låg under gardsbruka. Desse hadde vanlegvis ikkje så mykje å livnære seg av, og det vart difor akseptert at dei kunne jakte fritt i det omkringliggjande området.

Noko som òg hadde mykje å seie for at småviltjakta vart praktisert på denne måten, var at folk hadde betre kontakt med kvarandre på denne tida. Det fanst ikkje TV, og heller ikkje alle hadde radio. Ein var difor ute og snakka med folk i langt større grad enn det som er vanleg i dag. Hauge meinte grenda der han voks opp, mest var å rekne som ein stor familie. Dette fellesskapet trur han var mykje av årsaka til at grunneigarane i lang større grad godtok at andre utnytta småviltjakta på eigedomane deira.

Skulle derimot folk som ikkje budde i grenda eller på annan måte hadde tilknytning til grenda, ta til å jakte i området, trur han ikkje dette vart lika. Likevel ser ikkje dette ut til å ha vore noko problem. Kommunikasjonen på den tida var så dårleg, at dei sjeldan såg folk som ikkje budde i nærleiken. Det var iallfall svært få som kom til grenda med det formål at dei skulle jakte småvilt. Folk jakta vanlegvis i det området der dei var busette. Rett nok hende det at folk utanfrå var i grenda for å jakta, men dette var då i samband med at dei var på besøk til nokon av dei som budde i grenda. Jaktturen vart då gjort i lag med desse.

E. Findreng som kjem frå den søndre delen av Vrådal, kunne fortelje at han tidlegare jakta som han ville i dette området. Han sette òg ut snarer på andre eigedomar enn den far hans forpakta, utan at grunneigarane reagerte på dette. Han jakta òg ein del på vestsida av Nisser. På den sida av vatnet hogg dei mykje tømmer, og når det ikkje var is eller isen var usikker måtte nokon vere att for å passe hesten i helgane. Dei som måtte vere att, hadde ikkje så mykje anna å ta seg til enn å jakte. Sjølv om Findreng jakta som han ville i desse områda, meinte han ikkje det vart lika dersom folk lenger ute i bygda kom for å jakte. Han var av den oppfatning at folk på ein eller annan måte måtte ha tilknytning til eigedomane for at det å drive jakt vart akseptert. Denne tilknytninga kunne vere at ein arbeidde for dei som åtte eigedomane, t.d. i skogen slik som han gjorde, eller at ein på annan måte kjende grunneigarane.

L. Roholt meinte òg at småviltjakta i Vrådal heilt klart vart praktisert mykje friare tidlegare. Det vart akseptert at arbeidarane på gardsbruka kunne jakte småvilt i området der dei arbeidde. Dessutan var det ikkje uvanleg at det under kvart av bruka låg opptil fleire husmannsplassar. G. Flatland fortalde at det under gardsbruket som han og bror hans overtok kvar sin del av kring 1930, hadde vore heile 14 husmannsplassar. Det var òg vanleg

at dei som budde på desse plassane kunne jakte småvilt i området kring plassen. Roholt meinte dessutan, som Hauge, at nabolaget hadde meir å seie enn det har i dag, slik at ein som regel òg kunne jakte på desse eigedomane. Det at folk på denne måten var meir tilknytt naboar og andre, gjorde at der vart sosiale grupperingar. Folk innan dei einskilde gruppene jakta mest som dei ville innanfor det området «medlemmene» i denne gruppa åtte. Det vart derimot ikkje lika dersom folk utanfor denne gruppa tok til å jakte i området.

I Fjågesund kunne O. Gravir og T. Fjågesund fortelje at bygdefolk før i tida jakta småvilt heilt fritt. Fjågesund sa vidare at det i tida før krigen var mange som tente svært dårleg, og det var ei hjelp dersom desse kunne få jakte. Grunneigarane sjølve dreiv ikkje så mykje med småviltjakt, og det at andre i bygda nytta seg av denne jakta vart akseptert. Dessutan var det mange som arbeidde på gardsbruka, og det var vanleg at desse fekk jakte som dei ville. Ein kunne mest sjå på det som eit «frynsegode». Som eit døme nemner han at det tidlegare var to tenestegutar og ei tenestejente på gardsbruket han i dag sit med. Då far hans ikkje var særleg interessert i småviltjakt, hende det ofte at tenestegutane lånte harehunden deira om sundagen og reiste til skogs for å jakte. Gravir hadde same oppfatninga av korleis småviltjakta vart utnytta på denne tida, og fortalde at det mest hørde med til skogsarbeidet å få jakte småvilt. Ingen av dei trudde derimot grunneigarane var særleg begeistra for at folk utanfor bygda jakta i området bygdefolket åtte. Dei var ikkje plaga med dette, men det hende folk frå nabobygda Tørdal jakta i området. Sjølv om grunneigarane ikkje lika denne jaktinga, var det likevel ingen som gjorde noko med det.

I Kilen og på Seljordsheia kunne K. S. Brennmo fortelje at folk tidlegare jakta småvilt der det måtte passe. Eigedomforholda er her noko annleis enn dei fleste andre stadene i området, ved at Aall-Ulefoss eig veldig mykje av utmarka og er difor ein mykje større grunneigar enn dei andre. Tidlegare hadde Aall tilsett fleire futar som skulle halde oppsyn med eigedomen hans. Desse jakta sjølv mykje, og som regel sa dei ikkje noko på at andre òg jakta. Brennmo var ikkje sikker på om Aall var like begeistra for denne jaktinga, og han meinte det var ein familie som måtte flytte frå plassen der dei budde, då dei jakta for mykje. Likevel trudde han dette var eit spesielt tilfelle, og at det ikkje er representativt for korleis grunneigarane såg på at andre jakta på eigedomane deira. Aall hadde dessutan mange som arbeidde for seg i skogen, slik at det til saman vart mange som på ein eller annan måte hadde

tilknytning til eiegen. I følgje S. Bilstad som i dag har ansvaret for utmarksforvaltninga på eiegen, var det vanleg at desse dreiv med småviltjakt på fritida.

A. og O. Groven som kjem frå Brunkeberg, meinte småviltjakta vart praktisert heilt fri når dei voks opp. Dei kan hugse å ha funne snarer som andre hadde sett opp på eiegen deira, men ingen av dei reagerte på dette. Vidare fortalde dei at folk mest jakta kor dei ville og tok sjeldan omsyn til kven som var grunneigar. Det var heller ikkje her vanleg at folk utanfor grenda jakta i området, men dei meinte nokre frå Sejord somme tider jakta i fjellområdet kring Ordalssåta. Dei trudde nok ikkje alle grunneigarane lika dette, men det vart ikkje sett på som noko problem, og difor var det heller ingen som gjorde noko med det. Dessutan hende det at dei sjølve jakta på Seljordsida, slik at dei hadde i grunnen ikkje så mykje dei skulle sagt. G. Kvålseth som mest kjem frå det same området, var òg av den oppfatning at småviltjakta vart praktisert på denne måten.

Forholda i Morgedal ser heller ikkje ut til å ha vore særleg ulike dei vi finn andre stader i kommunen. G. T. Råmundal fortalde at dei jakta småvilt som dei ville på denne tida. Likevel meiner han det berre vart akseptert at folk som var busette i området, jakta på denne måten. Som døme på at folk tidlegare brydde seg lite om kven som åtte der dei jakta, kunne han fortelje to historier. Den første var då far hans kom heim att med ein fangst på fem tiurar, og fortalde at han hadde vore heilt i Brunkeberg før han hadde teke til på heimvegen. Den andre historia handla var om ein person frå bygda som jakta i området kring Hommesnipp, som ikkje ligg langt frå der Råmundal bur i dag. Under jakta kom han over ein flokk med tiurar som sat i eit tre. Då han hadde skote ein av tiurane såg han at dei andre flaug vestover og sette seg på den andre sida av dalen, i området kring Vesterdal. Han gjekk etter og skaut ein tiur til, men då flaug dei andre tiurane attende til der dei kom frå. Jegeren fortsette å gå etter, og det same skjedde nok ein gong. Slik heldt det fram heilt til han hadde skote fem av tiurane. T. Dalen som bur i Dalane ikkje så langt frå der dette hende, kunne fortelje at det var mange som jakta på denne måten tidlegare.

Råmundal fortalde vidare at han sjølv òg har jakta mykje småvilt. Det var særleg harejakt med hund han var med på, men dei skaut både fugl og rådyr dersom dei skulle kome over dette. Folk brydde seg lite om eiegenegrensar på denne tida. Det hende dei treffe på

grunneigarane som åtte området der dei jakta, og som O. Hauge i Vrådal, kunne han fortelje at dei ofte vart med og jakta. O. Berge som òg kjem frå Morgedal, hadde same oppfatninga av utnyttinga av småviltjakta som Råmundal, og meinte grunneigarane akseptert at dei som budde i bygda, mest kunne jakte småvilt som dei ville.

I området kring Kviteseid ser òg denne praksisen ut til å vore gjeldande. G. Bakkan kunne fortelje at folk i bygda stort sett jakta heilt fritt. Grunneigarane sa ingenting på at andre jakta småvilt. M. Skarperud var einig i dette, og han meinte det var ganske vanleg at skogsarbeidarane hadde med seg våpen på arbeid i tilfelle dei skulle kome over noko vilt.

Når det gjeld rådyrjakta i kommunen, er eg derimot usikker på korleis praksisen har vore. Uttalingane som har kome om denne jakta, er sprikjande. Nokre meinte det òg var fri jakt på rådyr, medan andre hadde ei anna oppfatning. Dette kan tyde på at folk har praktisert denne jakta noko ulikt. Rådyrjakta ser med andre ord ut til å ha vore i ei «mellomstilling» i forhold til jakt på elg og småvilt. Medan grunneigarane generelt sett hevda sin einerett til elgjakta og tillét andre å jakte småvilt, har dei lokale reglane for korleis folk kunne jakte rådyr vore meir uklare. A. Groven kunne fortelje at rådyret etablerte seg relativt fort i området der han voks opp, og han meinte dette måtte vere noko av årsaka til at mange av grunneigarane ikkje reagerte på at folk jakta rådyr den første tida. Det kan med andre ord verke som rådyret kom overraskande på grunneigarane. Sidan rådyret var eit dyr som mest ikkje fanst i området før andre verdskrig, var der heller ingen tidlegare praksis på utnyttinga av rådyrjakta. Ein del grunneigarar vart nok av den grunn litt passive til å byrje med. Likevel ser det ut som nokre grunneigarar allereie på denne tida hevda sin einerett til denne jakta.

Eg kan ikkje seie å ha funne forskjellar i praktiseringa av rådyrjakta bygdene imellom. På tross av dette ser eg ikkje bort frå at så har vore tilfelle. Eg vil tru at dei stadene der avgrensingane i kven som kunne jakte småvilt på dei einskilte eigedomane var størst, er der flest grunneigarar allereie til å byrje med hevda sin einerett til denne jakta. Årsaka til at eg er noko usikker på korleis rådyrjakta har vore praktisert dei ulike stadene i kommunen, er at det var vanskeleg å studere denne jakta, då utnyttinga har skjedd så tilfeldig.

Av dei utsegnene som her har kome fram, ser vi at utnyttinga av småviljakta i kommunen har vore relativt fri tidlegare. Sjølv om forholda med det første kan synast nokså like i alle delane av kommunen, meiner eg likevel det finst nokre forskjellar.

I Vrådal kan det verke som det var ein meir avgrensa krins personar som kunne jakte fritt på dei ulike eigedomane, enn tilfellet var andre stader. Folk i dette området meinte det ikkje var vanleg at alle i heile bygda kunne jakte som dei ville. G. Flatland fortalde rett nok at det vart akseptert at bygdefolk jakta fritt. Ut frå samanhangen trur eg likevel ikkje han meinte det same med omgrepet bygdefolk som det ein til vanleg gjer i dag. Grunnen til det er at kommunikasjonen på den tida var svært dårleg samanlikna med forholda no. Det eg trur Flatland meinte då han snakka om bygdefolk, var dei som budde i nabolaget og som ein hadde mykje kontakt med. Dette stemmer òg langt betre med korleis dei andre har skildra utøvinga av småviltjakta i Vrådal.

Småviltjakta dei andre stadene i kommunen, ser ikkje ut til å ha vore like avgrensa som i Vrådal. Likevel er eg usikker på om det alle stader vart akseptert at bygdefolket kunne jakte kor dei ville i bygda. Særleg gjeld dette i Kviteseid og Morgedal som saman med Vrådal er dei største bygdene i kommunen. Noko av bakgrunnen for dette er som eg nemnde over, at kommunikasjonen var dårleg, og dessutan ser småviltbestanden generelt sett ut til å ha vore større enn i dag. Av den grunn var det for dei fleste korkje praktisk mogeleg eller naudsynt å reise langt for å jakte. Flesteparten jakta difor berre i nærleiken av der dei var busette. Sidan dei kunne jakte mest kor dei ville i dette området, er det mogeleg folk sit med eit inntrykk av at jakta var friare enn ho eigentleg var. Ut frå intervjuet eg har gjort ser det likevel ut som det må ha vore ein vidare krins personar som kunne jakte fritt dei fleste andre stadene i kommunen, enn tilfellet var i Vrådal.

Kor stor denne krinsen har vore dei ulike stadene er eg derimot usikker på, og eg trur det kan vere vanskeleg å finne nokon generell avgrensing. Forholda har vore ulike både med omsyn på eigedomsstorleik, folkemengd, bustadtettleik osv., noko som heilt klart har hatt ein innverknad. Av dei utsegnene som har kome fram, kan det tyde på at krinsen har vore relativt stor. Men på grunn av det eg har nemnt om kommunikasjonen og viltbestanden, trur eg likevel ikkje det var mange utanom dei grunneigarane kjende som jakta mykje på

eigedomane deira. Den krins som utnytta jakta på dei ulike eigedomane, ser difor i ikkje ut til å ha vore så stor som det ein i første omgang skulle tru.

Nokre stader i kommunen er eg derimot meir sikker på at småviltjakta har vore heilt fri for alle som bur i bygda. Dette gjeld dei mindre stadene i kommunen som m.a. Fjågesund, Ordal og Dalane. Årsaka til at jakta har vorte praktisert på denne måten trur eg først og fremst ligg i storleiken på stadene. Det bur relativt få personar i desse områda, og arealmessig er dei heller ikkje store. Folk har av den grunn større tilknytning til kvarandre enn det ein finn på større stader, og dette ser ut til å har påverka kor fritt folk i området kunne jakte småvilt.

I Kilen og på Seljordsheia finn vi noko av det same, men her trur eg òg praktiseringa av småviltjakta på Aall sin eigedom har påverka forholda i området. Det var mange som arbeidde på denne eigedomen, og desse utnytta småviltjakta som dei ville. Aall sjølv var busett i Ulefoss, og korleis han såg på at folk som budde i området jakta på eigedomen han åtte, er eg noko usikker på. Sjølv om han hadde futar som skulle ta seg av oppsynet med eigedomen, vil det likevel vere vanskeleg å halde oversikta over kva som foregår på ein så stor eigedom. Når då dei fleste futane i tillegg ikkje var nøye på om folk jakta småvilt, er det klart at det i praksis vart fri jakt uansett kva Aall måtte meine om dette.

Avgrensingar i når folk kunne jakte småvilt ser generelt sett ut til berre å ha vore gjeldande i svært liten grad. I utgangspunktet vil eg tru at grunneigarane ikkje var særleg begeistra for jakting når det ikkje var jakttid. Likevel har vi sett at speljakt var vanleg òg etter at jakt på denne tida av året vart ulovleg, og det er ingen av dei eg har snakka med som har nemnt på at grunneigarane reagerte på dette. Det kan synast som om dette har vore ei akseptert form for jakt, òg ei tid etter at den vart ulovleg. På tross av dette trur eg grunneigarane helst såg at jegerane heldt seg til dei jakttidene som styresmaktene hadde vedteke.

Eit problem som ein har i dag, er småviltjakt under elgjakta. Småviltjegerane vil jakte under elgjakta, medan elgjegerane meiner dette uroar elgen og er av den grunn lite glade for denne jakta. Dette ser ikkje ut til å ha vore noko problem tidlegare m.a. fordi jaktperioden på elg var mykje kortare enn den er i dag. I byrjinga av dette hundreåret varte ikkje denne jakta lenger enn 3-4 dagar. Etter kvart vart jakttida utvida til 8-10 dagar, og i dag kan ein jakte elg

i om lag ein måned. Inntrykket eg sit att med etter samtalane, er at ein del av grunneigarane ikkje tolererte at andre jakta småvilt i elgjakta tidlegare heller. Men sidan jaktperioden då var så kort ser det ikkje ut til å ha vore nokon konflikt. Dessutan var mange av dei som jakta småvilt, med grunneigarane på elgjakt.

Utleige av småviltjakt var ikkje vanleg i kommunen tidlegare. Likevel har nokre få grunneigarar drive med utleige, og i desse områda kunne ikkje andre jakte den tida leigetakarane var i området. Sidan utleige foregjekk i svært lita utstrekning, og perioden leigetakarane jakta som regel berre var ei veke, ser den avgrensinga som utleige førte med seg for utøvinga av småviltjakt, ikkje ut til å ha hatt noko å seie i praksis. Det som difor vert meir interessant i høve til utleige, er korleis dei som leigde jakt måtte ta omsyn til eigedoms-grensene i området. Her var O. Hauge av den oppfatning at grunneigarane var mykje strengare enn elles. Leigetakarane hadde å halde seg innanfor det området dei leigde. Desse var som regel byfolk, og det vart ikkje lika dersom dei jakta fritt. Eit anna moment som bl.a. A. og O. Groven nemnde, var at når grunneigaren som leigde ut jakta, fekk pengar for denne utleiga, var ikkje naboane interessert i at leigetakarane gjekk og jakta på eigedomane deira, utan at dei fekk noko for det.

Avgrensingar i korleis jakta foregjekk, ser heller ikkje ut til å ha vore vanleg. Veldig mange hadde harehund som dei jakta med, utan at grunneigarane sa noko på dette. Folk bruka mykje rifle på både topp- og speljakt. Dette var, som sagt, vanlege former for jakt tidlegare. Eg har ikkje fått inntrykk av at grunneigarane hadde ei anna haldning til denne forma for fuglejakt, enn det dei hadde til støkkjakt som vart utført med hagle. Snørefangst ser det heller ikkje ut til at grunneigarane hadde noko imot at folk dreiv med.

I kor stort omfang folk jakta småvilt ser generelt sett ikkje ut til å ha vore ein avgrensande faktor i forhold til om grunneigaren tillét desse å jakte. Mange hevdar at jakta tidlegare ikkje såg ut til å påverke småviltbestanden, og at det difor ikkje gjorde noko at folk jakta mykje. Dessutan var det relativt få som dreiv med intensiv jakt, då dei fleste hadde lite fritid. Men nokre var det likevel. Desse var som regel meir eller mindre avhengige av jakta, og det ser ut som grunneigarane mykje på grunn av dette aksepterte at dei jakta svært aktivt. På tross av dette trur eg ikkje alle grunneigarane var like positive til at folk dreiv med intensiv jakt, og

det fanst nok grunneigarar som ikkje tolererte slik jakting. Likevel trur eg dette vart ein meir avgrensande faktor etter kvart som grunneigarane i større grad tok til å hevde sin einerett til jakta.

Sjølv om det i tida fram til krigen ser ut til å ha vore praktisert ei relativ fri småviltjakt i heile kommunen, var det òg på denne tida grunneigarar som ikkje tillét andre å jakte fritt. H. Øy i Vrådalen kunne fortelje at korkje far eller bestefar hans tillét folk å jakte på denne måten. Kom dei derimot å spurde om løyve til å jakte, fekk dei som regel det. Øy var òg av den oppfatning at andre grunneigarar i Vrådalen heller ikkje tillét folk å jakte småvilt utan at dei hadde fått løyve til dette på førehand. L. Roholt fortalde at han kjende til at det tidlegare var folk som hadde ei haldning til småviltjakta i likskap med det Øy kunne fortelje. Likevel meinte han dette var spesielt og ikkje representativt for korleis småviltjakta vart utnytta i Vrådalen. Etter dei samtalaneg har hatt med andre personar i Vrådalen ser det ut til at Roholt hadde rett i dette.

Det var berre i Vrådalen nokon av dei eg snakka med hevda at ikkje alle tillét fri jakt tidlegare. På tross av dette trur eg det fanst folk andre stader i kommunen òg som hevda sin einerett til småviltjakta. Folk er forskjellige, og det ville vore merkeleg dersom alle hadde same synet på andre si tilgang på denne jakta. M. Skarperud i Kvitesid har sjølv erfart at utanbygdsbuande grunneigarar «passar meir på» eigedomen enn dei som bur i bygda, og av den grunn ikkje tillét andre å jakte småvilt. Det er ikkje så mange år sidan dette skjedde, men Skarperud trur dette er eit fenomen som var gjeldande tidlegare òg. Då den nære tilknytninga folk hadde til kvarandre tidlegare ser ut til å ha hatt ein del å seie for at grunneigarane tillét fri småviltjakt, er det ikkje utenkjeleg at utanbygdsbuande i langt mindre grad tillét dette. Men når det er sagt var det liten fare for å verte oppdaga av dei grunneigarane som var busette utanfor bygda. Heller ikkje har eg fått eit inntrykk av at reaksjonane frå dei grunneigarane som ikkje tolererte slik jakting, var store når dei oppdaga nokon som jakta på eigedomane deira. Dette gjer at eg trur folk jakta meir eller mindre som dei ville på desse eigedomane òg.

Det at småviltjakta har vorte praktisert relativt fritt tidlegare ser ikkje ut til å vere spesielt for Kvitesid kommune. H. Finkenhagen er oppvaksen i Hjartdal og kunne fortelje at forholda var likeins der. Dei jakta over store område uavhengig av eigedomsgrensene. Grunneigarane

sa ikkje noko på at dei dreiv med jakt. Det var mykje vilt, og den jakta som folk dreiv med, såg ikkje ut til å påverke bestanden. Dessutan var dette viktig for dei som mattilskot. Men det var berre dei som budde i grenda som jakta i området. Utanbygdsbuande såg dei sjeldan. Kommunikasjonen var dårleg, og for dei var det langt berre å reise til sentrum av bygda. På midten av 50-talet flytta han til Porsgrunn. Der var det ein heilt anna situasjon som møtte han m.o.t. praktiseringa av småviltjakta. Grunneigarane var mykje meir restriktive, og det var ikkje snakk om nokon form for fri jakt slik som han var vant med frå Hjardal. Dette viser det eg tidlegare har nemnt i tilknytning til utarbeidinga av jaktlova av 1951, at det i ein heil del landkommunar vart praktisert ei jakt der dei som budde i bygda, jakta meir eller mindre kor dei ville uavhengig av kven som åtte området.

Endringar i den frie jakta

I tida etter at jaktlova av 1899 vart sett i kraft, ser det ut som småviljakta i kommunen vart praktisert på same måten som før vi fekk denne lova. Bygdefolket i alle delane av kommunen har jakta fritt fram til andre verdskrig. Rett nok må denne praksisen ha endra seg noko på desse åra, sidan det ikkje alle stader var ein like stor krins personar som kunne jakte fritt på dei ulike eigedomane. Dessutan byrja nokre få grunneigarar etter kvart å ikkje akseptere at folk jakta på denne måten. Likevel kan vi generelt sett seie at det ikkje var før etter krigen at det verkeleg vart ei endring i denne praksisen.

Det er heilt klart at grunneigaren sitt syn på at andre enn han sjølv utnyttar småviltjakta på eigedomen hans, har endra seg mykje dei siste 50 åra. Alle eg har snakka med, meinte det har skjedd ei haldningsendring. Denne utviklinga ser likevel ikkje ut til å ha vore heilt den same alle stader i kommunen.

Det har vore ei gradvis utvikling av småviltjakta frå ei meir eller mindre fri utnytting til situasjonen ein har i dag, der grunneigaren hevdar sin einerett til denne jakta. Konsekvensane dette har fått i praksis, er at det stadig har vorte ein mindre krins personar som har kunne jakte fritt på dei einskilde eigedomane. Inntrykket eg sit att med etter intervjuet, er at for store delar av kommunen byrja desse endringane ein gong på 60-talet. Det er vanskeleg å tidfeste dette nøyaktig, då endringane har skjedd over tid. Folk har naturleg nok ikkje merka

dette samstundes, og ikkje alle grunneigarane har opptrådt likeins. Likevel meinte mange av dei eg snakka med, at det må ha vore ein gong på denne tida endringane tok til.

I området kring Vrådalen kan det derimot synast som om grunneigarane allereie like etter krigen og utover på 50-talet i mykje større grad enn tidlegare, tok til å avgrense kven som kunne jakte på eigedomane deira. Det er ikkje overraskande at denne utvikling byrja noko tidlegare i Vrådalen enn dei andre stadene i kommunen. For som vi har sett, var avgrensinga allereie før krigen større i dette området samanlikna med resten av kommunen.

Nokre stader ser det òg ut til at denne endringa har byrja noko seinare. Etter samtalanene med dei som bur i Fjågesund, har eg eit inntrykk av at det ikkje er lenge sidan det vart jakta relativt fritt i denne bygda. O. Gravir meinte det ikkje var før på slutten av 70-talet og utover på 80-talet ein fekk ei endring i dette. Sjølv i dag er det nokre som jaktar heilt fritt, men grunneigarane er ikkje særleg begeistra for at folk tek seg til rette på denne måten.

I området kring Kilen der svært mykje av utmarka vert eigd av Aall-Ulefoss, er eg usikker på korleis utviklinga har vore. Futane har hatt oppsynet med denne eigedomen fram til kring 1970. I følgje S. Bilstad har ikkje småviltjakta vorte leigd ut i ordna former før den noverande eigaren, Nils Cato Aall, overtok heilt i byrjinga av 80-talet. Med bakgrunn i dette trur eg det heller ikkje i Kilen var før på 70-talet det vart ei endring i korleis dei lokale jaktar småvilt i dette området.

I Kviteseid ser det ut som utviklinga har vore som dei fleste andre stadene i kommunen, men på Cappelen sin eigedom kan det verke som folk har jakta fritt noko lenger. Mange av dei som arbeidde på eigedomen har iallfall jakta fritt fram til 70-talet, og eg trur ein del andre folk òg har jakta i dette området. Korleis Cappelen sjølv såg på at folk dreiv med dette er eg derimot meir usikker på.

G. Kvalseth meinte det heller ikkje i Ordalen var før på slutten av 70-talet at dei som budde i grenda, ikkje utan vidare kunne jakte småvilt der det måtte passe, då grunneigarane i større grad byrja å hevde sin einerett til denne jakta.

Når det gjeld rådyrjakta skreiv eg tidlegare at det ser ut til å ha vore noko ulik praksis på korleis denne vart utnytta. Etter kvart som det vart meir rådyr og det av den grunn vart meir vanleg med rådyrjakt, ser det derimot ut som dei fleste grunneigarane i større grad tek til å hevde sin einerett til denne jakta. Regelverket har vore noko annleis for jakt på rådyr enn tilfellet er for småviljakta, då det lenge har vore arealbestemt kvotejakt på rådyret. Sjølv om eg har eit inntrykk av at ikkje alle har vore like nøye på desse kvotane, er det klart at dette er noko som har verka inn på korleis folk har drive med denne jakta. Generelt ser det ut som grunneigarane har hevda eineretten til denne jakta tidlegare enn tilfellet er for småviltjakta, og nokre stader har ikkje denne jakta vore fri i det heile. Men som eg tidlegare nemnde, har det ikkje vore mogeleg for meg å finne nokon område som skil seg ut i denne samanhengen.

Ulike synspunkt på utviklinga av den frie jakta

I dette avsnittet vil eg presentere dei synspunkta som har kome fram under samtalanene, m.o.t. kvifor grunneigarane etter kvart såg annleis på at andre utnytta småviltjakta på eigedomane deira, enn dei gjorde tidlegare.

Som eg nemnde i avsnittet over, var alle eg intervjuar av den oppfatning at det har skjedd ei haldningsendring hos grunneigarane. Når eg derimot spurde kva dei trur årsaka til dette kan vere, vart det mange ulike svar. Dei fleste hadde ikkje tenkt så mykje over kvifor denne endringa hadde kome, og ein del av dei kunne ikkje gje noko godt svar på spørsmålet. Nokre var likevel opptekne av denne utviklinga og hadde av den grunn ein del meiningar om dette.

Fleire av dei eg intervjuar var av den oppfatning at årsaka til endringa ikkje berre skuldast eitt men fleire forhold. Mange meinte det at folk ikkje lenger arbeidde i primærnæringane og på den måten fekk tilknytning til landbrukseigedomane i området, er noko av årsaka til at grunneigarane ikkje lenger tillét fri jakt. Som vi såg i byrjinga av dette kapitlet, har det vorte ein stadig reduksjon i talet på arbeidarar i primærnæringane. Mekaniseringa på 50- og 60-talet gjorde behovet for arbeidskraft mindre, og det vart ikkje lenger nødvendig for dei fleste gardbrukarane å tilsetje folk for å kunne utføre gardsarbeidet. Dessutan er det langt færre som bur på kvart einskild gardsbruk no, enn det var tidlegare. På den tida var familiane større, og behovet for arbeidskraft gjorde at mange av arbeidarane både budde og arbeidde på gardsbruka. Alt dette gjorde at mange av dei som budde i ei grend, hadde tilknytning til

landbrukseigedomane. Når folk etter kvart ikkje hadde den same tilknytninga til desse eigedomane, vart det ikkje lenger naturleg at dei kunne utnytte jakta på same måten som før.

Det kan verke som folk i nabolaget hadde meir kontakt med kvarandre tidlegare. Grendehuset var ein stad der folk ofte vart samla. Små grendeskular gjorde at borna som regel fekk eit nært forhold. I dag er dei fleste grendeskulane lagt ned, og grendehusa vert i langt mindre grad nytta. Eg har tidlegare nemnt, at fleire av dei eg intervjuar meinte dette samhaldet var noko av årsaka til at folk mest jakta heilt fritt. Når denne kontakten av ulike årsaker etter kvart har vorte mindre, har ikkje folk det same forholdet til kvarandre lenger. Ei følgje av dette er at ein ikkje lenger ser det som sjølvstøtt at folk i nabolaget kan jakte like fritt som dei gjorde tidlegare.

Eit anna moment som flesteparten har påpeika, er at kommunikasjonen etter kvart har vorte mykje betre. Tidlegare var det langt færre vegar, og standarden på desse var ikkje slik den er i dag. Dessutan var det dei færreste som hadde bil, og heller ikkje alle hadde sykkel. T. Moen kunne fortelje at det på 1930-talet vart lagt merke til dersom det køyrde ein bil forbi Brunkeberg. I dag er det jamn trafikk på hovudvegane i dette området. Utviklinga i kommunikasjonen har ført til større «gjennomtrekk» av folk alle stader i kommunen. Tidlegare var det ikkje like vanleg at utanbygdsfolk kom til bygda. For mange var det langt berre å reise til sentrum av den bygda der dei budde. Forholda har med andre ord endra seg mykje. T. Moen meinte det særleg var på 50- og 60-talet ein tok til å merke endringar på dette området. Trafikken auka merkbar i Brunkeberg på denne tida bl.a. som ei følgje av kraftutbygginga i Tokke og at Morgedal Turisthotell vart opna. Utover på 60-talet vart det dessutan meir vanleg at folk kjøpte seg bil, og som ei følgje av dette måtte ein byggje nye vegar og forbetre dei gamle. Kommunikasjonen vart sakte men sikkert betre. Først i dei sentrale delane av kommunen og deretter andre stader òg. Det vart ikkje lenger uvanleg å treffe på utanbygdsbuande.

Mange av dei eg snakka med meinte det etter kvart vart umogeleg for grunneigarane å tillate fri småviltjakt i den utstrekning dei gjorde tidlegare. Årsaka til det er at ein slik praksis ville ført til at fleire og fleire kome til å utnytte jakta når kommunikasjonen vart betre. Grunneigarane ønskte ikkje ei slik utvikling, og dei måtte av den grunn byrje å avgrense kven

som fekk lov å jakte. Sjølv om grunneigarane meir eller mindre tillét fri jakt tidlegare, hadde dei likevel relativt god kontroll med kven som jakta på eigedomen, då det stort sett berre var folk som budde i nærleiken, som hadde høve til dette. Skulle grunneigarane praktisert jakta på same måten i dag, hadde det vore vanskeleg å hatt nokon kontroll i det heile, då kommunikasjonen har gjort det mogeleg for folk å reise mest kor dei vil. Dessutan var ein del av dei eg intervjuar av den oppfatning at haldninga til jakt har endra seg. I dag er det mange som berre jaktar for å skyte nedpå mest mogeleg, og folk tek lite omsyn til viltbestanden. Dette meinte dei òg er noko som gjer det vanskeleg for grunneigarane å tillate ei like fri jakt som tidlegare.

I tillegg til at jakttrykket utanfrå auka som ei følgje av betre kommunikasjon, har småviltbestanden generelt sett òg vorte mindre. Denne nedgangen ser ut til å ha byrja på slutten av 50-talet. Mange er av den oppfatning at det tidlegare var så mykje småvilt at sjølv om jakttrykket var stort, merka ein ikkje at dette påverka bestanden i noko større grad. Sjølv om eg stiller meg noko kritisk til desse utsegna, er det, som tidlegare sagt, mykje som tyder på at småviltbestanden generelt sett har vorte mindre. Fleire grunneigarar har difor byrja å nekte folk å jakte småvilt, og då særleg skogsfugl, etter kvart som dei synest det har vorte for lite vilt.

Tidlegare hadde jakta mykje å seie for ein del folk i kommunen, og ei innskrenking i jakttilgangen kunne fått relativt store konsekvensar for desse. Det var sjeldan småviltjakta hadde like mykje å seie for grunneigarane. At dei i bygda som ikkje hadde så mykje å livnære seg av, kunne nytte seg av denne jakta vart difor akseptert. Men som eg tidlegare har vore inne på, fekk folk flest betre økonomiske kår utover på 50-talet, noko som gjorde at jakta utvikla seg til berre å verte ein hobby. Mange av dei eg snakka med meinte dette saman med ein nedgang i småviltbestanden, gjorde at grunneigarane ikkje lenger var viljuge til å tillate fri jakt i same grad som tidlegare.

Få grunneigarar i kommunen har leigd ut småviltjakt i mange år. Litt fleire har leigd ut denne jakta i berre nokre få år og ikkje drive med systematisk utleige. Generelt kan ein seie at det tidlegare har vore svært lite utleige av jakt i kommunen. I dag er det derimot fleire som leiger ut jakta, men framleis utgjer dette berre ein liten del av grunneigarane. Likevel var det

ganske mange som meinte utleige av jakt har mykje at skulda for at forholda har endra seg m.o.t. praktiseringa av småviltjakta. Folk som har leigd jakt, har ikkje halde seg innanfor eigedomsgrensene, og som eg tidlegare nemnde, var dette noko grunneigarane mislika. Dette har ført til forarging, og etter kvart har grunneigarane generelt sett vorte meir restriktive med å tillate andre å jakte på eigedomane sine.

I tillegg til at jaktutleige på ein eigedom har ført til ein del forarging frå naboane, og på den måten ei innskjerping i forhold til korleis jakta tidlegare vart praktisert, har det dessutan vorte ein del pengar å tene på å leige ut jakta. Dei som driv med utleige vil av den grunn heller ikkje tillate folk å jakte som tidlegare. Dette fordi slik jakt vil kunne føre til mindre vilt, noko som gjer at det vert vanskelegare å leige ut terrenget til ein god pris. Mange leiger dessutan ut jakta for ein heil sesong eller fleire sesongar, og kan av den grunn ikkje tillate andre å jakte i området, med mindre dette er avtala med leigetakarane.

Nokre få av dei eg snakka med har òg påpeika at etter kvart som det har vorte fleire avgrensingar i jakta i form av sterkare vern, ulike jaktmetodar som har vorte ulovleg, større krav til jegerane, osv., er det naturleg at grunneigarane i langt større grad vil ha kontroll med kven som jaktar på eigedomane deira. Dessutan har elgjakta etter kvart fått mykje å seie i kommunen. Grunneigarane er redde for tjuvjakting på elg. Forholda ligg godt til rette for tjuvjakting i kommunen, då vegnettet er godt utbygd, særleg pga. mange skogsbilvegar. Dessutan er det berre ein liten del av kommunen som har tett busetnad, noko som gjer at det finst store område der det til vanleg oppheld seg lite folk. Dette er òg noko som gjer at grunneigarane ønskjer å ha kontroll med kven som driv å jaktar, noko som gjer det vanskeleg å ha ei slik utnytting av småviltjakta som det ein hadde tidlegare.

Av dei synspunkta som her har kome fram, ser det ut til å ha vore fleire årsaker til at grunneigarane etter kvart har byrja å hevde sin einerett til småviltjakta. Ulike forhold har endra seg, og til saman har dette gjort at dei fleste jegerar og grunneigarar i dag er av den oppfatning at ein ikkje lenger kan ha ei like fri jakt som tidlegare. Men utviklinga har skjedd gradvis og har ikkje vore heilt lik alle stader i kommunen. I Vrådal ser utviklinga til å ha byrja fleire år tidlegare enn t.d. i Fjågesund. Årsaka til desse forskjellane ligg nok hovudsakleg i at dei forholda som har påverka utviklinga, ikkje har endra seg samstundes alle

stader i kommunen. T.d. har kommunikasjonen først vorte betre i dei meir sentrale delane av kommunen. Dessutan er det forskjell i forholda på dei ulike stadene. Eg tenkjer då på talet innbyggjarar, storleiken på landbrukseigedomane, bustadtettleik, osv.

Situasjonen i dag

Av det eg har skrive tidlegare, skjønar ein at grunneigarane i dag har eit heilt anna syn på at andre utnyttar småviltjakta på eigedomane deira. Dei fleste grunneigarane reagerer på at folk jaktar utan å ha spurt om løyve. Likevel finst det område der nokre meir eller mindre praktiserer småviljakta som tidlegare. Eg har tidlegare nemnt at T. Fjågesund fortalde om nokre som gjer dette i Fjågesund. A. og O. Groven kunne dessutan fortelje at det i lokalavisa har vore kunngjeringar om «fredlysing», der det står at alt vilt på vedkommande eigedom er freda. Dette kan tyde på at nokre jaktar utan løyve, noko som fører til irritasjon hos ein del grunneigar. Grunneigarane prøvar då å stogge dette med å «frede» viltet på denne måten. Andre metodar som vert bruka er at grunneigaren melder jegerane til lensmann. H. Meinstad kunne fortelje om eit slikt tilfelle så sein som i haust.

Men ikkje alle vel å bruke like sterke reaksjonsmetodar. Det er med andre ord forskjell på korleis dei ulike grunneigarane reagerer på at folk jaktar på eigedomane deira. Forhold som ser ut til å påverke dette vil eg kome tilbake til seinare.

Sjølv om det er nokon som tek seg til rette på denne måten, trur eg ikkje dette gjeld mange personar. For det første er interessa for småviltjakt i kommunen svært lita. Dessutan har mest alle eg intervjuar gjeve uttrykk for at folk ofte kan jakte der dei måtte ønskje berre dei spør grunneigaren om løyve på førehand. Unntaket er der jakta vert leigd ut, eller utnyttinga av jakta på ein eller annan måte er organisert. Nokre ønskjer heller ikkje jakting på eigedomen sin, då dei synest det er for lite småvilt. Eit anna moment er at dei fleste i dag, både grunneigarar og jegerar, er einige i at det er den beste løysinga totalt sett slik som situasjonen har vorte, at ein spør om løyve før ein jaktar. M. Skarperud kunne fortelje at utnyttinga av småviltjakta i dag ofte vert styrt av kjennskap og vennskap. Eg trur òg det er ein føresetnad for å få løyve til å jakte, at grunneigaren på ein eller annan måte kjenner deg. Det er med andre ord ikkje kven som helst som får lov til å drive med jakt.

Når det gjeld rådyrjakta har eg eit inntrykk av at dei fleste grunneigarane handhevar sin einerett til denne jakta i større grad enn tilfellet er for småviltjakta. Med dette meiner eg at grunneigarane i dag generelt sett ser ut til å reagere sterkare på at folk jaktar på rådyr utan å ha spurt på førehand, enn tilfellet er dersom dei driv med småviltjakt. På tross av dette er det få av grunneigarane som utnyttar denne jakta i noko større grad, og det er av den grunn ofte mogeleg for lokalfolk å jakte rådyr dersom dei snakkar med grunneigaren om dette på førehand.

3.3.2 Rovvilt og gnagarar

I denne delen av kapitlet vil eg i hovudsak handsame jakt på rovvilt. Eg vil òg sjå noko på bever- og ekornjakt. Grunnen til at eg ikkje har valt å handsame desse dyra saman med det eg har kalla matnyttig småvilt, er fordi både lovgjevinga og haldningane til dyra har vore forskjellig. Dette gjeld særleg overfor rovviltet, og i kapittel 2 såg vi at det har vore fri jakt på desse dyra langt inn i dette hundreåret. Lovverket har i stor grad vore prega av at folk såg på rovviltet som ei plage, som ein i størst mogeleg grad bør verte kvitt. Denne utryddingstanken har sete djupt i det norske folk, og sjølv om haldningane har endra seg relativt mykje, er det framleis ein del som ikkje har noko til overs for desse dyra.

Med bakgrunn i korleis det har vorte jakta på rovviltet i kommune, er det tydeleg at denne utryddingstanken var gjeldande i dette området òg. Jakta ser til og med ut til å ha vore fri for folk som ikkje budde i bygda. H. Øy som fortalde at korkje far eller bestefar hans hadde tillate fri jakt, sa at haldninga dei hadde hatt til jakt på desse dyra var ei heilt annleis. Rovdyr kunne folk jakte på så mykje dei ville. Alle eg har snakka med har vore av den oppfatning at ingen av grunneigarane tidlegare hadde noko mot at folk jakta på desse dyra. Grunneigarane var som regel glade for at folk dreiv med slik jakt. Dette vart sett på som god viltforvaltning.

Utviklinga i jakt og fangst på rovvilt og gnagarar

Tidlegare var det ein del folk i kommunen som jakta mykje rovvilt. Det var for det meste mår- og revejakt desse dreiv med, då skinnet var godt betala. Som eg tidlegare har nemnt, var det nokre få som mest levde av jakt på denne tida. I tillegg til å jakte matnyttig vilt jakta desse sjølvsagt òg rovvilt, då det ofte kunne vere meir pengar å tene på denne jakta. Men generelt sett var rovviltjakta, på same måten som jakt på matnyttig vilt, eit tilskot til anna

inntekt. G. Flatland kunne fortelje at nokre i Vrådal dreiv mykje med denne jakta. Det var som regel folk som arbeidde i skogen som jakta rovvilt. Desse hadde ofte feller ståande i skogen der dei arbeidde.

Eg har fått inntrykk av at mange sette opp steinfeller for å fange mår. L. Roholt fortalde at ein enno finn restar etter slike feller i Vrådal. Men det var lite mår på denne tida, og difor sjeldan at fangstmetoden gav resultat. Skulle nokon likevel vere heldige å fange ein mår, fekk dei som regel svært godt betala for skinnet. Fleire historier om dette har kome fram under intervju. E. Findreng fortalde at far hans sette ut mårfeller, og ein dag vart det fangst. Dette var kring 1930, og han fekk 300 kr for skinnet. Til samanlikning låg daglønna hans kring 3 kr på den tida. Vidare kunne Findreng fortelje at han og bror hans fekk ein stor og fin mår like før krigen. Denne kom det ein nedanfrå Skien og kjøpte for 600 kr. Seinare fekk dei høyre at han hadde gjort gode pengar på å selje måren vidare. A. Groven har òg vore med og fanga ein mår. Dette var i 1942, og dei fekk 425 kr for skinnet.

Av desse historiene kan ein skjønne kvifor mange freista å fange mår på denne tida. Det var òg nokon som dreiv med sporjakt. Men sidan det fanst lite mår, var det mest ikkje spor å sjå. Skulle nokon likevel vere heldige å kome over eit spor, la dei som regel alt arbeid til sides og følgde sporet til dei fann måren. Det hende sjølvsagt òg at dei måtte gje opp, men ofte vart det resultat av denne jakta. Mykje av grunnen til det var at folk kunne følgje eit mårspor i fleire dagar dersom det vart nødvendig. Dei gjekk heile dagen og overnatta ofte ute for så å halde fram neste dag. Når dei omsider fann måren sat han som regel i ei ur. For å få han ut av ura vart det bruka røyk. Dette ser ut til å ha vore ei effektiv jakt, og T. Fjågesund kunne fortelje at folk på denne tida ofte betala grunneigaren ein heil del pengar dersom han kunne vise dei eit mårspor. L. Roholt meinte dessutan å ha høyrte at folk som fant eit slikt spor, «hevda» einerett til dette, for at ikkje andre òg skulle byrje å jakte etter måren.

Mårbestanden var mest utrydda i tida etter krigen, og det er ingen som har fortalt om jakt eller fangst av mår på slutten av 50- og utover på 60-talet. Mårbestanden har vore veksande i dei seinare åra, og i dag er det relativt mykje mår i kommunen. Etter at prisen på skinnet relativt sett har vorte mindre, har interessa for jakt og fangst av mår gått tilbake. Det er framleis nokon som har mårfeller ståande ute om vinteren, men sporjakta er det heilt slutt på.

Dei som driv med slik fangst i dag, gjer dette i liten grad for å tene pengar. Flesteparten har det som hobby, og ein del driv òg med dette for at ikkje mårbestanden skal verte for stor.

Lite mår gjorde at det vart heller sjeldan folk dreiv med slik jakt. Rev var det derimot meir av. Sjølv om det ikkje var like god pris på reveskinnet kunne ein tene ein del pengar på denne jakta òg. O. Berge kunne fortelje om to skogsarbeidarar som kom over eit revespor medan dei var på arbeid. Dei avslutta då arbeidet for dagen og fór heim etter børse. Noko seinare skaut dei reven. Det var på 30-talet dette hende, og han meinte dei fekk om lag 70 kr for skinnet. O. Hauge syntest òg å hugse at prisane på fine reveskinn låg kring 70-80 kr på denne tida. Han sjølv jakta ein del rev på 60-talet. Prisane låg då for det meste kring 280-350 kr, og i tillegg fekk dei skotpremie. Det ser ut til å ha vore mest vanleg å jakte på glugg, men sporjakt og jakt med hund var det òg nokre som dreiv med. G. Breidalen fortalde at han jakta både hare og rev med hunden dei hadde. Dessutan var det fleire som sette ut feller og la ut gift. Felletyper som var mest vanleg å nytte, var svanhals og fotsaks.

Fotsaksene vart ulovlege med revisjonen av jaktlova i 1932. Utlegging av gift vart det òg forbod mot, men her kunne departementet gje løyve til fangst av rovvilt. Dessutan måtte lensmann informerast dersom gift vart lagt ut. Tidlegare var det vanleg at folk la ut ei gift som heiter stryknin. Men denne gifta vart det etter kvart forbod mot å bruke, og folk måtte gå over til veronal som er ein sovemiddel. Mykje av årsaka til dette forbodet var at gifta er vanskeleg å dosere og held seg lenge i kadaveret, noko som kan føre til at andre åtseletande dyr vert forgifta. Utlegging av gift måtte gjerast om vinteren. Det tok nokre minutt før gifta byrja å verke, og det var av den grunn naudsynt med sporsnø. Etter at folk berre hadde lov å leggje ut veronal, vart det òg viktig at temperaturen ikkje var for høg. Dette fordi sovemidlet berre førte til at reven sovna. Temperaturen måtte difor vere tilstrekkeleg låg for at reven skulle fryse i hel medan han sov.

G. Bakkan har skote mange revar i si tid, og han fortalde at det var vanleg å selje skinn på Kviteseidmarken om vinteren. Men skabben som kom på slutten av 70-talet, gjorde slutt på revejakta. Revebestanden har enno ikkje teke seg opp att, og pr. i dag er det ingen som driv med jakt på rev. Det hender rett nok at folk skyt ein rev av og til, men då er det som regel berre for å avlive ein «skabbrev».

Av dei større rovdyra er det i dag berre gaupa ein framleis kan sjå i dette området. Ulv, bjørn og jerv finst det ikkje lenger i kommunen. Tidlegare derimot var det mykje av både ulv og bjørn, men då må vi heilt tilbake til kring 1850. Etter dette byrja ulvebestanden raskt å verte mindre, og i følgje «Jakt-statistikk 1845-1977» skal det i Telemark ikkje vere skote ulv i dette hundreåret. Bjørnestamma minka noko seinare, men likevel er det i heile Telemark berre skote frå 0 til 7 bjørnar kvart år i perioden 1905 - 1920. Etter 1920 er det berre felt ein bjørn i fylket, og det var i 1949.

Det er ikkje før i dei seinare åra at det har vorte meir vanleg å sjå gaupe i kommunen. På byrjinga av dette hundreåret var det sjeldan folk såg gaupe, og på 30- og 40-talet var den mest utrydda. Frå slutten av 60-talet og fram til 80-talet hadde bestanden ein svak vekst for deretter å gå noko tilbake. Det har vore statleg skotpremie på gaupa i tidsrommet 1845-1980, og ikkje før med viltlova av 1980 fekk grunneigaren eineretten til denne jakta. Viltlova innførte òg yngletidsfreding på gaupa frå 15. april til 21. august, som seinare har vorte utvida. På slutten av 80-talet sette styresmaktene ein stoppar for gaupejakta, men for nokre år sidan vart det igjen opna for jakt. I dag er jakta kvoteregulert, og jaktperioden strekkjer seg frå 1. februar til og med 31. mars.

Ingen av dei eg intervjuja meinte det var særleg mange som dreiv å jakta på dette kattedyret tidlegare. Årsaka til dette er at det mest ikkje fanst gaupe frå byrjinga av 1900-talet og fram til kring 1970. Når det gjeld verdien av eit gaupeskin skal den for lenge sidan ha vore 10-12 gonger høgare enn eit bjørneskin, og det var visstnok kongen som hadde forkjøpsretten til dette pelsverket. Korleis prisen på skinn har vore i dette hundreåret er eg derimot usikker på.

Etter kvart som det vart meir gaupe utover på 70-talet voks interessa for denne jakta. Dessutan hadde dei lokale saueavlslaga i området sett seg lei på at gaupa tok sau, og midt på 80-talet sette dei opp skotpremie på dette rovdyret. Både H. Finkenhagen og H. Meinstad meinte skotpremien til saman vart på over 10 000 kr. Når ein då òg kunne få ein del pengar for sal av skinn, vart det mykje å tene på å skyte ei gaupe. Dette gjorde at jakta vart meir attraktiv. Nokre få gauper vart skotne, men berre eit par år seinare vedtok, som sagt, styresmaktene å stoppe gaupejakta. Resultatet vart at gaupebestanden voks, og i dag meiner

fleire det har vorte for mykje gaupe i området. Særleg har sauebøndene denne oppfatninga, då dei no mistar meir sau enn tidlegare. Temperaturen kring dette emnet er høg, og det er mange som ikkje har mykje godt å seie om styresmaktene i denne samanhengen. Sjølv om det vart opna for jakt att for nokon få år sidan, meiner fleire kvotane er altfor små og at jakttida er for kort. I år er Telemark tildelt 15 fellingsløyve mot 10 i fjor. Dette gjer Telemark til det fylke i Sør-Noreg der ein i år kan skyte flest gauper.

For å betre på forholda til dei som driv med denne krevjande jakta, kunne H. Finkenhagen fortelje at dei i kommunen no har fått til eit samarbeid grunneigarane imellom, slik at dei ikkje lenger berre kan jakte på sin eigen eigedom. Sidan gaupa ofte forflyttar seg over store område, gjer dette at sjansen for å lukkast med jakta aukar. I kommunen er sporjakt og drivjakt dei dominerande jaktformene på gaupe. Tidlegare var det òg nokre som la ut gift. O. Gravir og T. Fjågesund kunne fortelje at Karl Kviteseid som var styrar for Cappelen, fanga to gauper på denne måten. Nokre sette òg ut feller, men kor utbreidd dette var er eg meir usikker på.

Jakt på rovfugl var det òg ein del av tidlegare. Økonomisk sett ser denne jakta ut til å ha hatt lite å seie, med unntak av at det var skotpremie på fleire av fuglane. Derimot var omsynet til det matnyttige viltet ofte hovudgrunnen til at folk dreiv med denne jakta, og motivasjonen vart sjølvsagt endå større når dei i tillegg kunne tene nokre kroner. A. Groven kunne fortelje at han på 50-talet skaut fire haukar på ein dag. Skotpremien på den tida var 15 kr pr. stk. Det var særleg hønehauken folk jakta på, men dei fleste skaut mest nedpå alt dei såg. Reirplyndring var òg vanleg. Men utover på 50- og 60-talet vart det ein markert tilbakegang i bestanden av ein del rovfuglar, samstundes som det byrja å verte ei anna haldning til desse fuglane. Resultatet av dette vart at styresmaktene tok til med fredingstiltak. Uglene med unntak av hubro og snøugle, hadde rett nok vore freda sidan 1930, men no freda ein òg fiskeørn, snøugle, kongeørn og havørn. Etter kvart vart òg alle dagrovfuglar og hubro freda. På byrjinga av 70-tallet hadde styresmaktene totalfreda alle rovfuglane. Vernet av desse fuglane har sidan halde fram, og i dag kan du vente deg streng straff dersom du driv med denne forma for fuglejakt.

Det er vanskeleg for meg å seie om det i tida etter fredinga likevel har vorte jakta på rovfuglane. Det eg derimot trygt kan seie er at langt frå alle i dag er einige i at det ikkje er jakt på desse fuglane. Misnøya mot denne politikken er hos fleire ganske stor. Mange meiner det ikkje er rett å frede rovviltet når det er jakt på anna vilt. G. Breidalen kunne fortelje han for ti år sidan såg mykje vilt i området der han bur. I dag er det mest ingenting å sjå, med unntak av ein del rovfugl. Breidalen var av den oppfatning at vi kjem inn i ein vond sirkel når berre rovviltet vert freda. Først vert det ein auke i rovviltet pga. at det er mykje småvilt å leve av. Men etter kvart vert det mindre småvilt både som ei følgje av jakt og rovvilt. Dette slår så tilbake på rovviltet som då ikkje har noko å leve av.

Sjølv om motstanden mot desse fredingane er stor mange stader, har eg eit inntrykk av at dei fleste likevel respekterer dette jaktforbodet. Noko ulovleg jakt finst det nok, men sidan straffa er stor, trur eg dei aller fleste held seg lovlydige.

Av dei utsegnene folk i kommunen har kome med, ser det ut som fleire rovfuglar no langtfrå er sjeldan å sjå. Dette gjer at presset for å opne for jakt på nokre av fuglane vert større. I vinter har òg NJFF ymta frampå om at det snart er på tide byrje med jakt på hønehauken att, då dei er av den oppfatning at denne fuglebestanden no tåler jakt.

Som ei oppsummering på rovdyrjakta i kommunen i dag, kan ein seie at det nesten berre er gaupe folk jaktar på. Rev finst det mest ikkje pga. skabb. Mår er det derimot relativt mykje av, men det er berre nokre få som har interesse av å drive fangst av dette dyret. Når då styresmaktene har freda alle rovfuglane vert det ikkje mykje anna å jakte på enn gaupe. Interesse for gaupejakt er derimot større enn den var tidlegare. Mykje av dette skuldast at mange no meiner det er for mykje gaupe og av den grunn er oppteke av å få redusert bestanden.

Når det gjeld jakt på ekorn var dette svært vanleg under andre verdskrig. Sjølv om folk måtte vere forsiktige med våpen på denne tida, har mange av dei eg intervjuar vore med på slik jakt. Til og med O. Groven som mest ikkje har jakta i det heile, fortalde at han òg har vore med på ekornjakt. Skinnprisen var god og låg kring 4-5 kr pr. stk. O. Berge kunne fortelje om folk som heller valde å jakte ekorn når alternativet var å brote opp åker for folk,

då dei tente betre på dette. O. Hauge kunne fortelje at både gamle og unge jakta ekorn, men at dei yngste nok både var ivrigast og sprekast. Han meinte det var relativt bra med ekorn, og fangstar på 4-5 stk. var ikkje uvanleg. Sidan svært mange dreiv med denne jakta vart det likevel fleire stader relativt lite ekorn etter kvart. I tida etter krigen vart òg skinnprisane dårlegare, noko som gjorde at stadig fleire slutta med denne jakta.

Grunneigaren fekk eineretten til jakt på bever allereie i 1845. På denne tida var mest beveren utrydda i Noreg, og av den grunn vedtok styresmaktene ei totalfreding. Ikkje før i perioden 1910-1920 byrja bestanden å ta seg opp att, og på 1920-talet var det i Agderfylka og delar av Telemark ein solid bestand. Det vart no opna for jakt nokre år, men på 30-talet vart beveren igjen sjeldan å sjå noko som førte til ein ny fredningsperiode. Ikkje før på slutten av 50-talet og utover på 60-talet byrja bestanden å ta seg opp att. Sidan har det vore ein jamn vekst i talet på bever, og på 70-talet vart det opna for å kunne søkje om fellingsløyve. I dag er det fleire stader i kommunen relativt mykje bever.

Av dette ser vi at det ikkje er før i dei seinare åra folk i kommunen har kunne drive jakt på bever. Framleis må ein søkje om fellingsløyve, men sidan bestanden i dag er solid og beveren ofte gjer mykje skade på skogen i området der han held seg, verkar dette no mest berre som ein formalitet. Svært få av dei eg snakka med har vore på beverjakt i nokon større grad. Det verkar som det ikkje er mange i kommunen som driv med slik jakt. Sjølv om interessa for jakt på bever nokon stader i landet har vorte større dei siste åra, har eg eit inntrykk av at denne jakta generelt sett enno ikkje er særleg attraktivt. Mange av dei som driv med slik jakt i dag, gjer dette først og fremst for at ikkje bestanden skal verte for stor.

Utviklinga i den frie jakta på rovvilt og gnagarar

Som eg tidlegare nemnde, har haldningane til rovviltet vore prega av ein utryddingstanke. Dette ser heilt klart ut til å ha påverka korleis grunneigaren såg på at andre enn han sjølv jakta på desse dyra. Det var ingen av dei eg snakka med som meinte det hadde vore nokon form for avgrensing av denne jakta tidlegare. Alle kunne jakte det dei ville, då grunneigarane var glade for at folk jakta på desse dyra. H. Finkenhagen fortalde at det vart snakka positivt om folk i bygda dersom dei hadde skote ørn, gaupe eller andre rovdyr. H. Meinstad kunne hugse at Cappelen til og med sette opp skotpremie på hauk for å få folk til å jakt meir på

denne fuglen. Dessutan var rovviltjakta for nokre av dei som ikkje hadde så mykje å livnære seg av, ei viktig inntektskjelde, og som for det matnyttige viltet var grunneigarane av den oppfatning at det då var rimeleg at desse fekk jakte som dei ville.

Det ser òg ut til at folk som var busette utanfor bygda, kunne jakte rovvilt utan at grunneigarane reagerte dette. Likevel var det, som eg tidlegare har nemnt, dårleg kommunikasjon og difor ikkje vanleg å reise langt for å jakte. Det einaste unntaket kunne vere jakt på mår, sidan skinnprisen var svært god og det var lite av han. På denne tida oppheldt måren seg vanlegvis høgt til fjells, og G. Bakkan kunne fortelje at det då var folk som gjekk på ski frå Morgedal til området kring Brokefjell for å drive jakt.

Den frie haldninga til rovviltjakta ser ut til å ha halde seg relativt lenge i kommunen. Nokre av dei eg snakka med meinte dei fleste grunneigarane i dag heller ikkje ville seie så mykje dersom nokon utan løyve skulle skyte eit rovdyr. Særleg trur eg dette gjeld gaupe. For, som tidlegare sagt, har mange av grunneigarane ikkje mykje til overs for dette kattedyret. Som eit døme kunne M. Skarperud fortelje om ein sauebonde i Kviteseid som ikkje tillét nokon form for jakt, med unntak av jakt på gaupe som var heilt fritt.

Likevel har det generelt sett vorte ei anna haldning til rovviltjakta òg, noko som gjer at folk i dag bør spørje grunneigaren om løyve før dei tek til å jakte. Årsaka til at grunneigaren ønskjer at folk spør på førehand er som regel ikkje at dei er imot jakt på desse dyra. Eg har heller inntrykk av at det er som H. Øy fortalde, at dei fryktar jakting av anna vilt. Dessutan meinte mange at grunneigarane si haldning til jakt på matnyttig småvilt etter kvart òg har hatt ein innverknad på rovviltjakta.

Det er vanskeleg å seie når denne endringa tok til. Årsaka til dette er at folk mest ikkje har jakta rovvilt sidan reveskabben kom på slutten av 70-talet. Dei fleste eg har snakka med meinte folk meir eller mindre kunne jakte rovvilt fritt fram til då. Når det seinare har vorte ei endring i grunneigarane si haldning til denne jakta, har ikkje folk i like stor grad merka desse endringane slik dei gjorde med jakta på det matnyttige småviltet. Av dei utsegnene som har kome fram under intervjuet, kan det likevel tyde på at grunneigarane i dag ikkje i like stor grad hevdar sin einerett til rovviltjakta slik dei gjer til anna småviltjakt. Eg har eit inntrykk av

at reaksjonane frå dei grunneigarane som ikkje likar at folk jaktar utan å spørje, er langt mindre dersom folk jaktar på rovdyr enn dei ville vore dersom dei hadde drive med anna jakt. Likevel er det vanskeleg å vite nøyaktig korleis grunneigarane ville kome til å reagere i dag, då det no mest ikkje er folk som jaktar på desse dyra. Dessutan trur eg det er få som jaktar rovvilt utan først å ha spurt grunneigaren om løyve, då dei ved å spørje som regel vil få lov til dette.

Når det gjeld ekornjakt var det berre til litt etter krigen at folk dreiv med dette. Jakta ser då ut til å ha vorte praktisert heilt fritt. Ingen av dei eg har snakka med har nemnt på at det var nokon form for avgrensingar. Av den grunn vil eg tru at jakt på ekorn vart praktisert om lag på same måten som rovviltjakta.

Sidan bestanden av bever lenge var liten og arten av den grunn var freda, er det, som tidlegare sagt, ikkje lenge folk har kunne drive med beverjakt i kommunen. Sidan utviklinga i denne perioden har gått mot at grunneigaren hevdar sin einerett til småviltjakta, vil eg tru at det ikkje har vore fri jakt på bever. Fellingsløyvet gjer òg at ei slik praktisering vanskeleg lèt seg gjennomføre. Dessutan ser det heller ikkje ut til at folk har hatt interesse av å drive med beverjakt. Ofte er det grunneigarane som har størst interesse av å jakte på bever, då det til tider kan gå hardt ut over skogen i dei områda der det finst mykje av han.

3.3.3 Kommersialisering

Utleige av småvilt- og rådyrjakt

Som eg tidlegare har nemnt, er det fleire tiår sidan småviltjakta har hatt noko å seie utanom at det for nokre har vore ein hobby. Dette er vel og merke berre rett dersom vi ser bort frå utleige av jakt. Særleg i dei seinare åra har den økonomiske gevinsten av utleige vore aukande.

Bakgrunnen for at eg har valt å sjå på utleigesituasjonen i området er for det første at det er interessant å sjå korleis grunneigarane utnyttar denne ressursen. Dessutan har inntektene i tradisjonell landbruksdrift berre gått nedover dei seinare åra, noko som gjer at kravet til å

tenkje nytt for å skaffe seg inntekter av gardsdrifta stadig har vorte større. I denne samanhengen er det viktig å sjå kva for moglegheiter og avgrensingar som finst i området.

Som tidlegare sagt, har det generelt sett vore lite utleige av småviltjakt i kommunen. Nokre ganske få har leigd ut jakt i mange år, medan ein del fleire berre har drive med dette i kortare periodar. Det er berre i Vrådalen at eg veit om folk som har leigd ut småviltjakta i fleire år. Når det gjeld kortare utleige, har dette òg vorte gjort i Morgedal. O. Berge kunne fortelje at bestefar hans leigde ut småviltjakta i nokre år på 20-talet. Det var jegerar frå Skien som leigde denne jakta, og både kost og losji var inkludert i leiga. Berge visste ikkje om andre i Morgedal som dreiv med utleige på denne tida.

Eg har naturleg nok ikkje fått greie på alle som tidlegare har leigd ut småviltjakta, og det er sannsynleg at det òg har vore grunneigarar andre stader enn i Vrådalen og Morgedal som har drive dette. Likevel er det mykje som tyder på at utleiga desse stadene har vore minimal. Derimot fortalde fleire av dei eg snakka med at det var meir vanleg med «gjestejakt». Med dette meinte dei at slektningar og folk som dei på gardsbruket kjende, kom på besøk og vart med på jakt. Dette ser ut til å ha vore vanleg over heile kommunen og er noko som òg skjer i dag.

I dei siste 10-15 åra har fleire av grunneigarar i kommunen byrja med utleige av småviltjakt. Det er heller ikkje berre i Vrådalen og Morgedal at grunneigarane gjer dette lenger. Dei fleste stadene i kommunen finst det i dag nokre som driv med utleige, men framleis er det i Vrådalen at utleigeaktiviteten er størst. Likevel må ein kunne seie at det generelt sett enno er få som driv med dette.

Ein kan undre seg over kvifor det ikkje er fleire som vel å utnytte småviltjakta på denne måten, og då særleg når det er få av grunneigarane som sjølv er interessert i denne jakta. Ei forklaring ligg heilt klart i storleiken på eigedomane. Som eg tidlegare har vore inne på, er eigedomane mange stader i kommunen svært små. Det seier seg sjølv at å leige ut småviltjakt på ein eigedom som ikkje er større enn nokre hundre daa. ikkje er mogeleg. Ein må ha større areal til disposisjon, og har ein ikkje dette sjølv vert det nødvendig å samarbeide med andre. Men samarbeid er ikkje alltid like enkelt å få i stand. Det er heller ingen stader i kommunen

der det finst tradisjon for å samarbeide om utnyttinga av småviltjakta på den måten det her er snakk om. Dessutan er mange av eigedomane svært små og som M. Skarperud var inne på, vert det då så mange å dele fortienesta på, at det er lite grunneigarane i det heile tener på slik utleige.

H. Meinstad kunne fortelje at han og sju andre grunneigarar samarbeider om jakta. Dei driv ikkje med utleige, men har skrive kontrakt på at både småvilt- og elgjakta skal verte utnytta felles. I kontrakten står det òg kven som har lov til å jakte i området. Kvar grunneigar kan med andre ord ikkje tillate kven som helst å jakte. For ikkje lenge sidan bygde dei òg ny jakthytte i området. Denne er til felles bruk, og ordninga fungerer slik at dei som skal jakte småvilt og evt. bruke hytta, ringjer og avtalar med dei andre grunneigarane om dette. Elgjakta er dei derimot saman om. Det verkar som dei er godt nøgde med opplegget. Ei slik organisering burde vere mogleg for andre òg å få til, og evt. drive med utleige dersom dei ønskjer det.

Men det er ikkje berre storleiken på eigedomane som kan vere årsaka til at utleigeaktiviteten er låg. Mange sit på større eigedomar utan at dei utnyttar småviltjakta. Leif Roholt hadde ein del synspunkt på dette, og han var av den oppfatning at mykje av årsaka ligg i alderen på grunneigarane. Mange av dei er eldre menneske, og det viser seg at desse engasjerer seg generelt sett mindre i utnyttinga av eigedomen enn dei yngre. Det er ikkje berre lite utleige av småviltjakt dette gjer seg utslag i. Avvirkninga i skogen er òg mindre hos dei eldre grunneigarar. Roholt meinte mykje av grunnen til dette først og fremst ligg i at dei eldre som regel er gjeldfrie og generelt sett har eit mindre pengeforbruk enn dei unge. Dei har difor ikkje så stort behov for å leige ut jakta. Yngre grunneigarar sit derimot ofte med gjeld og er av den grunn naturleg nok interessert i å tene mest mogleg pengar på dei ressursane eigedomen har.

Roholt meinte bu- og driveplikta er årsaka til at gjennomsnittsalderen på grunneigarane i kommunen har gått opp i dei seinare åra. Dei eldre vil ikkje overdra eigedomen til slektningane, då mange av desse ikkje kan oppfylle kravet om bu- og driveplikt. Det er mykje meir vanleg no enn tidlegare, at born og andre slektningar har flytta ut av bygda og ikkje vil

flytte attende. Resultatet av dette vert som regel at grunneigarane sit med eigedomen så lenge som mogeleg, då dei ikkje er interessert i å selje eigedomen ut av familien.

I tillegg til at grunneigarane er eldre menneske og at mange av eigedomane er små, er det no generelt sett lite småvilt. Dette er nok òg ein av årsakene til at nokre i dag ikkje vel å leige ut jakta. Dette vert sjølv sagt forsterka når ein stor del av grunneigarane heller ikkje er avhengige av å nytte ressursane på eigedomen fullt ut.

Som vi har sett, skil Vrådal seg ut i høve til utleige ved at nokre grunneigarar har drive med dette over lengre tid. Dessutan er det langt fleire grunneigarar i Vrådal som driv med utleige i dag, enn det er andre stader i kommunen. Det er nok fleire årsaker til dette, men tilhøva for å leige ut jakt er gode i denne bygda, ved at eigedomane er relativt store i forhold til dei fleste andre stadene i området. Likevel kan det ikkje berre vere storleiken på eigedomane som gjer dette. I Fjågesund er òg eigedomane store, men relativt sett er det ikkje og har heller ikkje vore like mykje utleige i dette området. Eit anna moment er at turistnæringa står sterkt i Vrådal. Det er to hotell i bygda, og fleire som leiger ut hytter. Noko av det same finn vi i Morgedal, men her er det igjen eit problem at eigedomane er små.

Sidan interessa for småviltjakt generelt sett er lita i kommunen er det i hovudsak utanbygdsbuande som leiger slik jakt i området. Når det gjeld utleige til utlendingar er det berre H. Øy som eg veit har drive med dette. Slik utleige er omdiskutert, og ein del folk i Noreg har uttrykt misnøye med dette gjennom massemedia. Øy fortalde at han ikkje har fått reaksjonar på at han leiger ut jakt til tyskarar, men han rekna likevel med at ikkje alle i bygda har sansen for slik utleige. Han sjølv hadde ingen innvendingar mot å leige ut jakt til utlendingar, og han meinte folk har dobbeltmoral dersom dei reagerer på dette men ikkje på at nordmenn t.d. reiser til Alaska og jaktar bjørn.

Når det gjeld måten grunneigarane leiger ut småviltjakta på, ser det ut som det er vanleg å leige ut hytte i tilknytning til jakta dersom leigetakarane er utanbygdsbuande. Ser vi først på H. Øy som er ein av dei få i kommunen som driv dette meir eller mindre som ei næring, har han delt opp eigedomen i tre område. Kvart område er på om lag 3 000 daa. Eigedomen strekkjer seg frå Nisser og opp mot Kollingane. Området som ligg øvst, vert leigd ut på

åremål. Her finst det ei stølsbu som følger med i leiga, mot at leigetakarane står for vedlikehaldet. Det er ikkje veg inn til området, og standarden på stølsbua er nokså primitiv. Området som ligg nede ved Nisser, kan folk derimot leige for ein weekend. Det er òg ei stølsbu i dette området, og her finst det veg heilt fram. Øy fortalde at det er denne forma for utleige som gjev størst forteneste. Området i midten er til felles bruk for dei som jaktar i desse to områda. I tillegg til at jegerane kan jakte småvilt er det òg høve til å skyte rådyr. Øy driv òg med anna hytteutleige. Hyttene ligg nede ved Nisser, og det er vanlegvis ikkje jegerar som bur i desse. Likevel har han ordna det slik at det er mogeleg for leigetakarane å jakte dersom dei skulle ønskje det.

Aall-Ulefoss er den største grunneigaren i Kviteseid kommune. Om lag halvparten av eigedomen som Aall-Ulefoss sit med, ligg i kommunen. Som tidlegare nemnt, utgjer dette kring 64 000 daa, og sjølv om noko av småviltjakta vart leigd ut tidlegare, var det ikkje før på byrjinga av 80-talet at denne utleiga vart skikkeleg organisert. S. Bilstad kunne fortelje at dei i dag leiger ut all småviltjakta på den 132 000 daa store eigedomen. Eigedomen er delt opp i ti ulike område, der kvart områda ligg mellom 8-15 000 daa. I dei fleste områda finst det tømmerkoier frå 1950-talet som i den seinare tid er restaurert og eventuelt bygd på. Standarden på desse hyttene er høg, og det er skogsbilveg fram til dei alle. Jaktområda er delt opp etter beste evne ut frå kor hyttene ligg og naturlege topografiske skilje som høgdedrag, dalar, vatn o.a.

Utleiget skjer med femårs kontraktar, der det er lagt inn eit gjensidig prøveår først. I kontraktane er det avgrensingar i kor mange jegerar og hundar som til ei kvar tid kan opphalde seg i terrenget. Det er òg oppnemnt ein leiar for kvart jaktlag. Han er ansvarleg for at alt er i orden med omsyn til våpen, jegeravgift o.l. Bilstad kunne fortelje at jakta enno ikkje har vorte avertert, og at den vert leigd ut til skogsarbeidarar og kjende. Det er med andre ord «vanlege» folk som leiger denne jakta, og ikkje folk med spesielt god økonomi. Dette er gjort bevisst m.a. for å ta omsyn til allmenta. Bilstad var av den oppfatning at det er nødvendig å gjere det slik, då det særleg er dei større grunneigarane som vert undersøkt når det kjem fram spørsmål om allmenta sine jaktinteresser vert teke omsyn til. Prisen på utleiga er ordna slik at jegerane betaler ein dekar pris for småviltjakta. Dei kan òg jakte både rådyr

og bever mot eit tillegg i prisen. Det finst òg nokre jegerar som berre leiger rådyrjakta. Deretter er det ein pris for leige av hytte.

Vi ser her at Aall-Ulefoss leiger ut beverjakt. Med unntak av at medlemmene i KJFF kan jakte bever på området som foreininga leiger av Cappelen, har eg ikkje høyrte om andre grunneigarar i kommunen som leiger ut denne jakta. Som eg tidlegare har nemnt, har enno ikkje beverjakta vorte særleg populær i Noreg. G. Breidalen meinte derimot at utlendingar ofte er interessert i denne jakta, og då særleg tyskarar og danskar. Det er difor mogeleg at utleige av beverjakt til desse kan vere ein god måte å utnytte denne ressursen på.

Cappelen som er den andre store grunneigaren i kommunen, har leigd ut småvilt- og rådyrjakt til KJFF sidan byrjinga av 80-talet i området kring Brokefjell og Brakandalen. Her kan alle medlemmene i KJFF jakte med hund på både småvilt og rådyr ved å løyse inn jaktkort. Småviltjakta i området som ligg på andre sida av Kviteseidvatnet, vert leigd ut til folk som arbeider eller tidlegare har arbeidd for Cappelen. I tillegg vert ein del av jakta leigd ut til folk som ikkje har nokon tilknytning til eigedomen. Denne jakta vert leigd ut med eittårig leigekontrakt, og hytte er inklusiv i leiga. Når det gjeld rådyrjakta vert den fordelt på dei som leiger småviltjakta på eigedomen.

Mange av grunneigarane som driv med utleige, leiger ut heile småviljakta, dvs. både hare- og fuglejakt. Men eg har òg inntrykk av at det er ein god del som berre leiger ut delar av jakta og då særleg harejakt. Med unntak av Aall-Ulefoss, har eg ikkje høyrte om nokon som berre leiger ut rådyrjakt, men det er fleire som kombinerer utleige av småvilt, evt. berre harejakt, og rådyr. Dette kan ein sjå i samanheng med det eg har vore inne på tidlegare, at rådyret har vore og vert framleis av mange mest oppfatta som småvilt.

Som ein kort oppsummering på utleige av småviltjakt i kommunen kan ein seie at det er relativt få grunneigarar som pr. i dag driv med dette. Forholda for utleige er rett nok fleire stader heller ikkje dei beste, men sjølv i Vrådal der dette ikkje skulle vere noko problem er utleigeaktiviteten heller ikkje stor. Ved utleige er det vanleg at hytte er inklusiv i leiga. Standarden på hyttene er derimot ofte primitiv, og pr. i dag er det ingen av grunneigarane

som tilbyr ei meir eksklusiv form for småviltjakt ved t.d. å tilby kost og losji i tillegg til utleige av jakta.

Utleige av elgjakt

I utgangspunktet hadde eg bestemt meg for berre å sjå på utnyttinga av småviltjakta i kommunen. Men, som eg skreiv i innleiinga, viste det seg etter kvart som eg arbeidde med innsamlinga av data, at interessa for elgjakt i dette området var mykje større enn den var for småviltjakt. Det vart difor òg interessant å sjå korleis grunneigarane utnyttar denne ressursen, og då særleg når ein veit at potensialet for å kunne tene pengar på utleige av denne jakta er større enn tilfellet er for småviltjakta.

Det er ikkje mange tiår sidan det mest ikkje fanst elg i kommunen. I «Jakt-statistikk 1845-1977» finn vi at det før 1920 ikkje vart skote meir enn frå 0 til 6 elg pr. år i kommunen. I perioden 1920-25 vart elgen totalfreda, noko som ser ut til å ha ført til ein auke i bestanden, då det etter 1925 vart meir vanleg å skyte kring 10 dyr i året. Det er naturleg nok ingen statistikk frå krigsåra, men fleire av dei eg snakka med meinte det vart skote ein del elg desse åra òg. Sidan folk dreiv mykje med småviltjakt på denne tida reknar eg med at dette stemmer. Eg trur heller ikkje det berre var grunneigarane som jakta elg under krigen. Inntrykket eg sit att med etter intervjuet er at all jakt vart praktisert heilt fritt i denne perioden. Samstundes som folk mest tok i bruk alle middel for å fange viltet. Det var med andre ord ingen avgrensingar i kor og korleis folk jakta. Etter krigen har elgstamma vore gradvis veksande. I statistikken finn vi at det på 50-talet vart skote frå 15 til 30 dyr pr. år, på 60-talet frå 30 til 40 dyr pr. år og på 70-talet frå 40 og 50 dyr pr. år. Etter den tid har auken halde fram, og i fjor vart det skote kring 220 elgar i kommunen.

Elgjakta i dette området ser ikkje ut til å ha vore praktisert på same måten som småviltjakta. Grunneigarane har i langt større grad hevda sin einerett til denne jakta i heile dette hundreåret. Frå Seljordsheia har eg funne to dommar frå byrjinga av 1900-talet der grunneigaren går til sak mot ein som har jakta elg på eigedomen hans. Den første er ein høgsterettsdom frå 1906 (Rt. 1906 s. 465) der brukaren av eit gardsbruk hadde drive med ulovleg elgjakt, men vart frifunnen pga. god tru. Den andre dommen var frå Øvre Telemarkens Østfjeldske

sorenskriveri av 14. oktober 1909. Partane i saka var dei same som i høgsterettssaka, men denne gongen vart saksøkte derimot kjent erstatningspliktig for jakting av elg.

Dette syner at haldninga til elgjakta allereie på denne tida må ha vore annleis, noko som i grunnen ikkje er overraskande då grunneigarane allereie i 1818 fekk eineretten til denne jakta. G. Flatland kunne fortelje at sjølv om dei tidlegare hadde lite fritid, tok dei likevel heilt fri dei dagane det var lov å jakte elg. Jaktperioden på denne tida var rett nok ikkje like lang som i dag, men dette viser likevel korleis ein del av grunneigarane prioriterte denne jakta. Sjølv om grunneigarane hevda sin einerett til elgjakta, er det ikkje dermed sagt at andre ikkje fekk jakte elg. Grunneigarane hadde som regel med seg folk på denne jakta. G. Flatland fortalde at det var han og skogsarbeidarane som jakta elg på eigedomen hans. E. Findreng kunne òg fortelje at skogsarbeidarane ofte var med grunneigarane og jakta elg. Det var heller ikkje alle grunneigarar som var interessert i elgjakta, og andre fekk då nytte seg av jakta. Dersom desse var heldige og skaut ein elg, var det mange stader i kommunen vanleg at dei betala grunneigaren for jakta med eit lån av elgen.

Etter fredingslova av 1863 hadde alle som eigde matrikulert grunn fellingsrett for éin elg. Storleiken på eigedomen var med andre ord uvesentleg. Med jaktlova av 1951 vart derimot regelen endra. No skulle elgkvota verte bestemt etter areal. Av den grunn måtte grunneigarane i mykje større grad byrje å organiserte seg under denne jakta. G. Flatland kunne fortelje at han slo seg saman med naboen, og at dei då fekk ei kvote på to elg. I Vrådal låg arealkravet på den tida kring 12 000 daa.

Etter kvart som elgbestanden voks gjekk arealkravet ned, og det vart nødvendig å forlengje jaktperioden. Skulle det vere mogeleg for dei fleste å fylle elgkvota måtte dei ha lenger tid å jakte på. I takt med denne utviklinga ser det ut som interessa for elgjakt i kommunen aukar. På denne tida er dessutan småviltbestanden i ferd med å verte mindre, noko som bl.a. er ei årsak til at fleire og fleire vert mindre interessert i denne jakta. Eit resultat av dette er at mange av dei som tidlegare hadde harehund, no skaffar seg elghund.

Når det gjeld korleis elgjakta er organisert i dag, kunne L. Roholdt fortelje at kommunen er delt opp i åtte storvald. Storleiken på valda varierer frå om lag 140 000 daa i Kilen og

Fjågesund til kring 30 000 daa i Kviteseid. I kvart vald er det frå 6 til 8 jaktlag. Det er mykje elg og fellingsprosenten ligg kring 95 %. H. Øy kunne òg stadfeste at det etter kvart har vorte veldig bra med elg, og i motsetning til på Sørlandet der storleiken på elgane har gått nedover, har målingar i området der han bur vist at elgen har vorte større.

Tidlegare var det få grunneigarar i kommunen som leigde ut elgjakta. Etter kvart har nokre fleire valt å utnytte jakta på denne måten, men generelt sett er dei fleste interessert i å vere med og jakte sjølv. Likevel er det ikkje til å leggje skjul på at dei kan gjere gode pengar på utleige av elgjakt. Fleire av grunneigarane eg snakka med fortalde at dei var klar over dette. Men dei fleste sytte med å leige ut jakta, då dei sjølv syntest det var ei fin oppleving å vere med på elgjakt om hausten. Dette galdt både i forhold til naturopplevinga og ikkje minst det sosiale kring jakta.

Som ei følgje av at interessa for elgjakt er stor, er det folk i kommunen som leiger meste-parten av den jakta som vert leigd ut. Etterspurnaden etter elgjakt ser med andre ord ut til å vere stor, og folk betalar relativt godt for slik jakt. A. Groven er ein av dei som leiger jakt, og han betalar saman med nokre andre 9 000 kr for eit terreng på 2 800 daa. Likevel trur eg det for mange av grunneigarane hadde vore mogeleg å fått til avtalar som økonomisk sett er gunstigare, med folk utanfor kommunen. Men langt frå alle grunneigarane er interessert i dette. Ofte har ei utleigeavtale meir enn ei økonomisk side. Avtalane byggjer som regel på kjennskap og vennskap. Grunneigarane prioriterer med andre ord å leige ut til kjentfolk, og det økonomiske kjem ofte i annan rekkje. Dessutan trur eg ein del bygdefolk ville reagert på slik utleige. Sidan desse er interessert i å leige elgjakta, trur eg ikkje det ville verte lika dersom for mange av grunneigarane byrja å leige ut til utanbygdsfolk, og særleg ikkje dersom det er byfolk med mykje pengar. Dette er vel og merke ikkje noko folk har gjeve uttrykk for, då det pr. i dag ikkje er noko problem. Likevel ser eg at det her kan verte ein konflikt dersom prisen på elgjakta vert så høg at dei fleste i bygda korkje har høve eller er viljuge til å leige denne jakta.

Aall-Ulefoss leiger ut elgjakta på heile eigedomen. Sidan dette er den største grunneigaren i kommunen, og ein av dei få som verkeleg har satsa på å utnytte jakta gjennom utleige, er det

interessant å sjå korleis det heile vert organisert. Eg har difor valt å sjå litt nærare denne utleiga.

S. Bilstad som har ansvaret for mykje av denne organiseringa, fortalde at inntektene frå skogsdrifta på eigedomen har gått jamt nedover. For i størst mogleg grad å oppretthalde inntektene av eigedomen måtte dei tenkje nytt. Resultatet vart at dei bl.a. byrja å organisere både småvilt- og elgjakta betre. Elgjakta hadde rett nok vore leigd ut sidan 50-60-talet, men det er ikkje før i det seinare at dei verkeleg har prøvd å gjort pengar på dette. I dei siste fire åra har dei m.a. drive med det dei kallar «gjestejakt». Dette er ei svært eksklusiv form for jakt, og Bilstad la ikkje skjul på at dette er «business». Jakta foregår på den måten at seks kjentmenn med hund får tildelt kvart sitt område på eigedomen. Desse skal hjelpe jegerane til skotsjansar. Dei fungerer med andre ord som «guide». Jegerane sirkulerer slik at alle får jakte ei økt i kvart område. Det er berre sjølve skytinga jegerane er med på. Henting av dyr og slakting er det andre som tek seg av. Heller ikkje får jegerane med seg noko av kjøtet. Men dersom dei ønskjer, er det mogleg for dei å kjøpe kjøt.

I dei fire åra dei har drive med denne forma for utleige, er det eit firma som har leigd jakta. Bilstad innrømte at dei var veldig spente på korleis dette ville fungere det første året. Ho var sjølv litt skeptisk til opplegget men har fått mange positive erfaringar. Både jegerane og dei sjølve er svært nøgde med korleis dette har fungert. Det er dei same seks jegerane med ektefelle som har kome att kvart år. Kost og losji høyrer med i opplegget, og standarden er høg. Kor mykje firmaet betalar for denne jakta veit eg ikkje, men det er heilt klart snakk om ganske mykje pengar.

Bilstad veit at det er folk som reagerer på denne forma for jaktutleige, og som sagt, var ho sjølv skeptisk. I dag har ho eit anna syn på dette, men kan til ein viss grad skjønne folk som er imot slik utleige. Argumentet ho brukar for å «forsvare» ei slik utnytting, er at denne jakta berre held på i tre dagar, og at andre jegerar slepp til etter dette. På denne måten meiner ho dei tek omsyn til flest mogleg partar.

«Gjestejegerane» skyt om lag halvparten av elgkvota, og i fjor utgjorde dette 18 dyr. Dei resterande dyra vert tildelt fire jaktlag som kan byrje å jakte den fjerde dagen i elgjakta.

Desse leiger hytte på same måte som småviltjegerane. Nokre av elgjegerane leiger òg småviltjakt i området. Som eg tidlegare nemnde, var det berre arbeidarar og kjentfolk som leigde småviltjakt. Dette er òg tilfelle for dei som er med i dei fire elglaga. Bilstad var godt nøgd med korleis samarbeidet fungerer mellom jegerane og dei som utleigarar. Jegerane er flinke til å rapportere korleis viltsituasjonen utviklar seg, og dette har dei god nytte av. Dessutan er det viktig for dei at jegerane er med og held oppsyn med at det ikkje foregår tjuvjakt. Bilstad meinte òg at jegerane er nøgde med opplegget, og fortalde at det mykje er dei same jegerane som kjem att kvart år.

Eg har tidlegare vore inne på at det ein del stader i Noreg er konflikt mellom småvilt- og storviltjegerar. Jakttida for elg og hjort påverkar tilbodet av småviltjakt mange stader, og dette fører til stor irritasjon. Direktoratet for naturforvaltning utarbeidde nyleg eit høyringsforslag der dei for nokre område skisserte avslutning av elg- og hjortejakta sju dagar tidlegare enn i fjor. Men forslaget fekk ikkje stor nok oppslutning til at dei gjeldande jakttider vart endra. Likevel er direktoratet av den oppfatning at det er ein føresetnad at elg- og hjortejegerane ikkje kan «bandleggje» terrenget i heile jaktperioden. Direktoratet meiner det er fullt mogeleg å kome fram til smidige ordningar som sikrar at ikkje småvilt- og storviltjegerar går i vegen for kvarandre.

Bilstad fortalde at dei hos Aall-Ulefoss slepp til både småvilt- og storviltjegerar samstundes, med unntak av heilt i byrjinga av elgjakta. Dette vert organisert på den måten at alle jegerane ringjer til ho og avtalar kor dei skal jakte. Slik unngår dei at jegerane overlappar kvarandre og konflikstar som kan oppstå av dette. Bilstad syntest opplegget deira fungerer bra og var ikkje einig i ei innkorting av elgjakta slik direktoratet gjorde framlegg om. Ho meinte dette vil føre til ei stressande jakt då elgbestanden er stor og jaktlaga ofte har mange elgar å felle. Av den grunn ville ei gjennomføring av forslaget kunne fått uheldige konsekvensar. Ho var av den oppfatning at dersom jegerane samarbeider vil dei kunne løyse mykje av dette problemet.

Når det gjeld Cappelen leiger han òg ut mykje av elgjakta på eigedomen. Men noko form for guida jakt eller utleige der både kost og losji er inklusiv vert det ikkje tilbode. Mykje av elgjakta disponerer Cappelen sjølv saman med familie og venner, medan resten vert leigd ut

til folk som arbeider på eigedomen, og andre. I området som ligg på sørsida av Kviteseidvatnet har skogfunksjonærane hatt eige jaktlag i 35 år. Talet på skogfunksjonærar har etter kvart gått ned, og i dag er mange av medlemmene i jaktlaget venner og kjende.

Med dei store eigedomane som Aall-Ulefoss og Cappelen har, ligg forholda særskild godt til rette for å kunne drive med utleige av jakt. Likevel er det fullt mogeleg for andre òg å utnytte denne ressursen på ein slik måte. Om ein ikkje stiller med guide under jakta kan ein t.d. tilby kost og losji med rimeleg bra standard. Så vidt eg veit er det ingen andre enn Aall-Ulefoss som driv med dette i kommunen. O. Berge meinte derimot at det er ein som leiger ut på denne måten i Øyfjell, men då i tilknytning til reinsdyrjakt. Eg trur absolutt det skal vere mogeleg for andre òg å kunne leige ut jakt der ein i tillegg tilbyr kost og losji, og då særleg elgjakt sidan elgbestanden i området no er stor. Dessutan er eg sikker på at etterspurnaden etter eit slikt opplegg er til stades. Føresetnaden for at slik utleige skal verte vellukka er sjølv sagt at opplegget er godt organisert. For å få til dette vil det nok løne seg å ta kontakt med nokon som har erfaring med slik utleige. Sidan fleire etter kvart har byrja å leige ut på denne måten, skulle det ikkje vere noko problem å få tak i slike personar. Desse sit med mykje nyttig kunnskap og kan vere til god hjelp i startfasen. Alle vil sjølv sagt ikkje trivast med å leige ut jakt på denne måten. Nokon vil ha minst mogeleg å gjere med leigetakarane. Har ein derimot pågangsmot og lyst til å prøve noko nytt, meiner eg forholda ligg godt til rette for denne typen utleige.

Eit krav er sjølv sagt at eigedomen ein sit med ikkje er for liten. Dette er eit problem for mange av grunneigarane i kommunen. Løysinga vert samarbeid, og som eg tidlegare har nemnt, visar det seg at dette ikkje alltid er like enkelt. Likevel trur eg det bør vere mogeleg å få i stand samarbeid og då særleg i tilknytning til elgjakt, då folk har mykje betre erfaring med dette enn tilfellet er for småviltjakta. Problemet i denne samanheng trur eg er at nokre av naboane òg må vere viljuge til å drive med denne forma for utleige. Det finst ikkje tradisjon for slik utleige, og eg trur det er fleire barrierar å bryte, ikkje minst når det gjeld haldningar i forhold til å kunne tilby ei eksklusiv form for jakt. Det er ein del som er imot at det skal verte for mykje pengar involvert i jakta. Eg er usikker på korleis haldningane til dette er i kommunen, men eg har eit inntrykk av at langt frå alle vil like ei slik utvikling. Likevel reknar

eg med at dersom dette vert meir vanleg vil etter kvart færre reagere på at nokre prøvar å utnytta jakta på denne måten.

Som eg har påpeika tidlegare har inntektene i tradisjonell landbruksdrift gått nedover. Dette gjer at mange bønder må tenkje nytt for å oppretthalde inntektene av gardsdrifta. Eg trur utleige av jakt vil vere ein måte som fleire grunneigarar må å nytte seg av i framtida. Nokre av dei eg har intervjuar har òg gjeve uttrykk for at dei trur det etter kvart vil verte meir utleige. I tilknytning til elgjakt kan det likevel sjå ut som dette vert vanskeleg for mange, då dei sjølv er veldig interessert denne jakta. Utleige kan i første omgang verke heilt uaktuelt for desse. Men etter kvart som det vert meir pengar å tene på dette, vert det for mange til slutt eit økonomisk spørsmål. Andre igjen er ikkje like interessert i denne jakta, og slik situasjonen er i dag ser det ut til at det er desse utleige i næraste framtid er mest aktuelt for.

K. S. Brennmo kunne fortelje at jakta er organisert litt annleis i Seljord kommune. Kommunen er delt opp i storvald som igjen er delt opp i mindre område. Kvart jaktlag disponerer eit av desse områda. Dette er same måten som elgjakta er organisert i Kviteseid kommune. Men i tillegg er småviltjakta innanfor kvart område òg felles i Seljord. For at dette ikkje skal ha form av tvang, er det høve til å trekkje ut jakta for dei grunneigarane som ikkje ønskjer å vere med på dette. Ei slik ordning meiner eg folk i Kviteseid kommune òg burde arbeide for å få i stand. Særleg der eigedomane er små vil ein kunne oppnå ei mykje betre utnytting av småviltjakta, og dersom folk er interessert i utleige vil då forholda liggje godt til rette for dette. Brennmo fortalde at ikkje alle i Seljord er like positive til denne ordninga. Dette vil heilt sikkert vere tilfelle i Kviteseid òg. Likevel trur eg det med litt innsats ville vore mogeleg å gjennomført ei slik organisering i ein del av dei områda av kommunen der grunneigarane opplagt ville hatt fordel av dette.

Det kan kanskje verke som eg i denne delen av kapitlet har prøvd å argumentere for at alle grunneigarar bør leige ut jakta. Dette er ikkje meininga. Alle har korkje høve eller lyst til å vere med på ei utnytting av jakta i likskap med t.d. Aall-Ulefoss. Ut frå ein del omsyn er det heller ikkje ønskeleg at alle grunneigarane byrjar å utnytte jakta på denne måten. Det eg derimot prøvar å få fram er at det for ein del grunneigarar er mogeleg å utnytte jakta annleis enn dei gjer i dag. Mange utkantkommunar slit med avfolking og har problem i forhold til å

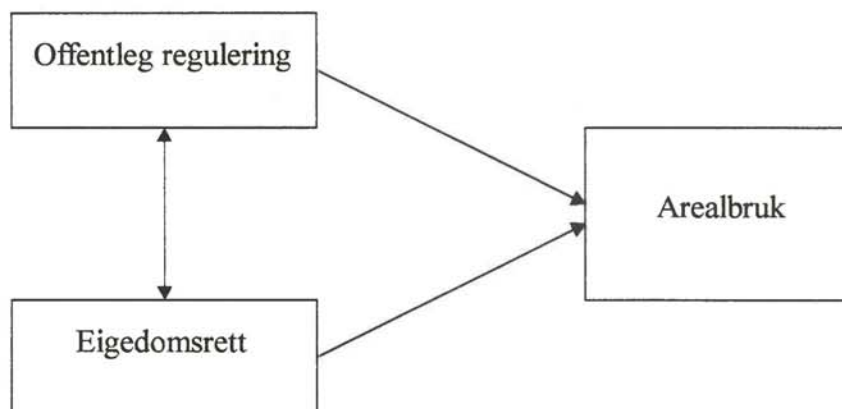
skaffe nok arbeidsplassar. Kviteseid er ikkje noko unntak i denne samanhengen. Eg meiner det då er viktig å nytte ressursane som finst på dei ulike stadene. Ikkje det at eg trur organisering av jaktutleige åleine vil snu den negative utviklinga utkantane i dag strir med. Men saman med annan næringsutvikling er det mogeleg dette vil kunne vere med å betre på forholda i desse områda.

3.4 Oppsummerande drøfting

I dette avsnittet skal eg prøve å trekkje opp ei forståingsramme av kvifor småviltjakta til ei kvar tid har vorte praktisert slik som den er. Utgangspunktet er å bruke institusjonell teori som eit verktøy i denne drøftinga. Gjennom ein analytisk angrepsvinkel skal eg prøve å stille interessante spørsmål som kan vere med å auke forståinga kring utnyttinga av denne jakta.

I første omgang kan ein spørje seg om det finst normer og reglar innanfor utøvinga av småviltjakta som avvik frå det formelle regelverket?

I denne samanheng er det viktig å vere klar over at i vårt politiske system er det to «legale» bein ein kan stå på når det gjeld avgjerder om arealbruk. Det er eigedomsrett og offentleg regulering, jfr. figur nr. 3.4.

Figur nr. 3.4. Maktbasis ved avgjerder (Etter Sevstad, 1990).

Med basis i eigedomsrett kan fysiske privatpersonar, juridiske privatpersonar og offentlege institusjonar utøve makt over arealbruk. Med basis i reguleringsrett kan ulike offentlege organ regulere arealbruk. Ser vi på dette i tilknytning til småviltjakt er det i kraft av sin eigedomsrett at grunneigaren har einerett til jakta. På bakgrunn av dette kan grunneigaren tvangsgjennomføre sin einerett. Styresmaktene har i utgangspunktet inga eigen interesse i at grunneigaren hevdar denne eineretten. Det vert med andre ord opp til grunneigaren sjølv om han vil gjere dette. Styresmaktene grip ikkje inn utan at det først har kome eit initiativ frå grunneigaren. Når det gjeld reguleringar som styresmaktene gjer på arealbruk, stiller saka

seg annleis. I høve til jakt kan dette t.d. vere reglar om kva for artar folk til ei kvar tid kan jakte på, kva for fangstreiskapar som kan verte bruka osv. Dette er derimot reglar som styresmaktene på eige initiativ arbeider for at folk skal halde seg til. Studiet eg har gjort i det utvalde området har ikkje gått ut på å sjå om det har funnest uformelle reglar og normer som avvik frå desse formelle reglane. Oppgåva mi har derimot vore å leite etter uformelle institusjonar som har oppstått som ei følgje av at grunneigarane ikkje har tatt initiativet til å tvangsgjennomføre sin einerett til småviljakta. Spørsmålet som eg stilte over, og dei eg vil stille seinare vil av den grunn berre refererer seg til dei formelle reglane som ligg innanfor «eigedomsfæren», og ikkje til dei som høyrer til «reguleringsfæren».

Tidlegare har vi sett at det var langt fleire enn grunneigaren som fritt kunne utnytte småviltjakta. Når vi då veit at det formelt sett er grunneigaren som berre med nokre få unntak, har hatt eineretten til all jakt i heile dette hundreåret, må svaret på spørsmålet over vere eit heilt klart ja. Utnyttinga av denne jakta har ikkje vore slik ein i først omgang skulle tru ut frå dei formelle reglane. Det må med andre ord i tillegg ha funnest uformelle reglar som har vore med å regulert kven som kunne jakte.

Spørsmålet vert då kva det er som skil dei uformelle reglane frå dei formelle, og kva funksjon dette regelverket har hatt? Er desse reglane praktiske tillempingar som byggjer på rettferd og likskap, eller er det rett og slett at det verkar meir rimeleg å praktisere jakta på denne måten?

Forskjellen på dei formelle og uformelle reglane er at langt fleire får tilgang på jakt gjennom det uformelle regelverket. Dette gjer at ikkje berre grunneigaren kan utnytte småviltjakta som han vil, men òg ein heil del andre folk har «rett» til dette. Ser vi på rovviltjakta vert den gruppa som i tillegg til grunneigaren har ein slik «rett», endå større. Her ser det mest ikkje ut til å ha vore nokon avgrensing i det heile.

Funksjonen det uformelle regelverket har hatt er å gje folk i nærleiken betre høve til å drive jakt. For nokre var jakta ei viktig inntektskjelde, og auka tilgang gjorde forholda for desse betre. Andre igjen hadde jakt berre som hobby, og for dei var det sjølv sagt òg ein fordel at dei mest kunne jakte som dei ville. Når det gjeld rovviltjakta var det ikkje berre av omsyn til

at folk skulle få betre høve til å drive jakt desse uformelle reglane vart danna, men òg i stor grad at grunneigarane ønskte mest mogeleg jakt på desse dyra.

Tidlegare var det mange som hadde tilknytning til primærnæringane. Folk var med og arbeidde på gardsbruka både på innmark og i utmark. Småviltjakta hadde som regel ikkje så mykje å seie for gardbrukarane. Dei kunne ofte livnære seg av gardsdrifta. Arbeidarane på gardsbruket derimot tente vanlegvis dårleg, og gardbrukarane såg det difor som naturleg at desse kunne jakte småvilt som dei ville. Ein del andre lokale folk hadde heller ikkje så mykje å livnære seg av, og grunneigarane såg det då som rimeleg at dei òg kunne jakte småvilt. Mykje av bakgrunnen for at småviltjakta har vore praktisert på ein litt annan måten enn det formelle regelverket skulle tilseie, ser ut til å ha vore pga. at dette verka meir rimeleg ut frå dei forholda som rådde.

Men ikkje alle gardsbruk var store nok til at ein kunne livnære seg på denne drifta. Desse grunneigarane hadde som regel eit anna arbeid attåt. Ein skulle tru grunneigarane på dei mindre bruka ikkje ville at andre utnytta jakta på eigedomane deira, då dei sjølv kunne ha bruk for den. Men slik ser det ikkje ut til å ha vore. Mykje av grunnen til at heller ikkje desse hevda sin einerett til småviltjakta, trur eg kjem av at dei sjølv var avhengig eller iallfall drog fordel av å ikkje berre kunne jakte på sin eigen eigedom.

Sjølv om det var fleire enn grunneigaren som utnytta småviltjakta, har vi sett at ikkje alle kunne jakte som dei ville. Det vart ikkje tolerert at utanbygdsbuande jakta i området, og dei som leigde jakt måtte halde seg innanfor eigedomsgrensene. Flesteparten av dei eg har snakka med meinte bygdefolket kunne jakte fritt. Men som eg tidlegare har nemnt, trur eg utviklinga i kommunikasjonen har gjort at «bygdefolk» var ein meir avgrensa krins personar før enn det vi no legg i omgrepet. Det vert difor vanskeleg å finne nokon generell regel for kor stor krins som kunne jakte fritt på dei einskilte eigedomane i kommunen. Dette ser ut til å ha variert frå stad til stad. Når det gjeld rovviltjakta har det uformelle regelverket derimot vore meir likt. Her har det vore praktisert at alle kunne jakte som dei ville. Utanbygdsbuande ser òg ut til å ha kunna jakte rovvilt sjølv om dette i praksis ikkje har hatt særleg mykje å seie.

Ein kan vidare spørje seg om dei uformelle reglane er i strid med eller eit supplement til gjeldande formelle reglar, og om dei forsterkar eller svekkjer dette regelverket?

Dei formelle jaktreglane har gjeve grunneigaren ein einerett til all jakt på sin eigen eigedom. Dei uformelle reglane som ser ut til å ha vorte danna i dette området, utvidar «jaktretten» til òg å gjelde andre personar. Grunneigaren kunne framleis jakte like mykje som tilfellet hadde vore dersom han hadde hevda sin einerett til jakta. Forskjellen er berre at andre òg kunne jakte i området. Dei uformelle reglane står på denne måten ikkje direkte i strid med det formelle regelverket. Om reglane derimot står i strid med ideologien bak å gje grunneigaren eineretten til jakta er eit anna spørsmål. Bakgrunnen for grunneigarretten var m.a. å hindre eit for stort jaktpress, og då sikre ei meir forsvarleg utnytting av jakta. Ved å tillate fleire å jakte på den måten ein her gjer gjennom det uformelle regelverket, er dette på ein måte i strid med det som var føremålet med å innføre grunneigarretten. På den annan side var det grunneigaren som formelt sett hadde retten til jakta slik at han kunne nekte andre å jakte på eigedomen dersom jakttrykket vart for stort, eller han av andre grunnar ikkje ville tillate andre å jakte småvilt.

I kor stor grad dei uformelle reglane forsterkar eller svekkjer formelt regelverk er heller ikkje heilt eintydig. Når det gjeld grunneigarretten vert nok denne til ein viss grad svekka. Sjølv om grunneigarane i prinsippet kunne nekte andre å jakte, er det klart at nokre vil synest dette vart vanskeleg når praksisen i området var at lokalfolk jakta som dei ville. Eg har ikkje fått inntrykk av at dette var eit problem, men ein kunne tenkje seg at nokre følte det på denne måten. Det er heller ikkje utenkjeleg at nokre grunneigarar kan ha følt det slik, når vi veit at det fanst folk i kommunen som ikkje tillét andre å jakte på eigedomen sin utan først å ha spurt om løyve.

Allmenta si tilgang på jakt har vore eit omdiskutert tema heilt sidan forslaget om at grunneigaren skulle få einerett til all jakt vart langt fram. Etter at lova av 1899 gjorde mest all jakt til ein grunneigarrett har styresmaktene gjort forsøk på å ivareta desse interessene ved ulike tiltak. Effekten av tiltaka har derimot ikkje alltid vore like store. Ser vi på dei uformelle reglane som tidlegare gjorde at andre enn grunneigaren òg hadde «rett» til å jakte, kan ein seie at desse i stor grad tok vare på lokalfolket sine jaktinteresser. I dei områda der ein hadde

desse reglane var det ikkje nødvendig med slike tiltak som styresmaktene vedtok. Dette gjeld rett nok berre for dei som var busette i området. For utanbygdsbuande var situasjonen heilt klart ein annan.

Som eg tidlegare har nemnt, har dei uformelle reglane endra seg, slik at det i dag ikkje er nokon stad i kommunen der dei lokale utnyttar småviltjakta som tidlegare. Ein kan då undre seg kva det er som formar desse uformelle reglane, og kva som gjer at dei endrar seg?

Når styresmaktene utformar det formelle regelverket er det liten eller ingen direkte påverking av denne prosessen frå lokalt hald. Med dette meiner eg at det er ingen av dei lokale som har nokon som helst slags innverknad på utarbeidinga av dei formelle lovene. Av den grunn er det lang frå alltid at regelverket passar like godt inn i forholda på staden. Resultatet av dette er at det vert ei lokal tilpassing. Lokale samfunn innrettar seg slik som synest best, og på denne måten vert det danna ulovfesta reglar som er med å regulerer forholda dei ulike stadene.

Men sjølv om dei formelle reglane ikkje endrar seg, skjer det likevel ofte endringar i det uformelle regelverket. Som vi tidlegare har sett, endra småviltjakta seg mykje i Kviteseid kommune frå 1950- til 1970-talet, sjølv om vi i denne perioden ikkje hadde nokon større endring i jaktlovgjevinga. Forholda i kommunen endrar seg, og dette har påverka dei uformelle reglane. Særleg ser det ut til at betringa i kommunikasjonen har hatt mykje å seie. Både det at hovudvegnettet har vorte betre, men òg at vi etter kvart har fått mange skogsbilvegar har hatt stor innverknad på folk sin tilgang på jakt. Dessutan har køyretøya vorte betre. Firehjulstrekkarar, motorsyklar, snøskuterar o.a. gjer at ein i dag raskt kan kome seg til område som ein tidlegare måtte bruke fleire dagar for å nå fram til. Men ikkje berre framkomstmidla har endra seg. Turutstyr er òg mykje lettare og betre enn tidlegare. I dag kan ein bere med seg mat og overnattingsutstyr for fleire veker. Dette var ikkje mogeleg for ein del år sidan. Eg trur endringa i turutstyret har hatt lite å seie på jakttilgangen i Kviteseid kommune. Her trur eg det er utviklinga i kommunikasjonen som har vore avgjerande. Dei fleste andre stader har nok utviklinga i kommunikasjonen vore det som har hatt mest å seie for jakttilgangen, men i dei områda der det i dag ikkje finst vegar er det klart at betringa av

turutstyret har hatt ein del å seie. Dessutan har utviklinga av ulike typar fly hatt mykje å seie desse stadene.

Det er ikkje berre tilgangen på jakt som har endra seg. Samstundes med betringa i kommunikasjonen har småviltbestanden gått nedover. Det har vorte ein ressursmangel som har gjort det er nødvendig å avgrense jakta. Formelt regelverk avgrensar berre jaktperioden og set ingen avgrensing i kor mykje småvilt kvar jeger kan skyte. Det vert difor i stor grad opp til grunneigarane å regulere jakta. Dette har naturleg nok påverka det uformelle regelverket.

Som eg skreiv i innleiinga, er institusjonelle endringar ein komplisert prosess. North hevdar at dette skjer som ei følgje av press frå noko eller nokon som har fordel av denne endringa. Endringane skjer i små kortsiktige steg som «tilvekst» i «ytterkanten» av verkeområdet. Med andre ord er endringane inkrementalistiske og marginale. Dette mykje på grunn av dei uformelle institusjonane. Dersom det skjer plutslege, store og diskontinuerlege endringar i det formelle regelverket, syter ofte dei uformelle reglane for at endringane ikkje vert så diskontinuerlege likevel. Spørsmålet ein då kan stille seg, er om vi finn ei slik endring av småviltjakta i Kviteseid kommune, som det North talar om?

I tida før 1899 hadde alle rett til å jakte småvilt utan hund i utmarka. Med jaktlova av 1899 vart derimot mest all jakt ein grunneigarrett. I byrjinga ser det likevel ikkje ut som forholda kring utøvinga av småviltjakta endra seg nemneverdig i kommunen. Dei lokale jakta som tidlegare. Korleis grunneigarane såg på at utanbygdsbuande jakta i området på denne tida vert mest berre eit hypotetisk spørsmål pga. dårleg kommunikasjon. Etter kvart vart derimot kommunikasjonen betre, og noko seinare byrja småviltbestanden òg å verte mindre. Dette saman med ein del andre forhold som m.a. at stadig færre hadde tilknytning til gardsbruka, gjorde at grunneigarane i større grad tok til å avgrense kven som kunne jakte på eigedomane deira. Den krins som kunne jakte fritt har med andre ord stadig vorte noko mindre. North sin påstand om små kortsiktige endringar ser difor ut til å passe bra med den utviklinga småviltjakta i kommunen har hatt.

Men North hevda òg at endringane skjer pga. press frå nokon av dei som har fordel av det. Går vi tilbake til kap. 2 ser vi at det i tida før 1899 var stor strid kring spørsmålet om å gje

grunneigaren einerett til all jakt. NJ&FF var på den tida samansett av såkalla sportsjegerar og arbeidde i første rekkje for å få oppheva den frie jaktretten. Foreininga argumenterte med at sportsjakt var den beste utnyttinga av jakta sett frå eit samfunnsøkonomisk synspunkt, ved at sportsjegeren betala langt meir for retten til å jakte enn sjølv verdien av fangsten, og kjøpte mange andre tenester frå bygdefolket under jakta. Dessutan tok sportsjegeren ut relativt lite av bestanden samanlikna med den næringsmessige fangsten, og difor var det òg biologisk rett å fremje sportsjakta. Sjølv om det kan hende at denne argumentasjonen var rett, er det ikkje tvil om at hovudårsaka til at foreininga arbeidde for ein grunneigarrett var ein annan. Tanken var at ved å gje grunneigaren eineretten til all jakt ville det verte færre jegerar, noko som vil føre til meir vilt å jakte på for dei meir velståande i landet som hadde pengar nok til å kunne leige jakt av grunneigarane. Dessutan var fleire av medlemmene storbønder og godseigarar som naturleg nok ønskte einerett til all jakt på eigedomane sine.

Medlemmene i foreininga og andre velståande jegerar ville med andre ord heilt klart ha fordel av ei slik lovendring. I åra før jaktlova av 1899 kom, pressa desse hardt på for å få «grunneigarprinsippet» inn i jaktlovgevinga, og det ser ut til å ha vore mykje på grunn av arbeidet sportsjegerane gjorde at det omsider vart fleirtal på Stortinget for eit slikt prinsipp. På bakgrunn av dette verkar det som North sin teori om kvifor det skjer institusjonelle endringar, passar med korleis utviklinga av den formelle jaktlovgevinga i høve til innføringa av grunneigarretten har vore.

Som ei kort oppsummering av det eg har skrive over, kan ein seie at det er samspelet mellom lokal og nasjonal lovgeving, tilgangen på jakt, kommunikasjonen og storleiken på småviltbestanden som i hovudsak har avgjort korleis praktiseringa av småviltjakta har endra seg. Av den grunn har det vorte ein tregleik i systemet i forhold til korleis dei formelle reglane har endra seg.

Ei anna interessant side av dette er å sjå på utviklinga av reaksjonsmønsteret til grunneigarane etter kvart som dei tok til å hevde sin einerett til småviltjakta. Inntrykket eg sit med er at grunneigarane til å byrje med berre snakka til dei som jakta på eigedomane deira. Tidlegare i framstillinga har eg nemnt at det på Seljordsheia har vore to rettssaker frå byrjinga av 1900-talet der grunneigaren gjekk til sak mot folk som jakta elg på eigedomen

hans. Eg har ikkje høyrte at nokon på denne tida har bruka ein liknande reaksjonsmåte når det gjeld jakt på småvilt. Det er derimot ikkje overraskande at det er store forskjellar i reaksjonane avhengig om folk jaktar småvilt eller elg, då grunneigarane allereie i 1818 fekk eineretten til elgjakta.

Etter kvart har det vorte meir vanleg at grunneigarane reagerer sterkare når dei oppdagar folk som jaktar småvilt på eigedomane deira. Kunngjeringar om «fredlysing» i lokalavisa, som eg tidlegare har nemnt, og melding til lensmann er ikkje lenger ein uvanleg reaksjonsmåte. Likevel ser det framleis ut til å vere stor forskjell på korleis dei ulike grunneigarane reagerer. Nokre nøler ikkje med å ringje til lensmann, medan andre føler det er ubehageleg berre å snakke til dei som jaktar.

Det som ofte ser ut til å vere avgjerande for kor sterke middel den einskilde grunneigar tek i bruk når han oppdagar jakting som han ikkje likar, er kven som jaktar. Dersom grunneigaren kjenner jegerane, vel han generelt sett ein svakare reaksjonsform enn tilfellet er dersom han ikkje kjenner dei. Storleiken på bygda grunneigaren bur i, kan òg spele ei rolle i denne samanhengen. Dersom det er ei lita bygd med små forhold, vel nok mange som T. Fjågesund, å bevare bygdefreden framfor å melde jegerane. Er det ein stad der forholda er større, har som regel ikkje grunneigarane dei same kjenslene i høve til dette, og synest difor ikkje det er like vanskeleg å reagere med melding.

Skulle det derimot vere folk som heller ikkje bur i bygda som driv med slik uønska jakt, trur eg dei fleste grunneigarar i dag vel å melde vedkomande til lensmann. Kor mykje jegerane jaktar ser ofte òg ut til å spele ei rolle. Dei aller fleste grunneigarane likar svært dårleg dersom folk jaktar mykje på eigedomen deira. Skulle det derimot berre vere ein sjeldan gong dette skjer er det ikkje alle som bryr seg så mykje om denne jaktinga, i så fall vel dei som regel berre å snakke til jegerane. Om det er matnyttig småvilt eller rovvilt folk jaktar på, har òg ein del å seie for korleis grunneigarane reagerer. Som eg tidlegare har nemnt, ser det framleis ikkje ut som grunneigarane i like stor grad hevdar sin einerett til rovviltjakta slik dei gjer til anna småviltjakt. Reaksjonane på slik jakt er difor vanlegvis mindre, og det er ikkje mange år sidan mest ingen reagerte på dette. Likevel synest dei fleste grunneigarane i dag ikkje noko om at folk driv å jaktar i det heile, dersom dei ikkje har spurt som lov på

førehand. Dette gjer at ein del grunneigarar no òg reagere kraftig på at folk driv med rovviltjakt.

Korleis grunneigarane reagerer på at folk jaktar utan løyve på eigedomane deira er med andre ord veldig forskjellig. Generelt sett har reaksjonane likevel vorte sterkare etter kvart som grunneigarane i større grad har byrja å hevde sin einerett til småviltjakta. I tida som kjem trur eg utviklinga mot å reagere med melding vil halde fram. Dette vil sjølvsagt til ein viss grad vere avhengig av kor stor oppfølging dette får frå lensmannskontoret i bygda. Korleis denne oppfølginga er i dag er eg derimot usikker på.

Litteratur

Austenå, T. 1965.

Jaktrett i sameigestrekning

Særtrykk av Norsk tidskrift for jordskifte og landmåling, nr. 4.

Institutt for jordskifte og eiendomsutforming, Ås-NLH.

Direktoratet for naturforvaltning, 1997.

Skitt jakt

Informasjonsbrosjyre, Sandberg A/S v/Stein H. Erichsen

Hågvar, G. 1992.

Byggesteiner til miljøretten. Alminnelig del I

Institutt for planfag og rettslære, Ås-NLH.

North, D. C. 1990.

Institutions, institutional change and economic performance

Cambridge University Press.

NOU 1974 : 21.

Viltstellet, jakt og fangst

Olafsen, O. 1909.

Om eiendomsretten til Hardangerviddan

En rettshistorisk undersøkelse. Kristiania.

Rom, K. 1987

Viltloven. Med kommentarer ved Knut Rom, 4. utgave

Grøndal & Søn Forlag A.s., Oslo.

Sevatdal, H. 1990.

Planarbeid ved jordskifte

Institutt for planfag og rettslære, Ås-NLH.

Sevatdal, H. 1997.

Institusjonar i forhold til jordpolitikk, jordskifte, oreigning og kataster

Forelesingsnotat. Institutt for landskapsplanlegging, Ås-NLH.

Statistisk sentralbyrå, 1960.

Folketellingen 1. November 1960

Ukjent trykkeri.

Statistisk sentralbyrå, 1972.

Folke- og boligteiling 1970

H. Aschehoug & Co. Oslo.

Statistisk sentralbyrå, 1978.

Jakt-statistikk 1846-1977

H. Aschehoug & Co. og Universitetsforlaget. Oslo.

Statistisk sentralbyrå, 1981.

Folke- og bustadteljing 1980

H. Aschehoug & Co. og Universitetsforlaget. Oslo.

Statistisk sentralbyrå, 1991.

Folke- og bustadteljing 1990

Universitetsforlaget. Oslo.

Steen, J. B. 1989.

Ryper

Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Stortingsforhandlinger, 1898 Femte del.

Steenske Bogtrykkeri, Kristiania.

Stortingsforhandlinger, 1932 6b.

J. Chr. Gundersen Boktrykkeri, Oslo.

Stortingsforhandlinger, 1951 Tredje del a.

Trykt i flere boktrykkerier, Oslo.

Stortingsforhandlinger, 1980-81 4. del a.

Trykt i flere boktrykkerier, Oslo.

Søilen, E. 1995

Sportsmenn i veideland

Jubileumsbok til NJFF. StikkaTrykk, Asker og Bærums Budstikke, Billingstad.

Vedlegg

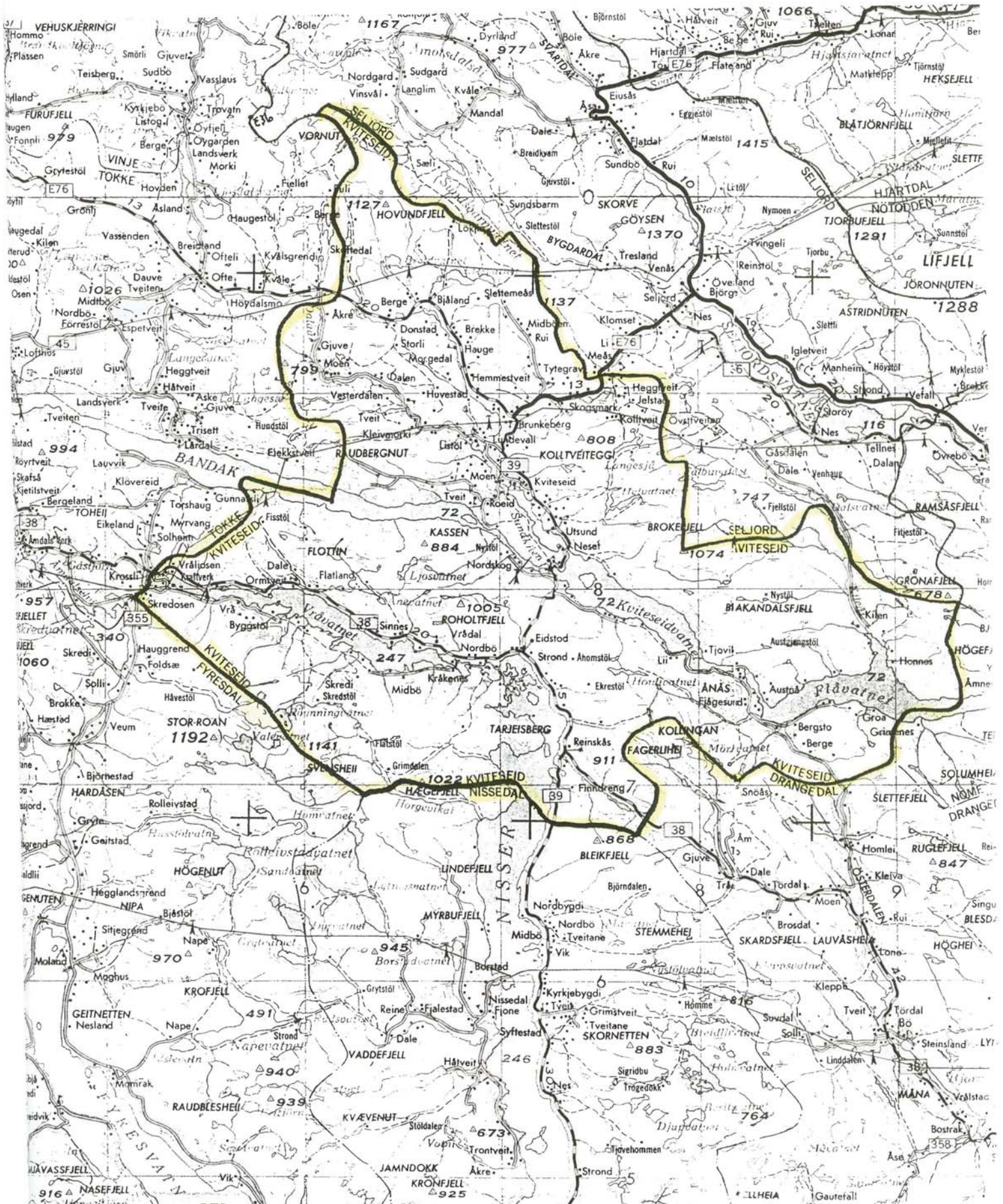
Vedlegg 1. Kart over Kviteseid kommune i målestokk 1: 250 000

Vedlegg 2. Spørsmålsguide

Vedlegg 3. Liste over personar som er intervjuar

Målestokk 1: 250 000

Spørsmålsguide

Personlege data:

- Alder
- Busett innan kommunen eller ikkje, evt. kor lenge.
- Yrke
- Kva forhold har du til jakt, jeger/ikkje jeger

Grunneigar: Let du andre jakte på eigedomen din. Kvifor - kvifor ikkje.

Jeger: Kva ligg til grunn for at det å jakte på andre sin eigedom vert/vart ansett som «lovlig»: (søke endringar)

- Sedvanlig rett/tradisjon
 - Tålt bruk
 - Ingen protestar frå grunneigar
 - Motyting, (du kan jakte på mitt, eg på ditt)
 - Har bruksrett i området
 - Anna (f.eks. kjenner eigarane)
- Kvifor har det oppstått ein slik situasjon og korleis har dette endra seg.

På kva vert/vart det jakta:(søke endringar)

- Fulg: rype, jerpe, orrfugl, skogsfugl, and m.m.
- Rovdyr: fuglar, rev, gaupe, mår, røyskatt, m.m.
- Andre dyr: hare, rådyr, ekorn, bever, m.m.

Korleis vert/vart det jakta:(søke endringar)

- Ofte/mykje/av og til
- Våpen eller feller
- Drivjakt, støkkjakt, smygjakt, gluggjakt, evt. andre metodar
- Med eller utan hund
- Åleine eller saman med andre
- Som matauk, biinntekt eller hobby, (kva betydning har/hadde jakta)

Eventuelle begrensningar: (søke endringar)

- Tidsperiode/jaktperiode
- Korleis jakta vert dreven (hund, feller o.l.)
- Innanbygds-/utanbygdsbuande
- Gardeigar
- Ikkje alle artar
- Ikkje der grunneigarane leiger ut jakta
- Store/små eigedomar
- Intensitet
- (Må ha lov av grunneigar)

Kommersialisering: (søke endringar)

- Kva for innverknad har dette hatt på folk sin adgang til jakt
- Har det vorte meir utleige av jakt i det seinare
- Leiger du (grunneigar) ut jakta
 - Kva for hindringar dersom ikkje
- Dersom utleige, korleis blir dette arrangert
 - Samanslåing av eigedomar eller ikkje
 - Sal av jaktkort eller direkte utleige
 - Pr. veke, helg eller år
 - Kost og losji inklusiv
 - Evt. kva hindringar ligg det i å gjere dette

NB! Viktig å sjå om det har vore endringar over tid.

Liste over personar som er intervju

Namn: *Gunnar Bakkan.*
Alder: f. 1924.
Buset: I Kviteseid i heile sitt liv.
Yrke: Pensjonist. Tidlegare skogsarbeidar, arbeidde i perioden 1945-1949 for Cappelen.
Grunneigar: Nei.
Kva forhold til jakt: Aktiv jeger i heile sitt liv, jaktar no berre elg, tidlegare mykvilt.

Namn: *Olav Berge.*
Alder: f. 1931.
Buset: I Morgedal heile sitt liv, unntak for åra 1937-45, då i Kviteseid.
Yrke: Gardbrukar, sau og ungdyr. Dreiv maskinfirma i perioden 1953-75. Har òg vore noko på anlegg.
Grunneigar: Overtok eit gardsbruk i 1967, på omlag 3000 daa. Har seinare kjøpt eit skogsområde på omlag 6000 daa som ligg inntil eigedomen, men i Tokke kommune.
Kva forhold til jakt: Har jakta noko, i dag bare elg.

Namn: *Sigrid S. Østena Bilstad.*
Alder: I 40-åra.
Buset: I Kviteseid kommune i heile sitt liv, dei siste 17-åra i Kilen.
Yrke: Skogassistent/skogsarbeidar for Aall-Ulefoss. Ansvar for utmarksforvaltninga og med dette både småvilt- og storviltjakta.
Grunneigar: Nei.
Kva forhold til jakt: Jaktar noko.

Namn: *Gunnar Breidalen.*
Alder: f. 1934.
Buset: I Kviteseid heile sitt liv.
Yrke: I dag ufør. Har arbeid på meieriet sidan 1967, før dette litt i skogen og i bygg- og anleggsbransjen.

Grunneigar: Overtok eit gardsbruk på litt i underkant av 2000 daa i 1985.
Kva forhold til jakt: Jaktar noko, tidlegare ein del småvilt, no bare elgjakt og bever.

Namn: *Kjell Steinar Brennmo.*

Alder: f. 1951.

Busett: På Seljordsheia heile sitt liv.

Yrke: Tidlegare pendla han og selde maskiner i Skien, no arbeider han i skogen.

Grunneigar: Kjøpte eit gardsbruk på omlag 2500 daa i 1991.

Kva forhold til jakt: Har jakta noko småvilt, men i dag berre elg.

Namn: *Torjus S. Dalen.*

Alder: f. 1911.

Busett: I Dalane i heile sitt liv.

Yrke: Pensjonist, tidlegare gardbrukar.

Grunneigar: Eit gardsbruk på omlag 1000 daa.

Kva forhold til jakt: Tidlegare jakta han elg, og endå lenger tilbake jakta han litt småvilt.

Namn: *Eivind Findreng.*

Alder: f. 1918.

Busett: I Vrådal i heile sitt liv.

Yrke: Pensjonist, tidlegare skogsarbeidar.

Grunneigar: Nei, men oppvaksen på eit gardsbruk som far hans forpakta.

Kva forhold til jakt: Jakta mykje tidlegare, både småvilt og elg.

Namn: *Harald Finkenhagen.*

Alder: f. 1932.

Busett: Oppvaksen i Hjartdal, flytta til Porsgrunn midt på 50-talet. Kom til Kviteseid for 17 år sidan.

Yrke: Tidlegare anleggsarbeidar.

Grunneigar: Eigedom på omlag 300 daa.

Kva forhold til jakt: Har jakta i alle år, no bare harejakt, tidlegare òg anna småvilt.

Anna: Styremedlem i KJFF, dommar på jaktprøver for harehundar og driv med elektrisk halsband på hundar, (for å få «sauereine» hundar).

Namn: *Torjus L. Fjaagesund.*
Alder: f. 1919.
Buset: I Fjågesund i heile sitt liv, med unntak for nokre år på skule.
Yrke: Gardbrukar.
Grunneigar: Overtok eit gardsbruk på omlag 140 daa innmark og 7300 daa utmark, i 1959.
Kva forhold til jakt: Jakta elg til i fjor, lite småviltjakt.

Namn: *Gunnar Flatland.*
Alder: f. 1911.
Buset: Oppvaksen på Helle, men var i Vrådalen kvar sommar. Flytte til Vrådalen i 1923 og har sidan budd der.
Yrke: Pensjonist. Tidlegare gardbrukar.
Grunneigar: Overtok gardsbruk på omlag 10 000 daa, kring 1930.
Kva forhold til jakt: Jakta ein del før. Både småvilt og elg.

Namn: *Olav Gravir.*
Alder: f. 1930.
Buset: I Fjågesund i heile sitt liv, med unntak for nokre år på skule.
Yrke: Tømmermålar fram til midt på 80-talet.
Grunneigar: Overtok eit gardsbruk på omlag 3000 daa i 1987.
Kva forhold til jakt: Jakta mykje i heile sitt liv. I dag både elg- og småviltjakt.

Namn: *Andreas Groven.*
Alder: f. 1926.
Buset: Budd for det meste i Kviteseid kommune, bur no i Kviteseid sentrum.
Yrke: Pensjonist. Tidlegare anleggsarbeidar og snekker, dei siste åra som vaktmeister ved Kviteseid skule.
Grunneigar: Nei, men er oppvaksen på eit gardsbruk i Brunkeberg.
Kva forhold til jakt: Jakta mykje, no elgjakt tidlegare, òg småvilt.

Namn: *Olav E. Groven.*
Alder: f. 1923.
Buset: Budd for det meste i Kviteseid kommune, bur no i Brunkeberg.

Yrke: Pensjonist. Tidlegare gardbrukar og lærar.
Grunneigar: Eig eit gardsbruk på omlag 700 daa. i Brunkeberg.
Kva forhold til jakt: Har mest ikkje drive noko jakt.

Namn: *Olav Hauge.*

Alder: f. 1930.

Buset: Budd på vestsida av Vråvatn i heile sitt liv.

Yrke: Skogsarbeidar fram til 1955. NVE i perioden 1955 - 65, og deretter i Statens Vegvesen.

Grunneigar: Nei, men oppvaksen på eit gardsbruk som far hans forpakta.

Kva forhold til jakt: Jaktar mykje, både småvilt og elg.

Namn: *Gårder I. Kvålseth.*

Alder: f. 1951.

Buset: Oppvaksen i Kviteseid kommune, bur i dag i Ordal.

Yrke: Gardbrukar.

Grunneigar: Gardsbruk på omlag 310 daa.

Kva forhold til jakt: Har jakta sidan i byrjinga av 70-talet, mest hare og rev.

Anna: Vart intervjuet på telefon.

Namn: *Halvor Meinstad .*

Alder: f. 1933.

Buset: Har budd i Kviteseid med unntak av omlag 6 år.

Yrke: Skogsarbeidar for Cappelen og litt i eigen skog, har elles vore olje-
arbeider i 15 år.

Grunneigar: Eig eit skogsområde i Kviteseid på omlag 1500 daa.

Kva forhold til jakt: Alltid vore ein aktiv jeger, no litt småvilt men mest elg.

Anna: Aktiv medlem av KJFF. For tida sekretær.

Namn: *Tallev Moen.*

Alder: f. 1922.

Buset: I Kviteseid kommune i heile sitt liv.

Yrke: Gardbrukar og drive med forskjellig anna, mest i tilknytning til
landbruk.

Grunneigar: Overtok eit gardsbruk i Brunkeberg på omlag 200 daa, i 1961.

Kva forhold til jakt: Har vore med på elgjakt, men ikkje drive med småviltjakt.

Namn: *Leif Roholt.*

Alder: f. 1941.

Busett: Flytta frå Vrådal då han var 17 år, men flytta tilbake då han vart 40.

Yrke: Utdanna skogbrukskandidat ved NLH, arbeider i dag som næringssjef i Kviteseid kommune. Dreiv litt med sau fram til og med i fjor.

Grunneigar: Gardsbruk på omlag 7000 daa.

Kva forhold til jakt: Har jakta noko, no bare elg, tidlegare òg ein del småvilt.

Namn: *Gunnar T. Råmundal*

Alder: f. 1930.

Busett: I Morgedal i heile sitt liv.

Yrke: Gardbrukar (mjølkeproduksjon) og har arbeidd i skogen. Var på anlegg i perioden 1959-1962, elles har han òg vore snekker.

Grunneigar: Tok over gardsbruk i 1969, totalt areal er på omlag 600 daa.

Kva forhold til jakt: Vore jeger i alle år, jaktar no mest berre elg, tidlegare òg småvilt.

Anna: Tidlegare formann i KJFF.

Namn: *Magne Skarperud.*

Alder: f. 1958.

Busett: I Kviteseid heile sitt liv.

Yrke: Tidlegare skogsarbeidar, no landbruksvikar.

Grunneigar: Eig ein 2500 daa stor eigedom.

Kva forhold til jakt: Har jakta i alle år, jaktar i dag elg og litt småvilt.

Anna: Har ansvaret for jaktutvalet i KJFF.

Namn: *Tor Jørgen Østenå.*

Alder: f. 1929.

Busett: I Fjågesund i heile sitt liv.

Yrke: Gardbrukar.

Grunneigar: Gardsbruk på omlag 10 500 daa.

Kva forhold til jakt: Jaktar litt småvilt, men mest elg.

Namn: *Hans Øy.*

Alder: f. 1938.

Busett: Kjem frå Vrådal, men ikkje budd der i perioden 1953-1973.

Yrke: Utdanna skogbrukskandidat ved NLH. Har arbeidd på skogøkonomi på Ås. I dag arbeider han som dosent ved Telemark Distrikthøgskole.

Grunneigar: Overtok ein 10 000 daa stor eigedom i 1973.

Kva forhold til jakt: Har jakta ein del elg, tidlegare òg småvilt.

Anna: Driv med hytteutleige.